

KOROŠKI

Fužinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto III.

Ravne na Koroškem, 29. novembra 1953

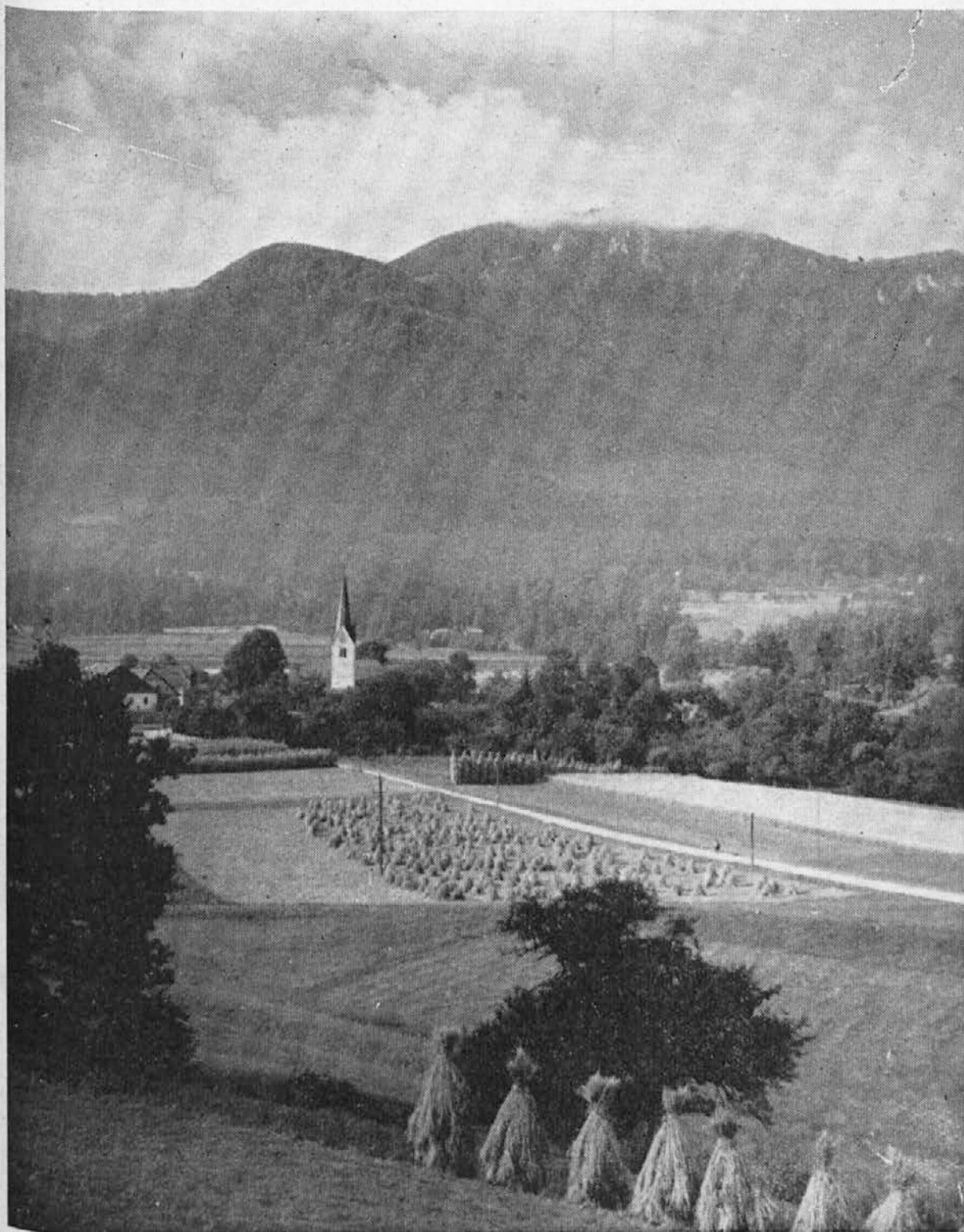
Štev. 11—12

Stališče in prizadevanje našega državnega vodstva za pravično rešitev vprašanja slovenske Adrije je stališče vsega našega ljudstva in ponosni nastop Jugoslavije za vse narode sveta

NAŠA ČUSTVA DOMOVINI

ZA SVOBODO RAST IN MIR

29. XI.

Kotlje na Koroškem

Kraj znamenitega partizanskega tabora, ki je bil začetek organiziranega upora koroškega ljudstva in borbe za svobodo. (Glej »Fužinarja« štev. 4—6 1952, stran 7!) Vsakoletni spomin na hotuljski tabor je naš domači občinski praznik.

Ob ustanovitvi domačega praznika

Nova kronika našega kraja

Naj jo polnijo zapisi srečnih dogodkov za naše ljudstvo in naše drage Ravne

Malokdo ve, da je grb našega mesta tako lep: lipa na treh hribih — in da je ta reč že zelo stara.

Zadnjo oktobrsko nedeljo letos je bil ob 10. obletnici in v spomin na hotuljski tabor ustanovljen občinski praznik Raven na Koroškem.

Ljudski odbor mestne občine je proslavo v spomin na ta dogodek v naših Kotljah odnosno ustanovitve domačega praznika pripravil in izvedel tako, da smo na Ravnah lahko ponosni. Na programu je bila vrsta spominskih, kulturnih, športnih, uradnih in družabnih prireditev. Na Ravnah in v Kotljah je bila prirejena tudi razstava muzeja NOB. Vse prireditve so pokazale novo višino nastopov; o akademiji telesno-vzgojnega društva in o slavnostni akademiji »Svobode« je napisal prisotni novinar iz Maribora, da bi lahko potekale v vsakem središčnem gledališču.

Na predvečer praznika je bila v prostorih naše lepe pridobitve — v Domu železarjev slavnostna seja Ljudskega odbora mestne občine z res lepim programom in s pristrčnim tokom. Ljudski odbor je povabil na slavnostno sejo tudi druge predstavnike in pa sosede. Vabilu so se odzvali sekretar OK ZKS tov. ing. Pavle Zaver-Matjaž, iniciator in govornik na hotuljskem taboru, predsednik OLO tov. Ivo Skerlovnik, predsednik Okrajnega odbora Zveze borcev tov. Britovšek ter številni predstavniki uradov, ustanov in društev v kraju in okraju.

Pričakovali pa smo še en obisk. In ko je prišel »naš minister«, kakor tu že vsi od kraja imenujemo člana Izvršnega sveta FNRJ tov. Franca Leskoška, je doživel tak pozdrav, da ga je moral biti vesel. To ljudstvo ve in ne pozabi, kaj je storil za naš kraj. Prišel je v to oddaljeno komuno, ki jo je pomagal graditi gospodarsko in značajno vključiti temu, da je bil še bolan, zato ga imamo še rajši.

Predsednik mestne občine tov. Ivan Kokal je začel sejo, povedal osnovo, pomen in namen prireditve in ustanovitve

praznika ter v imenu občinske skupnosti prebral naslednji sklep:

Ljudski odbor mestne občine Ravne na Koroškem ima izredno čast, da upoštevajoč velike zasluge ministra tovariša Franca Leskoška, sedanjega člana Zveznega izvršnega sveta, za izgradnjo socializma in posebej še za izgradnjo težke industrije in zboljšanja življenjskega standarda delovnih ljudi v našem kraju izda diplomo o imenovanju tovariša Leskoška za častnega občana mestne občine Ravne na Koroškem!

ter ob prisrčnem pozdravu vseh izročil tovarišu ministru diplomu prvega častnega občana našega kraja.

Ljudski odbor je za to priliko ustanovil tudi novo »kroniko« mestne občine v okusni opremi in s starodavnim občinskim grbom, na čije prvih straneh je natisnjeno naslednje pisanje:

»Začnemo pisanje kronike našega kraja najprej kar vemo, imenovanega 1248, v letu 1361 že znanega trga, z oblastjo od Poljane do Dobrij, z magistratom in sodnikom, s tržnimi pravicami, kakor pripovedujejo cesarske listine, ki jih imamo od leta 1536. O Šmihelci 1473 so se Turki hudo podili mimo na Kotle, strah deklet, kakor šleski konjeniki, ki so po Tridesetletni vojni taborili tod okoli. Tomaž Hren je šel skozi naš oppidum na Uršljo goro, Valvasor pa je narisal kraj s Spodnjim gradiščem in podobe okolnjih graščin: ravenske, javorniške, šratneške, podgorske in dobske; stare guštanjске tedaj že ni bilo več.

Začnemo to pisanje s spominom na naše prednike, ki so celo tisočletje, ko je vladal tod meniški fevdalec in za njim nemški kapitalist, uporno branili zvestobo ponižanemu slovenskemu rodu in jeziku. V hotuljskih ravninah in tolstovrških odorih so znojili to zemljo in v pradavnih žeb-ljarnah in kovačnicah v Strojnski Rijeki in ob Meži na Ravnah. To so bili naši kovači in fužinarji, ki so dali našemu kraju življenje in rast. Na začetku osemnajstega stoletja si jih je udeljal baron Schlungenberg-Gajčnik, 1807 grof Thurn; po dvanajst ur so delali na dva pasa, trde šihte, trdo jeklo, sebi v čast, grofu v žep. S kvalitetnimi izdelki svojih vajenih fužinarjev je naša železarna prebredla krize 19. stoletja, ki so zrušile druge koroške železarne eno za drugo; ravensko jeklo je slovelo po Evropi, po Bližnjem in Daljnem Vzhodu. Ko se je začel v svetu delavski razred organizirati, so bili naši fužinarji med prvimi v fronti socialistov. Tako je naš kraj čakal prvo svetovno vojno, leto 1918, Jugoslavijo, borbo Malgajeve čete proti avstrijski volkswehrovski reakciji iz Celovca in konec nemškega grofovstva. Toda jugoslovansko zastavo je na raven-skem gradu izobešal nemški grof, ki je bil pokupil slovenske kmečke zemlje toliko, da je lahko z Raven po svojem jahal do Železne Kaple; na železarni pa je izobešal

jugoslovansko zastavo nemški direktor, ki je izbijal iz delavskega zaslužka dividende gospodom delničarjem. Leta 1920 je organiziral Prežihov Voranc, naš veliki pisatelj in podoba našega delovnega ljudstva, prvo celico Komunistične partije in ustvaril revolucionaren kvas med nami. Vključ krizi na kmetih in depresiji v železarni se nihče iz jedra našega ljudstva ni vdal omamam hitlerizma, ki so vabile izza meje. Med našimi fužinarje je prihajal Franc Leskošek, učil je in koval srca za silni čas preizkušnje in dovršitve, ki se je začel, ko so Hitlerjevi nasilniki 1941 vdrli v deželo.

Začnemo pisanje te kronike na današnji dan za prvi občinski praznik, ki ga obhajamo ob desetletnici partizanskega tabora v Kotljah. Tedaj na 27. dan in poslednjo nedeljo oktobra 1943, v času, ko so hitlerjevci sežigali naše domove in trebili naše ljudi, jih streljali, obešali, obglavljali, križali in utapljali, tedaj so se zbrali pogumni med našimi občani — železarji, drvarji, hlapci in deklet, bajtljarji in kmetje — in so se na Matjažovo besedo zakleli,

Smrt fašizmu — svobodo ljudstvu!

Ta zakletev, ki jo je devetdeset naših krajanov s svojo krvjo potrdilo, je vodila naše borbe in terence, aktiviste Osvobodilne fronte in naše ljudstvo. Zmagovita narodnoosvobodilna borba in ljudska revolucija je pomedla s tujo gospodo, predstavnicu nemškega imperializma, in odpravila položaje izkoriščevalcev. Naš kraj je zadihal iz ljudske duše. Centralni krmi-larji so zaupali tradiciji naše železarne. Franc Leskošek-Luka, zvezni minister za težko industrijo, je poznal svoje fužinarje. Petletni plan je velel: železarni v Ravnah je treba zagotoviti, da poveča proizvodnjo jeklene litine. Mogočno je zaplalo življenje. Dne 9. septembra 1950 so prevzeli delavci železarno v svojo upravo. Silovita rast je pognala. V osmih letih, od osvoboditve do danes, je bilo ustvarjeno več ko prej v stoletjih: zgrajena je težka kovačnica s 600-tonsko stiskalnico, nova jeklarna z desettonsko SM in štiritonno elektro-pečjo ter z visokofrekvenčnimi pečmi; energetska naprava: pet generatorjev, dva parna kotla, dva kompresorja; skladišče starega železa z žerjavno progo; skladišče ingotov z žerjavno progo; normalni in ozki tiri; daljnovod 110 kW; odpremno skladišče; skladišče modelov; trafo-postaja; zgrajenih je 210 družinskih stanovanj s kopalnicami, trije samski domovi z 244 posteljami — gradnja se še nadaljuje; kraj ima popolno gimnazijo in študijsko knjižnico, Industrijsko šolo, moderne gostinske in družabne prostore; snuje se Delavski muzej in stalno polpoklicno gledališče »Svobode«; stalež delavstva se je povečal od krog 450 pred vojno na približno 1800.

Ko je leta 1952 dobil naš kraj častni naziv »mestne občine«, si je izbrisal nemško fevdalno ime Guštanj in si je nadel

ime svojih ravenskih fužin: Ravne na Koroškem. Naši fužinarji, prekaljeni ko jeklo v borbi in delu, družijo ljudstvo naše občine in skupnost, ki je dozorela v desetih letih po hotuljskem taboru, je tako trdna, da našemu ljudstvu nikdar več tujec ne more biti gospodar. Zavarovana je v bratstvu narodov naše Federativne ljudske republike Jugoslavije pod vodstvom predsednika maršala Tita.

Odpiramo danes, na večer pred prvim občinskim praznikom, to knjigo: naj jo polnijo zapisi srečnih dogodkov za naše ljudstvo in naše drage Ravne

Na dan 24. oktobra 1953. »

Ko je podpredsednik občine in predsednik Sveta za prosveto tov. Franc Gradišnik prebral temeljno listino, je župan v imenu občinskega odbora zaprosil tovariša Leskoška za prvi vpis na novo stran naše kronike.

Nato je stari borec za delavske pravice tov. Luka Juh nagovoril tovariša ministra v spominih na nekdanjo borbo. Tovariš Leskošek je pri nas res pravi domačin. Prihajal je v naš kraj v času ilegale, se boril za zmago delavskega razreda, prihajal po osvoboditvi gradit našo tovarno, naše lepe domove in naše ljudi, zato smo ga iz srca povabili, da pride k nam tudi danes po to našo skromno, a iskreno priznanje.

Odkrito, realno, pa toplo in domače kakor vedno, je tovariš minister nagovoril Ravenčane. Povedal je, da ga priznanje veseli, četudi moramo zasluge za rast in napredek kraja deliti med vse, ki so delali. Vi ste bili, ki ste tu in pa naša ljudska oblast. Pozdravil je vse občane in nas pozval k nadaljnjemu delu za napredek kraja in zadovoljno življenje delovnih ljudi. Čestital je k občinskemu prazniku, ki je ustanovljen v spomin naše velike borbe, ki je osnova vsega napredka socialistične Jugoslavije pri nas in v vseh krajih.

Ing. Karel Fojan:

Visokofrekvenčna peč - moderna naprava za proizvodnjo visokokvalitetnih jekel

ZGODOVINSKI RAZVOJ

Pričetki razvoja visokofrekvenčne peči segajo v leto 1906, ko so francoski strokovnjaki objavili svoj prvi patent, kateri pa je vseboval le opis in osnovne načrte visokofrekvenčne peči. S tem je bil postavljen temelj osnovnega principa te naprave. Leta 1908 je Anglež Zander objavil svoj patent, pri čemer pa še ni upošteval napajanja tuljave z visokofrekvenčno energijo. Italijanski profesor Jacoviello pa je leta 1915 prikazal v časopisu »L'Electricista« industrijski tip visokofrekvenčne peči. Tuljavo napaja z visokofrekvenčno energijo s frekvenco 400 Hz in to z namenom kompenzacije jalove energije povezuje vzporedno s kondenzatorsko baterijo primerne kapacitete. Vsekakor je s tem na-

rejen velik korak in dan osnovni princip kasnejšemu razvoju. Leta 1927 so izdelali Angleži v Sheffieldu prvo visokofrekvenčno peč, ki so jo uporabili v eni od svojih železarn. Leta 1929 je izdelala glasovita švedska tovarna »ASEA« popolnoma avtomatizirano regulačno napravo visokofrekvenčne peči, z uporabo serijskega kondenzatorja in obenem postala prvak najmodernejših konstrukcij visokofrekvenčne peči, na katerem nivoju se drži še do danes.

Temu razvoju sledijo danes najmodernejšje konstrukcije evropskih tovarn, kot A. C. E. C., Charleroi v Belgiji, Siemens und Halske v Avstriji, DEMAG ter AEG v Nemčiji, S. I. C. E. v Italiji, Westinghouse ter »General Electric« v Angliji odnosno Ameriki.

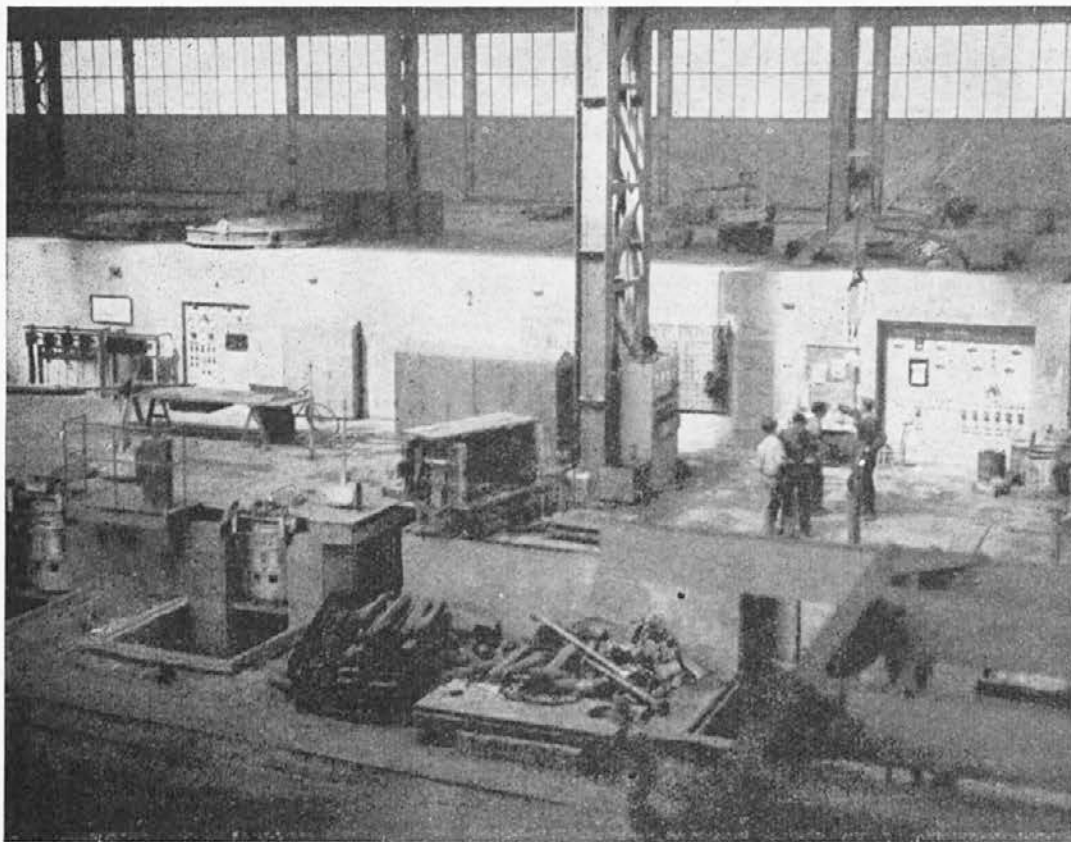

Naš častni občan.

DELOVANJE VISOKOFREKVENČNE PEČI

V osnovni obliki se je sestajala visokofrekvenčna peč iz navadnega ognjestalnega lonca, ovitega z enoplastno vodno-hlajeno cilindrično bakreno tuljavo. Ta princip se še do današnjih dni ni spremenil.

Če postavimo v lonec vložek, ki ga želimo raztopiti, ter priključimo tuljavo na izvir visokofrekvenčne energije, t. j. visokofrekvenčni generator, se bo tedaj vložek začel ogrevati. Zakaj? Tok, ki namreč teče skozi primarno cilindrično tuljavo, požene skozi vložek nešteto magnetskih silnic. Okrog vsake magnetske silnice se pojavijo v železnem vložku električni tokovi, ki jih imenujemo vrtnčasti ali Foucolovi tokovi. Ti tokovi na poti skozi železne mase te ogrevajo, žarijo in končno raztopijo. Gostota in moč vrtnčastih tokov pa raste s povečanjem magnetskega toka in je odvisna od frekvence visokofrekvenčnega generatorja ter od vodljivosti vložka.

Visokofrekvenčna naprava z lonci in komandnimi ploščami.
V celoti ima naprava 4 lonce in sicer ASEA 2 lonca po 1,5 tone in 1 lonec 0,5 tone ter SICE 1 lonec za 2 tona.

Po navadi se sestoji vložek iz posameznih večjih in manjših kosov odpadnega železa ter je prehodni upor v začetku med temi tako velik, da se vrtinčasti tokovi le zapirajo v posameznih delcih; tedaj je seveda električni, kakor tudi magnetni tok zelo majhen. Edini faktor, ki ostane ves čas nespremenjen, je frekvenca generatorja, ki ima v prvi fazi ogrevanja najvažnejšo nalogo. Z nadaljnjim ogrevanjem vložka prihaja do vse boljših stikov med posameznimi kosi, a dovajana električna energija narašča. Intenzivni porast se opaža pri tako imenovani Curiejevi točki, ki leži pri navadnem železu okrog 768°C , pri niklju 358°C ter kobaltu 1115°C , ko postane vložek paramagnetičen ali po naše rečeno nemagnetičen. Tedaj se posamezni vrtinčasti tokovi združujejo v večje skupine ter končno v eno tokovno »kožo« okrog tekoče taline. Debelina »kože« pa je odvisna od višine frekvenca ter vodljivosti vložka in znaša za železo v raztopljenem stanju pri frekvenci 10.000 Hz 0,54 cm, za 500 Hz pa 2,4 cm. Matematično se to »kožno« delovanje ali tokovna prodornost izraža pod izrazom $d = 50 \sqrt{\frac{K}{f}}$ cm, kjer pomeni d = debelina sloja kože, K = vodljivost vložka, a f = frekvenca izvira.

Praksa je pokazala, da obstaja med kožnim delovanjem in premerom lonca visokofrekvenčne peči neki odnos, ki ga pri konstrukciji peči ne smemo zanemariti, če želimo ekonomično obratovati. Pri majhnih pečeh z malim premerom lonca obratujemo z višjo frekvenco kot pri večjih pečeh. Ravno tako pa moramo paziti na to, da vlagamo kose primerne velikosti, kajti odvajana energija je odvisna pri določenih frekvenci od velikosti kosa.

V praksi so se pokazale kot koristne frekvence od 10.000 Hz za peči do 50 kg, od 2000 Hz za peči do 300 kg ter 500 Hz za peči do 10 t vložka.

Premier odnosno debelina ploščic-platin, vlaganih v peč, teoretično znaša za

10.000 Hz	1,8 cm	odn. 1,25 cm
2.000 Hz	5,7 cm	odn. 4,0 cm
500 Hz	8,0 cm	odn. 5,7 cm

Iz tega je razvidno, da moramo pri majhnih pečeh obratovati z višjo frekvenco, če vlagamo vanjo majhne kose, medtem ko je to za večje peči obratno.

Naša 2-tonska visokofrekvenčna S. I. C. E. peč obratuje s frekvenco 600 Hz, dočim pa ASEA-naprava zaradi nekoliko manjših loncev, kapacitete 1,5 t odnosno 500 kg, obratuje s frekvenco 743 Hz. Velikosti kosov znašajo teoretično za S. I. C. E. peč 7,5 cm ali 5,5 cm platine, dočim so pa za ASEA zaradi višje frekvence nekoliko manjši, in sicer v premeru 6,5 cm, debeline platine pa 4,5 cm.

Pojavi prej imenovanega »kožnega« delovanja ali električno rečeno »Skin-efekta« se tudi zelo neugodno odražajo v primarni bakreni cilindrični tuljavi. Zaradi Skin-efekta ne tečejo tokovi v njihovi notranjosti, ampak le na površini, ki znaša za baker pri frekvenci 10.000 Hz 0,066 cm, dočim pa je za 500 Hz 0,35 cm. Iz tega razloga je cilindrična tuljava izdelana iz bakrene profilirane cevi, katere debelina stene pa mora zaradi visoke gostote toka biti vsaj trikratnik imenovane debeline »kože«, ki nastane zaradi Skin-efekta. Zaradi povečanja upornosti zaradi Skin-efekta in zaradi velikih tokov, ki tečejo za časa obratovanja skozi tuljavo, jo hladimo z vodo. Ta lahko mirno teče skozi cev, ker v notranjosti zaradi prej

imenovanega efekta itak ni nobenih tokov. Na ta način odvajamo toploto tuljave na hladilno vodo in omogočamo normalni potek topilnega procesa v peči. Hladilno vodo pa po navadi pred vstopom v tuljavo ogrevamo na temperaturo, ki leži za nekaj stopinj više od okolišne, da ne pride do neželene kondenzacije ali rositve na stenah cilindrične tuljave v peči. Če vode ne bi ogrevali na prej imenovani način, bi zaradi orositve sten tuljave prišlo sigurno do preboja ali kratkega stika med ovoji in končno do večjega defekta na tuljavi. Ta problem je lepo rešila švedska tovarna A. S. E. A., ki je popolnoma avtomatizirala ogrevanje hladilne vode na konstantno temperaturo, a kar je v naši A. S. E. A. napravi pokazalo odlične rezultate!

KONDEZATORSKA BATERIJA

Električno predstavljata primarna tuljava ter vložek visokofrekvenčne peči električen transformator brez železnega jedra. Visokofrekvenčna peč je torej induktivna obremenitev za generator in bi ga obremenila z velikim tokom — toda z jalevo ali prazno energijo. Da razbremenimo naš generator te nezaželene energije, priključimo vzporedno peči ročno ali avtomatično odgovarjajoče enote kondenzatorskih baterij. Sedaj je kondenzatorska baterija postala generator jaleve energije, dočim pa visokofrekvenčni generator daje le koristno — watno energijo! Da dosežemo enakost induktivne upornosti tuljave s kapacitivno kondenzatorske baterije, je potrebno vklopiti odgovarjajoče število kondenzatorjev. Tedaj dosežemo stanje, ki mu pravimo električno »resonanca«. Tok, ki teče v tuljavi peči, je sedaj enak onemu v kondenzatorju, a tok visokofrekvenčnega generatorja je »v fazi« z napetostjo ali kot električno rečemo, da je $\cos \phi = 1$.

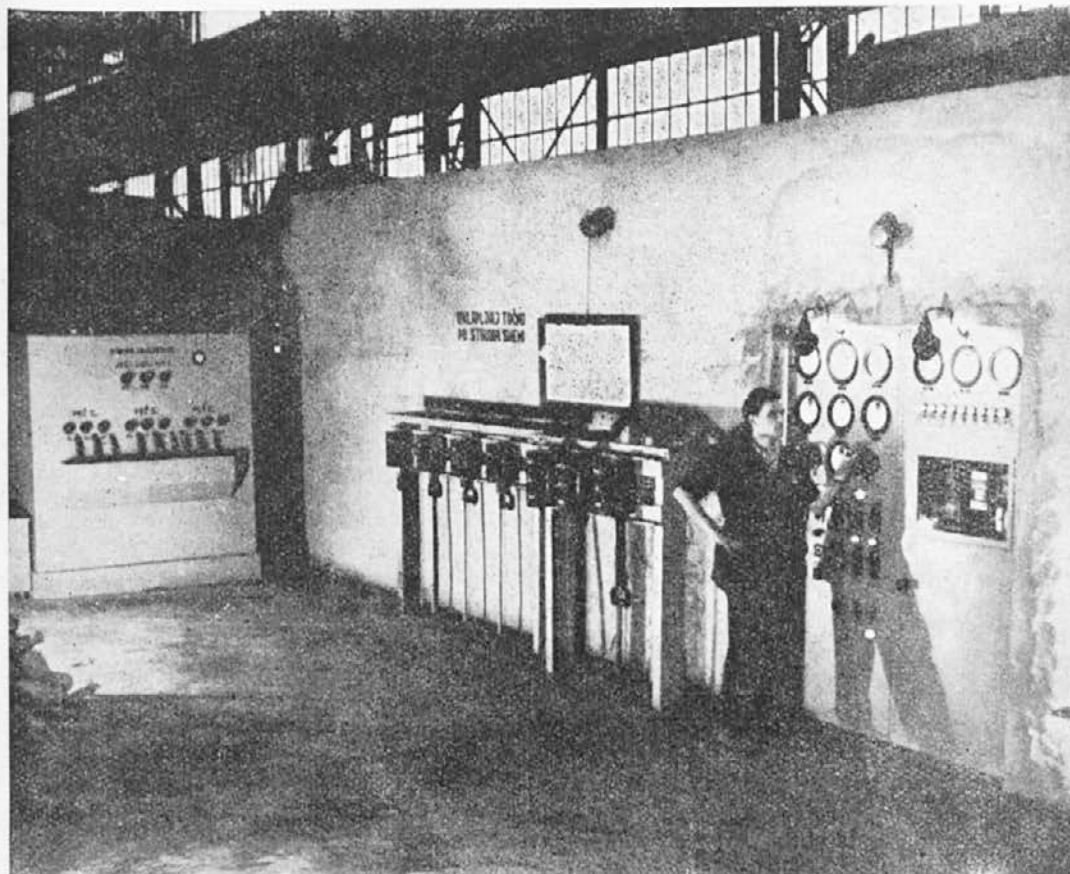
Vklapljanje kondenzatorskih baterij se vrši na razne načine. Firma S. I. C. E. je to rešila v svoji napravi ročno, dočim pa je A. S. E. A. temu posvetila veliko pozornost in rešila na avtomatičen način. Zaradi kontinuiranega porasta toka v peči je bilo nujno kondenzatorske baterije razdeliti na dve grupi: prvo fiksno, drugo, ki jo vklapljam ročno ali avtomatično z ločilnimi stikali. Jalevo moč kondenzatorjevih baterij izražamo v kVAr in znaša ta pri S. I. C. E. napravi 9600 kVAr, medtem ko pri A. S. E. A. 9000 kVAr.

Zaradi energijskih izgub, ki znašajo v kondenzatorskih baterijah ca. 2—3 %, se te ogrevajo. Potrebno jih je torej vodno ali zračno hladiti. S. I. C. E. naprava hladi kondenzatorske baterije vodno, dočim pa jih A. S. E. A. hladi zračno, s pomočjo vgrajenih »Betz« ventilatorjev.

Kondenzatorske baterije se vklaplajo paralelno k peči v breznapetostnem stanju, sicer bi zaradi velikih tokovnih sunkov pod napetostjo nastale poškodbe na stikalih, proboj na kondenzatorskih baterijah ter končno poškodbe na samem visokofrekvenčnem generatorju.

PRETVORNIŠKA GRUPA — MOTOR-GENERATOR

Za napajanje visokofrekvenčnih peči z energijo je potreben električni stroj za

ASEA naprava: komandna plošča, ločilna stikala za peči ter omara za razvod hladilne vode.

proizvodnjo visoke frekvence. To so ponavadi enosni pretvorniki, kot ga je izdelala firma S. I. C. E., a ki sestoji iz pogonskega sinhronskega motorja s povezanim visokofrekvenčnim generatorjem na isti osi. Firma A. S. E. A. je izdelala oba stroja ločeno ter uporablja kot pogonski stroj asinhronski motor, ki poganja ločeno montirani visokofrekvenčni generator. Prvi način zahteva manj montažnega prostora od drugega, dočim pa predstavlja drugi mnogo sigurnejšo pogonsko napravo.

Kako pa dobimo visoko frekvenco? Matematično obstaja izraz, ki pravi, da je frekvenca »f« — linearno sorazmerno s številom parov polov »p« in z obrati »n« na minuto, torej $f = \frac{p \cdot n}{60}$.

Torej če želimo dobiti iz enofazno navitega statorja visokofrekvenčnega generatorja napetost s frekvenco 600 Hz, se mora v njem vrteti rotor s hitrostjo 1500 o/min., z 48 navitimi poli vzbujanimi z istosmernim tokom. Istosmerni vzbujevalni tok pa dobimo iz posebnega istosmerne stroja, montiranega na skupni pretvorniški osi. Ta je tudi lahko ločeno montiran in ga poganja posebni asinhronski motor.

KONSTRUKCIJA IN NAGIB PEČI

Cilindrična tuljava peči je postavljena med venca, izdelana iz ognjevzdržnega materiala, ki jo ščitita pred dotikom in nudita obenem aksialno oporo. Tuljava je med ovoji in z notranjih strani izolirana s posebno visokovredno keramično maso, ki jo ščiti pred stikom med ovoji in prodorom raztopljenega jekla.

Sam lonec peči je izdelan iz ognjevarnega materiala in prirejen na poseben način. Lonce se izdeluje na poseben način z vstavljenimi šablono iz mehkega železa

in phanjem pripravljene kisle ali bazične snovi. Kislo oblogo izdelujemo na omenjeni način iz kremenčevega peska, ki je žgan pri temperaturi 1200 do 1300° C in prirejen v fini predpisani zrnovitosti. Z dodatkom borove kisline pa zvišamo te-

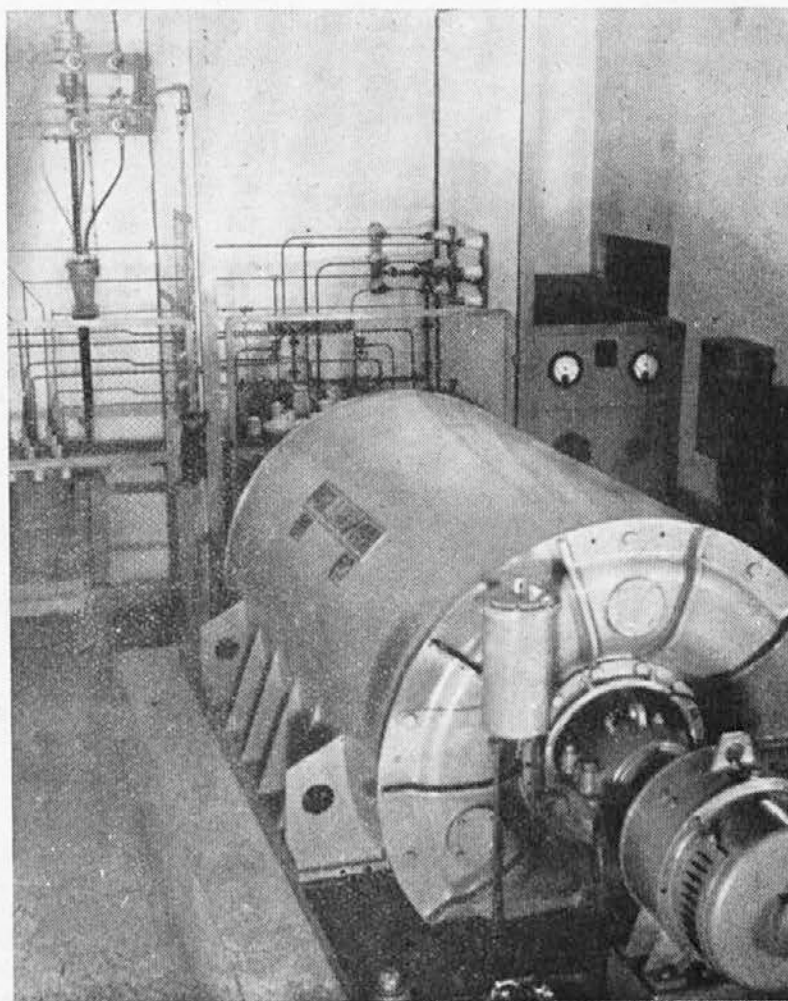
mu temperaturo sintiranja. Toplotna vodljivost kisle obloge pa znaša v nesintiranem stanju okrog $0,01 \frac{\text{Wattov}}{\text{cm}^2 \text{ } ^\circ\text{C}}$, kar je seveda zelo malo, tako da je prenos toplote od taline na tuljavo neznamen.

Kislo oblogo uporabljamo le tedaj, če želimo vložek pretopiti ali legirati.

Ako pa želimo v visokofrekvenčni peči izdelovati visoko legirana kromova in manganska jekla, uporabljamo bazično oblogo. Ta se izdeluje iz sintermagnezita ali električno žganega magnezita. Sintermagnezit je magnezijev karbonat, ki prehaja pri temperaturi 1500° C v magnezijev oksid, a njegovo tališče leži pri 2000° C. Specialno vrsto magnezita z zelo majhnim odstotkom železnega oksida pa imenujemo »magnezidon«, katerega tališče leži še više od 2000° C.

Slabe strani bazične obloge so skoraj dvojna toplotna vodljivost ter velik faktor razteznosti, ki je skoraj enak v vseh področjih temperature. Zadnji je pri tej oblogi zelo neugodno in je vsako prekomerno ohlajevanje peči nevarno! Takrat nastopajo razpoke v oblogi, skozi katere kasneje lahko priteče raztaljeno železo in se približa cilindrični tuljavi.

Prizadevanja evropskih tovarn ognjevzdržnih materialov so usmerjena k izdelavi take bazične obloge, ki ima manjši faktor razteznosti in manjšo toplotno vodljivost. Na ta način je omogočena uporaba bazične obloge za velike kapacitete visokofrekvenčnih peči do vsebine 10 ton. Tako maso uporabljamo pri nas v zadnjem času za izdelavo bazične obloge pri A. S. E. A. in S. I. C. E. pogonu, kjer smo dosegli zadovoljive rezultate.

Strojnica
VF-peči SICE
Sinhr. motor 750 KW,
50 Hz, 1500 o/min,
5000 V ter visokofrekvenčni generator
750 KVA, 600 Hz,
1500 o/min, 3000 V

Ohišje visokofrekvenčne peči je izdelano iz železne konstrukcije, a nagib peči se vrši lahko električno ali hidravlično. S. I. C. E. naprava ima električno, dočim A. S. E. A. hidravlično nagibanje.

KRMILNA — KOMANDNA PLOŠČA

Na tej so montirani vsi aparati, potrebni, da topilec pri peči lahko sledi električni proces ter pravilni potek šarže. Nadalje se na njej vrši vklapljanje kondenzatorskih baterij ročno ali avtomatično, kontrolira zaščito električnih aparatov in strojev ter vrši nujna regulacija dovajanja učinka k peči. Električna naprava je pravilno uglašena le takrat, če oddaja sinhronski generator pri normalnem vzbujaanju in pri nominalni napetosti dopustni delovni tok, a pogonski motor je pri tem polno obremenjen. To stanje se lahko zasleduje na odgovarjajočih merilnih instrumentih.

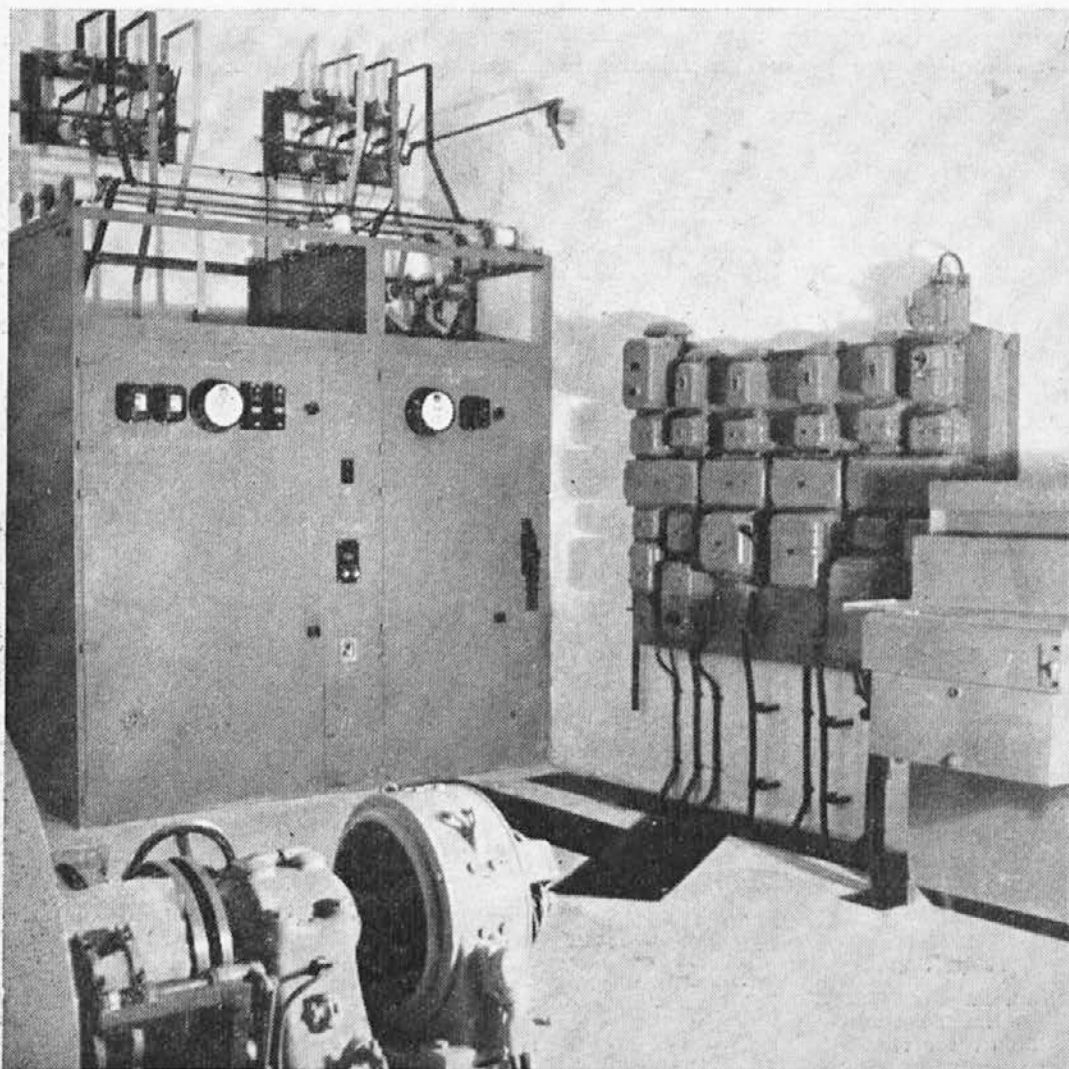
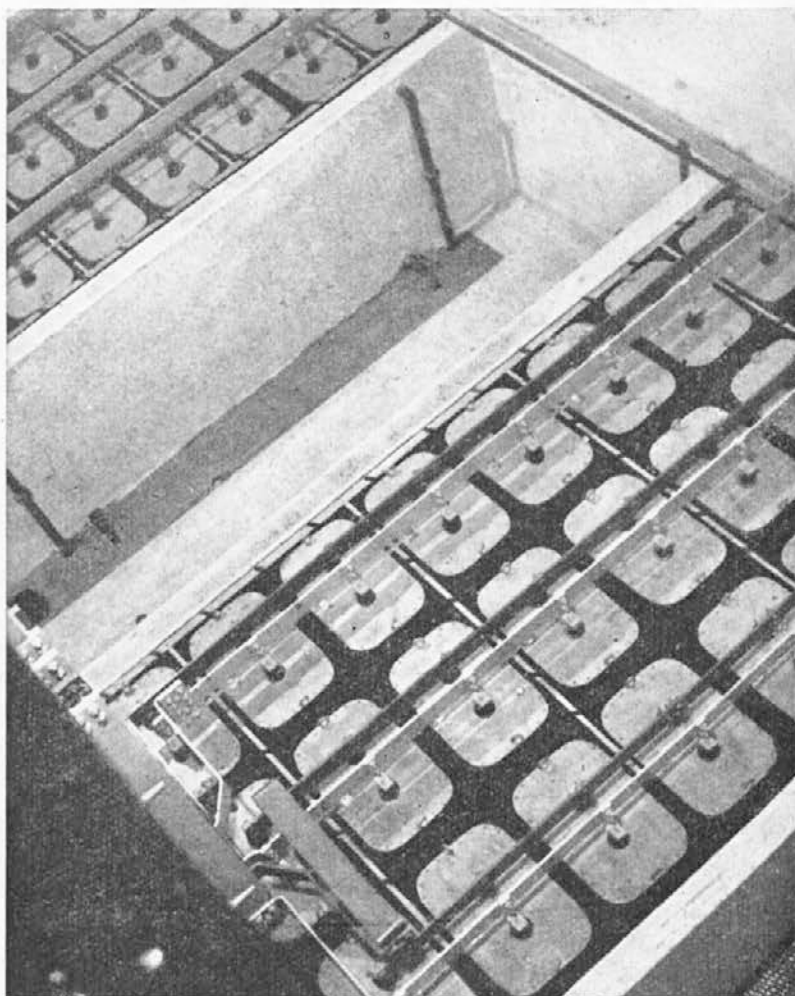
Potrebno količino hladilne vode pa topilec nastavlja na posebni razdelilni omari, na kateri so montirani vsi vodni ventili za posamezne peči. S hladilno vodo hladimo prej imenovane cilindrične bakrene tuljave, montirane okrog lonca peči.

ZAKLJUČEK

Na koncu bi omenil prednosti, ki odlikujejo visokofrekvenčno peč kot idealno napravo za pridobivanje visokokvalitetnih jekel.

- a) Topilni prostor se sestoji iz navadnega ognjevzdržnega lonca.

Kondenzatorska baterija z vodnim hlajenjem VF-peči
SICE 9600 KVA,
600 Hz, 3000 V

Strojnica VF-peči ASEA z visoko- in nizkonapetostnim razvodom.

- b) Po želji in potrebi izdelujemo lonec kisló ali bazično, in celo tudi iz grafitá, če to zahtevajo posebni pogoji.
- c) Toplota za taljenje se proizvaja v samem vložku.
- d) Temperaturo taline lahko poljubno reguliramo z regulacijo dovajanja električne energije.
- e) Zaradi cirkulacije taline, ki nastane zaradi transformatorskega procesa v vložku odnosno talini, se ta dobro premeša ter postane homogena.
- f) Peč lahko uporabimo za trajni ali prekinjeni pogon.
- g) S pomočjo vklapljanja kondenzatorskih baterij držimo cca. 10-15% visokofrekvenčnega generatorja — 1 in dovajamo iz tega k peči polni učinek.
- h) Pogonski motor obremenjuje omrežje enakomerno.

Razstava NOB na Ravnah in v Kotljah

Ob 10-letnici partizanskega tabora in za občinski praznik je bila na Ravnah in v Kotljah prirejena razstava muzeja NOB. To je bila II. odnosno III. razstava zbranih spominov v naši dolini. Videli smo, da je muzej v Slovenjem Gradu veliko zbral ter zbrano lepo uredil in opremil, za kar ima zaslugo predvsem marljivi zbiratelj tovariš Zolnir, ki je razstavo na obeh mestih tudi sam tolmačil. Upravnik muzeja je ob teh prilikah ponovno povabil krajané, da odstopijo vse take dokumente in predmete v varstvo muzeja. Prireditvi bosta gotovo učinkovali, da bodo posamezniki uvideli potrebo ohranitve vseh teh spominov borbe in zmage na enem, tako vestno oskrbovanem mestu.

V. Terseglav, Jesenice:

Osnove periniziranja in njegove aplikacije v železarni na Ravnah

KONGRES METALURGOV

V Zagrebu je bil od 11. do 16. oktobra kongres inženirjev in tehnikov metalurške stroke. Sicer so take strokovne razprave zamotana stvar za časopisno publikiranje, vendar pa je le škoda, da naši listi niso o tem delu več poročali.

Silno zanimiva in silno važna veja je to in bi večja popularizacija ne škodila. Tudi FUŽINAR bo med temi grešniki, ker je kongres zamudil, vendar pa se bomo oddolžili z razpravo, katero je vodil na kongresu tov. Vasiliy Terseglav in ki že v naslovu aplicira na nas.

Tov. Terseglav, ki je bil dalj časa na študiju v inozemstvu, je obravnaval racionalnejšo pot pridobivanja jekla po tako zvanem Perrinovem sistemu. Naša tovarna je strokovnjaku omogočila, da je napravil prve poizkuse pri nas, zato je zadeva za naše fužinarje tem bolj zanimiva.

★

Z nazivom »periniziranje« v širšem pomenu te besede označujemo danes v jeklarstvu splošno vse žlindreno-reakcijske postopke, katerih karakteristika je povečanje pretvorbenih hitrosti med jeklom in žlindro. Pri tem pa je sestav reakcijske žlindre lahko različen, kakor je to pač za potek želenih reakcij potrebno.

Prvi literaturni podatki o Perrinovem postopku datirajo iz leta 1933. Prvotni smoter je bilo defosforiziranje Thomasovega jekla, dočim je sedanje stanje postopka osredotočeno na desoksidacijo in razžvepljenje jekla splošno, ne glede na vrsto osnovnega izdelovalnega procesa.

Periniziranje v obliki kot jo obravnava moje predavanje, pa se je kot varianta martinskega postopka izdelave jekla razvilo zlasti v letih zadnje vojne. V tem času je jeklarska industrija spričo pomanjkanja kapacitet, predvsem elektrojekla, težila ostale proizvodne postopke, zlasti SM postopek, izpopolniti tako, da kvaliteta izdelanega martinskega jekla ne bi zastajala za kvaliteto visokovrednega elektrojekla odnosno pri neizpremenjeni kvaliteti skrajšati dobo trajanja šarže in s tem povečati proizvodnjo.

Za boljše predložanje celotnega poteka in kvalitetenih prednosti tega načina izdelave jekla je potrebno v kratkem opisati določene osnovne principe desoksidacije jekla in potek žlindrenih reakcij.

Vsak postopek izdelave jekla, bodisi v martinski ali elektropeči se v metalurškem oziru deli v dva dela: V tako imenovano oksidacijsko in tej sledečo reduk-

cijsko periodo z desoksidacijo jekla. Obe ti periodi sta za kvaliteto jekla najvažnejši obdobji izdelovalnega procesa.

Kemične pretvorbe prvega obdobja so v pretežnem delu oksidacijske reakcije. Da te lahko potekajo s tehnično uporabljivo hitrostjo, mora kopel vsebovati določen presežek kisika. Tej oksidacijski periodi sledeče odstranjevanje kisika iz jekla, ki se v njem nahaja raztaljen v obliki železovega oksidula, pa imenujemo — desoksidacija jekla. Ta mora biti čim popolnejša, kajti v jeklu zaostali železov oksidul je povod celih vrst poslabšanj tehnoloških lastnosti jekla, pričenši od pojava staranja do loma v rdečem žaru.

Železov oksidul se iz jekla odstrani lahko na več načinov, in sicer:

1. S pomočjo difuzije železovega oksidula iz kopeli v žlindro, katera vsebuje zelo majhno količino železovega oksidala. Ta način desoksidacije imenujemo — difuzijska desoksidacija.

2. Z direktno pretvorbo železovega oksidula z elementi, ki imajo večjo afiniteto do kisika kakor železo, kot so to v glavnem mangan, silicij in aluminij. Te reakcije imajo za posledico tvorbo trdnih ali tekočih reakcijskih produktov.

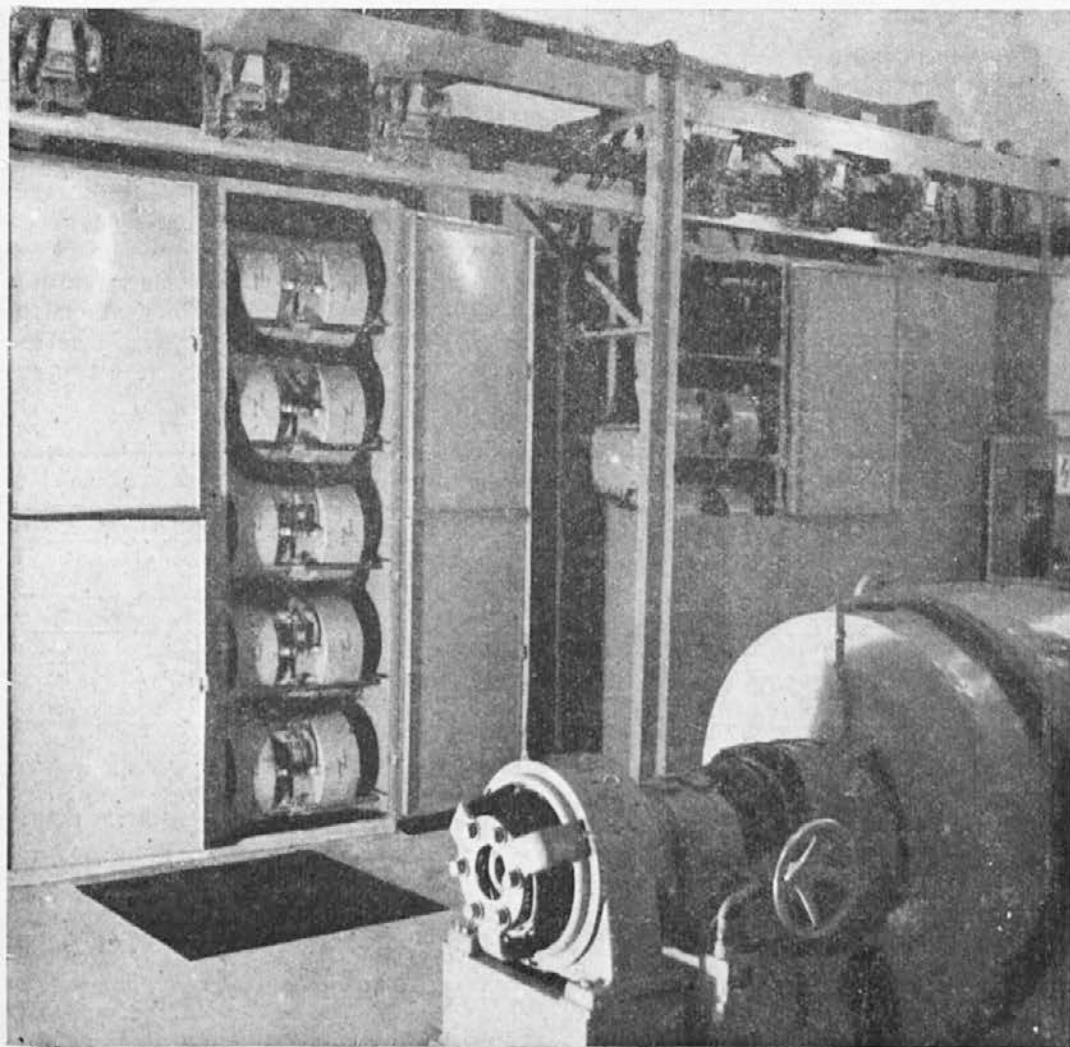
3. Kot najpogostejše pa s kombinacijo obeh navedenih načinov.

Odstranitev železovega oksidula iz jekla brez izločanja nezaželenih, za kvaliteto jekla kvarnih oksidnih reakcijskih produktov, je mogoča le z difuzijsko desoksidacijo. V vsakem drugem primeru ostane večji ali manjši del kisika v obliki netopnih spojin — oksidov — kot suspenzija ali emulzija v jeklu. Ti, v jeklu zaostali reakcijski produkti, pa so za kvaliteto jekla odločilnega pomena.

Iz kvalitetenih ozirov je torej najprimernejši način desoksidacije — difuzijska desoksidacija. Časovno pa poteka ta način desoksidacije v peči zelo počasi in je odvisen od več faktorjev: od difuzijske hitrosti železovega oksidula; od njegove koncentracije, pri čemer je koncentracijsko izenačenje počasno zlasti pri nizkih koncentracijah železovega oksidula v jeklu; od velikosti stičnih ploskev med jeklom in žlindro, to je od površine kopeli, kajti pretvorbe med jeklom in žlindro so omejene na stično ploskev teh dveh faz in končno od dolžine difuzijskih poti, ki so v metalurški peči identične globini kopeli.

Obe enoti — površina in globina kopeli — imata pri vsaki peči neko določeno vrednost, katere ne moremo poljubno povečati odnosno pomanjšati preko določene meje.

Nasprotno pa to dosežemo pri žlindreno reakcijskih postopkih in sicer z intenzivnim emulzijskim premešavanjem jekla z žlindro. Na ta način se doseže ogromno povečanje faznih mejnih ploskev med jeklom in žlindro, pri istočasnem skrajšanju

Strojnica VF-peči ASEA z zračno hlajenimi kondenzatorji in pretvorniško grupo: motor 630 KW, 5000 V, 1480 o/min ter generator 610 KVA, 743 Hz, 1480 o/min.

difuzijskih poti reagirajočih molekul na minimum. Na ta način potečejo metalurške reakcije do želenega ravnotežja v zelo kratkem času, praktično v nekaj sekundah, ali z drugimi besedami — doseže se povečanje pretvorbenih hitrosti med jeklom in žlindro pri istočasnem povišanju desoksidiacijske stopnje jekla na podlagi difuzijske desoksidiacije. To je ena osnovnih karakteristik in prednosti žlindrine reakcijskih postopkov.

Praktično izvedemo periniziranje na ta način, da vlijemo tekoče jeklo s primerne višine (3–5 m) v dobro pregreto ponvico, v kateri se nahaja tekoča, visokobazična žlindra, ki vsebuje zelo malo metalnih oksidov. S tem se doseže temeljito in intenzivno premešavanje jekla z žlindro, kar ima za posledico razen že prej omenjene, zelo popolne desoksidiacije jekla, tudi njegovo razžvepljenje in do določene meje čiščenje jekla. Žlindra namreč mehansko izpere iz jekla tudi del v njem nahajajočih se nemetalnih vključkov, posebno suspenzij kremenčeve kisline, ki se v večji ali manjši meri nahaja v vsakem jeklu.

Perrinovo žlindro pripravimo in raztalimo v posebni peči. Zato uporabljamo različne vrste peči, kurjene bodisi s plinom ali nafto, še najčešče pa elektropeči. Raztaljeno žlindro vlijemo iz peči, kot že rečeno, v dobro pregreto ponvico in nanjo v isto ponvico šaržo iz martinske peči.

Karakteristika Perrinove desoksidiacijske žlindre pa je majhna vsebina železovega oksidula v njej in istočasno tudi nizka koncentracija ostalih metalnih oksidov.

Stopnja desoksidiacije in razžvepljenja odnosno celoten efekt, ki se pri premešavanju jekla s to žlindro doseže, je odvisen od več faktorjev:

Od kemične sestave in lastnosti žlindre; od količine žlindre; od intenzivnosti — to je samega načina premešavanja jekla z žlindro, in končno od količine martinske, v tem primeru tako imenovane »parazitne« žlindre, kolikor ta nehoti ob prehodu priteče z jeklom v ponvico.

Sestava žlindre se glede na njen karakter bistveno ne razlikuje od desoksidiacijske žlindre normalnega bazičnega elektroprocesa izdelave jekla. Praktično se giblje v sledečih mejah:

CaO = 50/55 %
Al₂O₃ = 32/40 %
SiO₂ = pod 10 %
FeO = pod 1 %
CaO + Al₂O₃ = 85 %

razmerje CaO : Al₂O₃ okrog 1,4

Kakor vsaka desoksidiacijska žlindra vsebuje tudi ta določeno količino reducentov. Smoter tega je, da se stalno znižuje količina FeO v žlindri, ki prihaja v njo iz jekla, in s tem omogoči nadaljnjo difuzijo (FeO) iz kopeli, ker bi sicer ta potek pri omejeni količini žlindre kmalu prišel do zastoja. Razen za potek želenih reakcij pravilnega kemičnega sestava mora biti žlindra zadosti tanko tekoča, kar je pogoj za njeno reaktivnost. Temperatura žlindre naj se giblje v mejah od 1700–1750° C. V primeru, da se žlindra tali in pripravlja v elektropeči, mora mešanica imeti tudi določeno električno prevodnost.

Količina žlindre se giblje med 3–5 % teže jekla in je odvisna od obratno tehničnih pogojev jeklarne v zvezi z želenim učinkom.

Jeklo naj teče v ponvico iz primerne višine. Nekak praktični minimum med prebodom in dnom ponvice je 3,5 m. Jeklo naj ne pada v ponvico stalno na eno in isto mesto, temveč tako, da pride v dotik vedno s svežo žlindro.

Izpolnitev zadnjega pogoja, to je, da se

pri prebodu jeklo in žlindra iz peči ne mešata, zahteva posebne ureditve preboda in tehnike »odpiranja« peči.

V naslednjih dveh tabelah je prikazano nekoliko razlik tako v kemični analizi kot v mehanskih lastnostih martinskega jekla pred in po izpiranju s Perrinovo žlindro. (Te šarže so bile napravljene v belgijski jeklarni SA. John Cockerill-Seraing, in sicer v času moje zaposlitve v tej jeklarni v letošnjem letu.)

Analize jekla in žlindre pred reakcijo in po njej

Šaržna št.		Analiza jekla					Analiza žlindre					
		C	Mn	Si	S	P	CaO	SiO ₂	FeO	MnO	Al ₂ O ₃	S
2939	pred po	0.31	0.68	0.25	0.037 0.016	0.019	56.35 51.38	4.60 9.80	0.20 1.60	0.02 1.82	37.78 30.87	0.116 0.665
2954	pred po	0.40	0.77	0.29	0.029 0.013	0.007	54.95 49.70	3.60 8.80	0.50 1.10	0.05 0.77	39.95 36.13	0.255 0.715
2962	pred po	0.26	0.73	0.28	0.040 0.010	0.021	55.09 49.70	4.30 9.70	0.50 0.70	0.08 0.67	38.61 35.72	0.255 0.877
1791	pred po	0.28	0.69	0.32	0.043 0.014	0.016	53.44 49.42	4.40 9.60	1.00 0.70	0.08 0.59	40.15 36.55	0.165 0.946
1837	pred po	0.26	0.74	0.26	0.036 0.017	0.020	49.00 45.99	7.00 10.00	0.60 1.00	0.24 1.05	41.83 38.36	0.258 0.836
2076	pred po	0.28	0.66	0.26	0.044 0.015	0.011	52.92 48.30	5.20 9.60	0.60 2.00	0.08 1.93	39.23 34.69	0.297 0.786
2090	pred po	0.27	0.77	0.33	0.040 0.018	0.015	54.72 49.49	2.00 5.50	0.50 1.70	0.08 0.45	40.88 35.21	0.253 0.687

Šarže odgovarjajo po svoji kemijski sestavi normiranim vrstam konstrukcijskega jekla C 25 in C 35. Končna analiza žvepla v martinskem jeklu pred mešanjem z žlindro v ponvici (proba je vzeta iz prebodnega žleba) se giblje med 0,030 do 0,045 % S. Proba, vzeta pri vlivanju šarže, torej po končani reakciji, pa vsebuje 0,010 do 0,020 % S. Stopnja razžvepljenja znaša od 50–70 % prvotne vrednosti. Martinsko jeklo se pri tem načinu dela v pogledu količine žvepla v ničemer ne razlikuje od pravega elektrojekla. Prva navedena analiza žlindre predstavlja vedno analizo žlindre pred reakcijo in druga navedena po reakciji. Prva proba je vzeta ob izpustu žlindre iz peči, druga pa iz ponvice po končanem vlivanju. Razvidna je diferenca v analizi zlasti pri FeO in S, in sicer v obliki porasta teh dveh sestavin

žlindre. Ta porast je ekvivalenten stopnji razžvepljenja odnosno desoksidiacije jekla.

Kakor že uvodoma kratko omenjeno, pa desoksidiacija in razžvepljenje nista edini prednosti tega načina izdelave jekla. Perrinova žlindra istočasno tudi mehansko izpere iz jekla del v njem se nahajajočih fino suspendiranih vključkov kremenčeve kisline, ki kvarno vplivajo na kvaliteto jekla. Količina teh suspenzij v jeklu seveda ni konstantna in je odvisna od predhodne desoksidiacije. Kvaren vpliv te submikroskopske megle v jeklu se delno izraža tudi v mehanskih lastnostih jekla, predvsem v žilavosti in razteznosti. Razlika v mehanskih lastnostih med martin-skim jeklom in isto vrsto jekla, izdelanega po Perrinovem postopku, je dobro razvidna iz naslednjih primerov.

Mehanske lastnosti SM jekla izdelanega z in brez Perrinovega procesa

Šarž. št.	Način izdelave	Analiza					Mehanske lastnosti			
		C	Mn	Si	S	P	trdnost	stezna meja	raztezek	žilavost
							kg/mm ²	kg/mm ²	%	kgm/cm ²
2811	SM.	0.38	0.89	0.32	0.030	0.019	63.4	37.9	18.0	5.12
1245		0.30	0.82	0.27	0.036	0.029	50.9	32.8	17.3	5.00
2641		0.41	0.75	0.35	0.033	0.023	60.5	30.0	12.6	2.12
1526	Perrin	0.34	0.83	0.33	0.016	0.015	58.8	33.9	21.6	7.12
2850		0.31	0.80	0.29	0.014	0.012	55.3	33.9	23.6	6.00
2875		0.41	0.88	0.38	0.012	0.011	60.0	33.9	20.2	6.87

V prvih treh horizontalnih rubrikah je navedena analiza in mehanske lastnosti treh šarž martinskega jekla. V naslednjih treh rubrikah isti podatki za iste vrste martinskega jekla, toda izdelanega s pomočjo izpiranja s Perrinovo žlindro. Kakor je iz obeh poslednjih vertikalnih rubrik razvidno, naraste pri periniziranem jeklu v veliki meri razteznost in žilavost

jekla. S periniziranjem se poboljšajo torej tudi mehanske lastnosti jekla.

Izločki SiO₂ na mejah primarnega zrna so dalje tudi eden vzrokov, ki vplivajo na predelavnost jekla v toplem stanju. Praksa potrjuje, da je jeklo, izdelano po Perrinovem postopku, zaradi povišane stopnje predelavnosti pri kovanju ali valjanju manj občutljivo.

Iz opisanega sledi, da se lastnosti po Perrinovem procesu izdelanega martinskega jekla približujejo oziroma so enake vrednostim elektrojekla.

Sam proces izdelave jekla v SM peči ne zahteva nobenih bistvenih sprememb v pogledu izdelave odnosno vodenja šarže. Prednost Perrinovega načina izdelave martinskega jekla je namreč bolj v izboljšanju kvalitete, kot v skrajšanju dobe trajanja šarže. Pač pa zahteva izpeljava periniziranja v praksi dodatno in posebno ureditev jeklarne kot tudi določeno mero izkušenj.

V prvi vrsti je potrebna peč za taljenje žlindre. Običajno so to električne obločne peči, slično kot za izdelavo jekla, s to razliko, da njih obloga ni magnezitna odnosno dolomitna, temveč nabita z grafitno Söderberg maso. Prvič je to potrebno iz čisto obratno tehničnih pogojev, ker mora biti obloga pri nemetalnem vložku za izdelavo žlindre provodnik za tok, drugič pa, da se raztaljena žindra navzame iz obloge ogljika, ki tvori z apnom kalcijev karbid, kateri je kot reducent važen sestavni del žlindre.

V zvezi z ureditvijo jeklarne je dalje potrebno, da stoji peč za taljenje žlindre v neposredni bližini SM peči in to v eni vrsti druga poleg druge s prebodom pod isto žerjavno progo. Časovni interval med prebodom žlindre in jekla mora biti čim krajši, kakor je to najnujnejše potrebno za samo manipulacijo s ponvico in odpiranje preboda SM peči.

Vložek elektropeči za izdelavo žlindre je sestavljen iz apna in aluminata. Aluminat, imenovan tudi kalcinirani bauxit, je spojina apna in bauxita, iz katerega je predhodno odstranjeno železo. Jasno pa je, da se lahko uporablja tudi prirodni bauxit, ako je seveda primerno čist in ne vsebuje več kot 1 % FeO. Ko se žindra raztali, je treba na podlagi izdelane kemične analize regulirati njen sestav, posebno v pogledu FeO, ki ne sme presegati 1 %.

Od praktičnih izkušenj, potrebnih za pravilno izpeljavo periniziranja, je zlasti važna tehnika odpiranja martinske peči, ker je pri prebodu treba martinsko žindro, ki ne sme priteči v ponvico, ločiti od jekla. Predvsem mora biti prebod majhen. V peči je potrebno pred prebodom napraviti baražo iz apna in dolomita, ki zadržuje žindro v peči. Žindra se v peči zgosti tudi na ta način, da se zapre neposredno pred prebodom šarže tudi zrak in plin. Da se zmanjša količina žlindre, odstranjujejo nekatere jeklarne del martinske žlindre že pred prebodom iz peči in to z vlečenjem skozi zakladalna vrata.

V kratkem povzeto, so prednosti periniziranja naslednje:

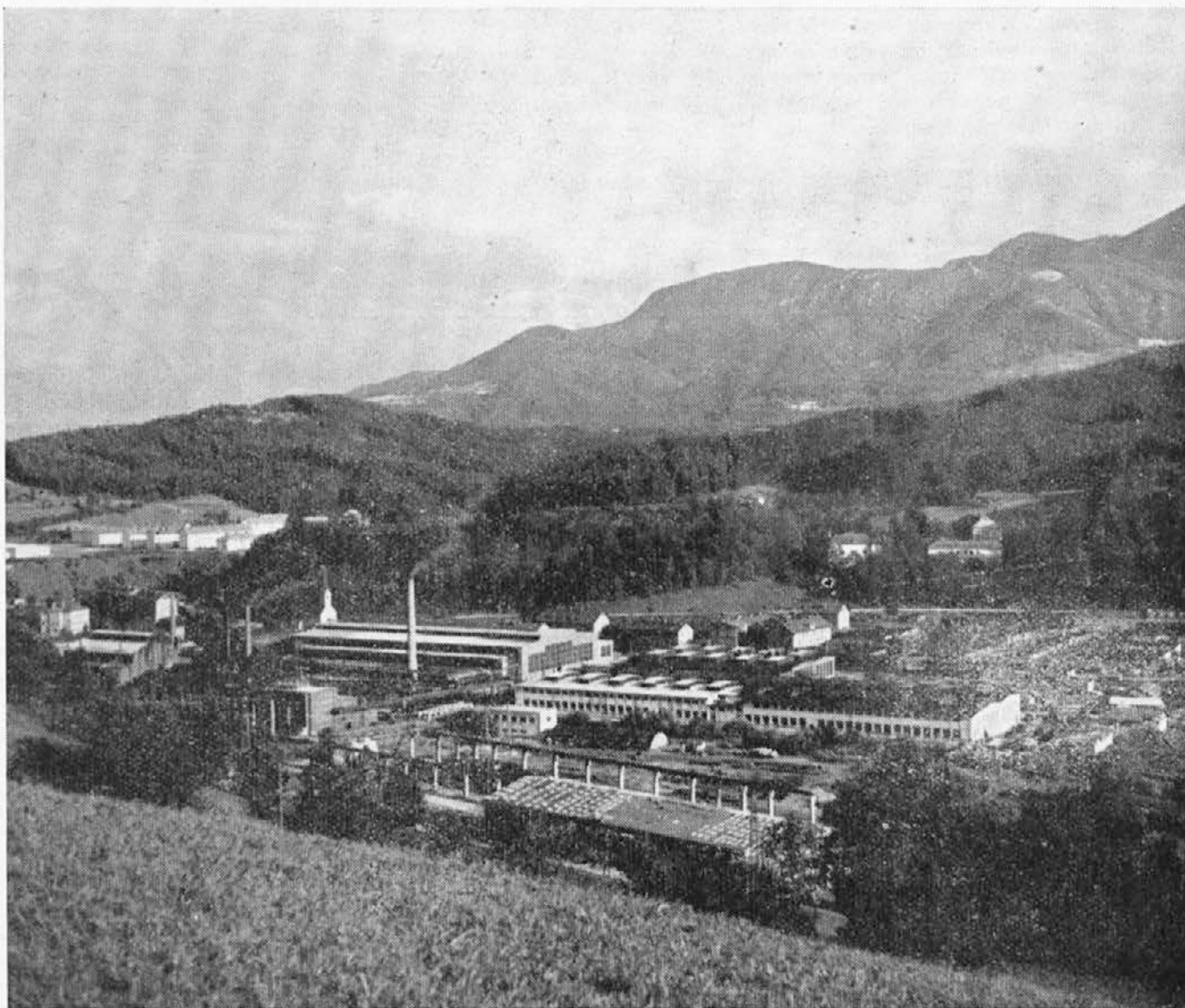
Dobro razžvepljenje in desoksidacija jekla na principu difuzijske desoksidacije, s čimer je že sama po sebi zasigurana majhna količina desoksidacijskih produktov, to je nemetalnih oksidnih vključkov v jeklu. Dalje mehansko izpiranje suspenzij iz jekla in s tem izboljšanje njegovih

tehnoloških odnosno mehanskih lastnosti, zlasti žilavosti in razteznosti ter povišanje stopnje predelavnosti jekla v toplem stanju. Zaradi svojih kvalitetnih prednosti, ki jih periniziranje nudi, je na ta način možno v SM peči izdelovati tudi take vrste jekla, ki vsaj v našem merilu predstavljajo elektrokvalitete. Na ta način se torej pri znižanih proizvodnih stroških zvišuje vrednost proizvodnje. Pri čistih martinskih kvalitetah odnosno vrstah jekla pa krije s periniziranjem nastale povišane proizvodne stroške povečana produkcija, kajti zaradi učinkov periniziranja se lahko skrajša doba trajanja šarž in to s skrajšanjem desoksidacijske periode v peči. Na teh dveh navedenih faktorjih — povečanje vrednosti proizvodnje odnosno skrajšanje dobe trajanja šarže sloni tudi utemeljitev ekonomskega procesa.

Iz navedenih zaključkov je razvidno, da je pravilno izvedeno periniziranje učinkovito sredstvo za izboljšanje kvalitete naših vrst jekla, posebno še glede na razžveplanje, kajti žveplo v jeklu je spričo obstoječih razmer v večji ali manjši meri akuten problem vseh naših železarn.

POIZKUSI NA RAVNAH

Periniziranje pa v celoti in v opisani obliki trenutno ni izvedljivo v nobeni naših železarn. Vzrok temu je, ker zaenkrat še nimamo primerne peči za taljenje žlindre. Kolikor pa bi za to lahko porabili obstoječe elektropeči za taljenje jekla, so te prostorno ločene od martinskih peči.

Naša znamenita panorama, ki je nima nobena druga tovarna na svetu.

Edina izjema v tem zadnje navedenem je jeklarne na Ravnah. Zaradi tega so bili tudi moji prvi poizkusi improviziranega periniziranja izvršeni na Ravnah, kar je predmet naslednjih izvajanj.

Za taljenje žlindre je pri poizkusih na Ravnah služila 4-tonska trofazna obločna peč, ki stoji neposredno poleg martinske peči. Preboda obeh peči sta pod isto žerjavno progo ter je za prenos ponvice izpod preboda elektropeči do preboda SM peči potreben le kratek horizontalni premik žerjava. Ker služi ta peč za izdelavo jekla, je njena obloga magnezitna. Taljenje same žlindre v tej peči ni možno, kajti zaradi slabe električne prevodnosti odnosno neprevodnosti mineralnega vložka in obloge ni mogoče doseči vžiga peči. Tej nevšečnosti se je mogoče izogniti le na ta način, da se tudi v električni peči založi najprvo nekaj starega železa in šele potem za taljenje žlindre potrebne minerale. Električna peč torej v tem primeru ne služi samo kot proizvodni agregat za žlindro, temveč tudi za del jekla, ki skupno z matično šaržo, izdelano v SM peči, da celotno talino. Ta, zaradi pomanjkanja primerne peči za izdelavo žlindre potrebna improvizacija — z gledišča čistega periniziranja — pa je bila dobro izkoriščena, in sicer v obliki mešalnega postopka izdelave jekla med SM in E pečjo z avtomatsko vključenim periniziranjem.

V električni peči je bila izdelana manjša količina elektrojekla s povečano količino za vsak elektroproces normalne karbidne žlindre, ki je po svoji sestavi in učinku praktično enaka Perrinovi žlindri. V električni peči napravljeni del taline se prvi vlije skupno s karbidno žlindro v ponvico. Nato iz SM peči v isto ponvico nelegirani del šarže preko sloja karbidne žlindre, ki pokriva že v ponvici nahajajoče se elektrojeklo. Pri mešanju SM jekla s karbidno redukcijsko žlindro se odvijajo med jeklom in žlindro iste reakcije, ki karakterizirajo že opisani Perrinov proces, obenem pa se prednosti čistega Perrinovega pro-

cesa zlasti z vidika ekonomije še potencirajo.

Najbolje je to razvidno iz kratkega opisa ene izmed izdelanih poskusnih šarž v Železarni Ravne in analiziranja pri tem doseženih rezultatov.

Opisani primer se nanaša na šaržo št. 4121 — krommanganskega cementacijskega jekla DIN normne oznake 16 MnCr 5 (bivša oznaka EC 80) s predpisano analizo: C = 0,14 — 0,19 %, Si = 0,15 — 0,35 %, Mn = 1,00 — 1,30 %, Cr = 0,80 — 1,10 %, P = max. 0,035 %, S = 0,035 %.

V električni peči je bilo po principu pretalitve izdelano 3800 kg jekla in približno 500 kg karbidne žlindre. Vložek električne peči je bil sestavljen iz odpadkov kromovega jekla, manganovega trdega jekla in ferro-kroma carburé. S poznejšimi korekturnimi dodatki ferro-legur je elektrojeklo vsebovalo vse potrebne legurne komponente, in to v oni količini, ki je potrebna za celotno šaržo. Prva analiza po raztalitvi je bila: C = 0,25 %, Mn = 1,29 %, Cr = 4,00 %, S = 0,072 %. Končna analiza pa: C = 0,34 %, Mn = 3,40 %, Cr = 4 % in S = 0,029 %. V električni peči izdelani del taline predstavlja torej legurni koncentrat za celotno šaržo.

Vložek SM peči je znašal 11.000 kg. Od tega 27 % grodlja in 73 % nelegiranega starega železa. Razmerje med martinskim in elektrojeklom znaša 3 : 1. Sam proces izdelave jekla se v ničemer ne razlikuje od vsakega normalnega martinskega procesa. Prva proba je bila C = 0,53 %, Mn = 0,36 %, S = 0,085 %. Končna analiza pred prebodom pa C = 0,09 %, Mn = 0,24 %, S = 0,049 %.

Po izmešanju obeh talin znaša analiza končne šarže C = 0,15 %, Si = 0,37 %, Mn = 0,95 %, Cr = 0,83 % in S = 0,025 %.

Časovna diferenca med prebodom električne in SM peči znaša 10 minut.

Stopnja razžveplanja pod učinkom karbidne žlindre pri tej šarži je razvidna iz naslednje tabele.

Šarž. št.	Zadnja analiza S v % SM. šarža El.		Končna analiza S v %		Odstot. razžveplan. v % pod učinkom red. žlindre	Količina žlindre v %
			računska	delanska		
4121	0.049	0.029	0.0436	0.029 ž. R. 0.025 ž. J.	38	3

To je do sedaj v pogledu razžveplanja tudi najboljši doseženi rezultat.

Količina žlindre je znašala približno 3 %, dočim znaša ta pri čistem periniziranju normalno 5 %. V tem primeru bi bila stopnja razžveplanja gotovo še ugodnejša. Vendar količine žlindre ni bilo mogoče povišati iz enostavnega vzroka, ker razpoložljiva električna peč nima zadostnega volumna za jeklo in istočasno za še večjo količino žlindre.

Ostale kvalitetne prednosti izpiranja jekla z reakcijsko žlindro so bile že opisane. Razen teh pa je treba omeniti še ekonomske koristi, ki postanejo vidne šele pri podrobnejšem analiziranju tega načina izdelave, kot sledi.

Bodisi da bi bilo to jeklo izdelano po normalnem postopku kot enotna elektro ali pa SM šarža, bi morali zaradi

nizkega predpisanega ogljika v jeklu pri istočasno relativno visoki vsebini mangana in kroma vsaj del teh dveh elementov dodati v obliki FeMn in FeCr affiné. Dejansko pa je bila v konkretnem primeru pri opisani šarži celotna količina potrebnega FeCr dodana v obliki FeCr carburé z visokim ogljikom. To je mogoče le zaradi tega, ker se je legirani del taline, napravljen v električni peči, kasneje razredčil v razmerju 1 : 3 z globoko razogljajenim martinskim jeklom.

Prva gospodarska korist tega načina dela je torej: možnost uporabe ferozlitin normalne kvalitete z visokim ogljikom, namesto dragih vrst ferro zlitin affiné z nizkim ogljikom, ki jih pri nas čisto tudi nimamo na razpolago in ki predstavljajo za nas uvozni in s tem istočasno deficitni material.

Velik del legur se lahko izkoristi iz legiranih odpadkov. Pretalitev legiranih odpadkov v električni peči je postopek, pri katerem v največji meri lahko izkoristimo legurne elemente, ki se nahajajo v vložku. Kot primer navajam šaržo manganškega jekla ozn. AP 1 za izdelavo brezšivno valjanih cevi, dobavljeno železarni Sisak z 1,00—1,20 % Mn in pod 0,20 % C. Neoficialni normativ za porabo ferro mangana (Zulässiger Manganverbrauch für die SM Stahlerzeugung), katerega se naše jeklarne za primerjavo še vedno poslužujejo, dovoljuje pri tej vrsti jekla uporabo 9 kg manganovega metala na tono jekla. Dejansko pa znaša poraba mangana pri omenjeni šarži (šarž. št. 4105) le 3,5 kg manganovega metala na tono jekla, kar predstavlja le 40 % od normativ. Vsa ostala potrebna količina mangana je bila izkoriščena iz mangan vsebujočega vložka.

V prejšnjem primeru opisana vrsta cementacijskega jekla je tipična elektro-kvaliteta. Z izdelavo treh četrtin celotne teže šarže v SM peči, ki je cenejši proizvodni agregat od električne peči, se torej zmanjšajo celotni proizvodni stroški v primerjavi s čistim elektrojeklom. Po zaslugi učinka izpiranja z redukcijsko Perrinovo žlindro pa kvaliteta izdelka ne zaostaja za čistim elektrojeklom.

Ta način izdelave jekla zvišuje v okviru dane kapacitete jeklarne odstotek plemenitih jekel in je torej v tem smislu sredstvo za povišanje proizvodnje plemenitih vrst jekla brez povečanja kapacitet obstoječih proizvodnih agregatov.

Prihranek se pokaže tudi v tem, ker se s kombinacijo v dveh pečeh izdelanih talin poveča teža ene šarže. Konkretno je bila v štiritonski električni peči izdelana skupno s SM pečjo 15-tonska šarža. S tem se zaradi povečane količine ene taline zmanjša število analitskih, mehanskih, tehnoloških, metalografskih in drugih preiskav, ki so za dotično vrsto jekla pač predpisane odnosno potrebne in ki predstavljajo določeno postavko v proizvodnih stroških. Kratko ponovljene dodatne ekonomske prednosti, razen onih, navedenih že pri opisu čistega periniziranja, so torej: zmanjšanje uporabe ferrozlitin, ker ta postopek izdelave jekla v največji meri nudi možnost izkoriščanja legurnih elementov iz vložka; možnost uporabe cenjenih vrst ferro zlitin carburé z visokim odstotkom ogljika namesto ferro zlitin affiné, ki jih v največji meri niti nimamo na razpolago; končno znižanje laboratorijskih stroškov preiskave jekla zaradi povečane teže enote proizvodnje.

Za uspešno izvedbo tega načina dela je potrebna razen nekaj praktičnih izkušenj le primerna dispozicija peči in relativno zelo majhni investicijski stroški, ki jih predstavlja peč za taljenje žlindre. Pri tem doseženi uspeh pa je izboljšanje kvalitete jekla odnosno se pri istih kvaliteten pogojih, ki so predpisani za visokovredna elektrojekla, z novim, kvalitetno enakovrednim načinom dela znižajo proizvodni stroški in istočasno poveča odstotek proizvodnje plemenitih vrst jekla. Znižanje izdelavnih stroškov in povečanje proizvodnje kvalitetnih jekel pa naj bi bil smoter vseh naših železarn.

Do sedaj izdelane šarže na Ravnah so prvi praktični poizkus izdelave jekla po tem postopku pri nas. Dobljeni, čeprav trenutno še maloštevilni rezultati pa dokazujejo tako resničnost kvalitetnih in ekonomskih prednosti, kakor tudi izvedljivost tega postopka že pri danih obratno tehničnih pogojih dela in obstoječi pomajkljivi ureditvi jeklarne.

Iz vseh kratko prikazanih kvalitetnih in ekonomskih prednosti tako čistega Perrinovega procesa, kakor tudi mešalnega postopka proizvodnje jekla, ki jih potrjujejo že pod neugodnimi pogoji in z raznimi improvizacijami v jeklarni na Ravnah izdelane šarže, je ta način izdelave jekla ne samo zanimiv, temveč tudi koristen in po mojem osebnem mnenju nujno potreben jeklarski izdelovalni postopek, ki ga naša jeklarska industrija ne bi smela prezeti.

Resumé:

Predavanje obravnava kratek opis osnovnih principov desoksidacije jekla in potek žilindrenih reakcij v zvezi s Perrinovým postopkom izdelave jekla. Po kratkem opisu izpeljave periniziranja v praksi, katerega namen je danes zlasti desoksidacija in razžveplanje, sledi opis in obrazložitev vseh kvalitetnih prednosti tega načina izdelave jekla. V glavnih točkah so navedene karakteristike Perrinove žindre, način priprave in taljenja žindre, kakor tudi odvisnost doseženih rezultatov od posameznih faktorjev, kakor so to kemični sestav, količina in lastnosti Perrinove žindre. Na osnovi dveh tabel je prikazana v primerjavi z običajnim SM jeklom stopnja razžveplanja in poboljšanje mehanskih lastnosti jekla, izdelanega po Perrinovem postopku. Ti primeri se nanašajo na šarže, izdelane v eni izmed inozemskih jeklarn. Možnosti periniziranja v naših jeklarnah pri njihovi sedanjí ureditvi. Prvi poizkus periniziranja v jeklarni na Ravnah, ki se je zaradi pomanjkanja potrebnih naprav in sredstev preoblikoval v mešalni postopek proizvodnje jekla med SM in električno pečjo, z avtomatsko vključenim periniziranjem. Opis ene tako izdelanih šarž krom-manganovega cementacijskega jekla, z analizo doseženih uspehov. Razen dokazanih kvalitetnih prednosti, ki jih nudi ta način izdelave jekla, so na osnovi prvih poskusnih šarž analizirane tudi ekonomske koristi tega načina izdelave jekla. Te se izražajo zlasti v povišanju odstotka proizvodnje plemenitih vrst jekla pri istovremnem znižanju proizvodnih stroškov. Pomen in koristi obeh postopkov, to je čistega periniziranja in mešalnega postopka proizvodnje jekla za našo jeklarsko industrijo.

Periniziranje je zanimivo gotovo tudi za našo jeklarno, vendar moramo pripomniti, da pri nas že brez tega postopka dosegamo tako imenovano elektr. kvaliteto v martinjskih pečeh. Ta postopek je vsekakor prednosten za one jeklarne, ki brez njega tega še ne morejo doseči.

Kar se tiče ekonomske prednosti mešalnega postopka, naj omenimo, da pri nas tudi brez tega uporabljamo za izdelavo jekel, za katere je ta postopek prvenstveno namenjen, samo cenejše ferolegure (feromangan in ferokrom-karbure).

Prof. Janko Messner:

Franc Ks. Meško

Le redki so med nami v Jugoslaviji junaki Slovenske Koroške, ki so se v prvi in drugi svetovni vojni bili za nacionalno svobodo njenih slovenskih prebivalcev. Padlim v teh borbah smo postavili Malgajev spomenik v Blatnikovem klancu pri Dobrih in v Št. Rupertu pri Velikovcu. Čudno človeka spreleti, kakor da čas stoji in se je razvoj ustavil. — Ali niso mračne sile nacistične megalomanije pognale v zrak prvega Malgajevskega spomenika. Kdaj je že bilo to, in nedavno tega so razstrelile partizanski spomenik koroških Slovencev v Št. Rupertu pri Velikovcu! Dobrih deset let je tega, ko so oškornjeni Hitlerjevi hlapci razgrajali po Evropi, prepevaje svoj »Deutschland über alles,« in prizadejali tudi koroškim Slovincem ogromno gorja. In danes? Za vsako ceno hoče oživljajoči se fašizem korigirati zgodovino, ustaviti čas in udušiti razvoj. Vendar spomenika, kakršnega si je postavil Malgaj v Blatnikovem klancu in kakršnega so si postavili partizani v Št. Rupertu na Koroškem, ne more pognati v zrak nobena sila, ker ima pretrden podstavek, betoniran s človeško krvjo.

Živim, tistim, ki so se vrnili, smo zapeli hosano, jih slavili na mitingih in proslavah, jih opevali v knjigah, tudi portretirali smo jih. Tako je prav. Vsak zdrav kulturni narod slavi svoje junake. Opuštili pa smo nekaj: spregledali smo enega izmed neštetihih — in ne najmanjšega med njimi — Franca Ksaverja Meška. Ni ga opazila stara Jugoslavija, ko je ves skromen in vdan nastopil svojo gorsko pot na Sele pri Slovenjem Gradcu, ko bi mu

Koroški pisatelj Fr. Ks. Meško — 79-letnik. V našem kraju je taka navada, da dobi vsak obisk — če je sadje količkaj dalo — čašo mošta. Tudi Meško drži to reč tako kot je in postreže kar sam.

bila morala pokazati po križevem potu, ki ga je prehodil kot narodni borec vzdolž vse Koroške, bolj uglajeno cesto. Tedaj je bil Meško politični begunec, ki se je vračal v naročje domovine. V naročje ga ta ni vzela. —

Sele pri Slovenjem Gradcu. Tu župniku je in biva naš pisatelj »Tihih večerov«.

Pač pa so ga vzeli s sabo gestapovci, ko so vdrl v Jugoslavijo. Naravnost na Sele so šli ponj, kar prvi dan okupacije. Pregnali so ga, tako nevaren jim je bil njegov humanizem in tako globoko so ga sovražili, da se jim jeza niti v tridesetih letih ni skadila.

Ko se je obnemogel in postaran vrnil iz internacija leta 1945 in se v prvih dneh svobode vračal v hrib proti Selam, ga spet nismo opazili. Človeku se zdi, kakor da nam je ušel po bližnjici izpred nosa — z avtom pa po njej ne moremo za njim. Vem, da Meško ni mnogo na tem, če pridemo za njim ali ne, če ga opazimo ali ne, če mu vzklikamo ali ne, če slavimo njegovo nacionalno borbo in njegove pisateljske uspehe, ali pa molčimo o njih. Meško je preskromen, da bi ga taka nepozornost zadela v živo. A ne gre za to. Ob drugih narodnih junakih ne bi smeli prezreti, da je slovenska zgodovina mimo nas zapisala tudi Meška in še marsikaterega tihega junaka v seznam svojih najbolj vdanih in zvestih. To je treba povedati. Če smo storili danes napako, se ji jutri lahko izognemo.

Ker je Meško tudi sodelavec ravnanskega lista in se živo zanima za napredek našega industrijskega mesteca, se mi zdi primerno, da pove prav »Fuzinar« kako besedo o njem. Nimam namena osvetljevati Meška-pisatelja, kaj še pisati kake literarne kritike njegovih del. Tega ne znam. (Seciranje je težka zadeva, cepiš in režeš tako dolgo, da dobiš iz celote same koščke. Nato jih sestavljaš spet v celoto, vendar kakorkoli jih sestaviš, nož se še vedno pozna.) Storili so to že drugi in še bodo. Menim pa, da je naša dolžnost, če hočemo veljati za kulturne ljudi, da Meškova dela beremo, kakor tudi Vorančeva. Kajti prežalostno bi bilo, ako te sreča tujec in pobara: »Kaj pa Vaša koroška pisatelja

— Vi ste domačin, povejte mi kaj o njih!« in boš zastoj brskal po spominu in nazadnje moral osramočen priznati: »Pa nisem bral še nobene njune knjige, ne Vorančeve, ne Meškove.«

Materialna kultura našega delovnega človeka, posebno še na Ravnah, se je v zadnjih letih zelo dvignila in še se dviga. Naš delavec se je preselil v parketno stanovanje s kopalnico in balkonom. S seboj bi bil moral prinesiti tudi nekaj knjig — in kako revijo, da bi jih prebiral, sam ali z družino, da bi otroke navajal k branju in se s tem tudi kulturno dvigal. Kakor sodi v tako stanovanje parketna pasta, za čiščenje tal, tako še bolj knjige, revije in časopisi za dvig človeka.

Nekoliko sem zašel od naslova, mogoče pa tudi ne. Kdo izmed nas na primer ve, kaj je Prežihov Voranc napisal tik pred smrtjo, kaj je njegova zadnja zapisana beseda? In kje je objavljena. In vendar, če bi vrsta čakajočih pred našimi knjižnicami in knjigarnami bila samo desetina tiste — pred stanovanjskim uradom, kjer se bije boj za parketno stanovanje, bi se že kdaj razneslo, da je zadnja Vorančeva beseda prav o Mešku, da so jo natisnili takoj po Vorančevi smrti Nova obzorja (literarni mesečnik, ki izhaja v Mariboru in ga povprečen Ravenčan morda niti po imenu ne pozna, kaj še, da bi bil namj naročen). Vedel bi, kaj je mislil Voranc o Mešku: da je velik patriot, velik humanist in borec za pravice človeštva, da se iz njegovih del zrcali visoka ljubezen do malega človeka, do napredka in pravice, dalje da so njegova dela visoko pozitivna tudi v nacionalnem smislu, ker so nenehoma bodrila slovenski narod k odporu proti močnim sosednim imperialistom, a posebno proti Nemcem, da je z Meškom postajala mladina slovenska (samo v taki narodno zavodni mladini pa se je mogla razplameniti

iskra narodnoosvobodilne ideje v veličasten ogenj po širni naši domovini!). In še več, da se Meško nikdar v življenju ni potuhnil v strahu za osebne koristi, da je na primer pisal Vorancu, ki je bil tedaj v odsotnosti obsojen na večletno robijo, a je pobegnil v inozemstvo, odprto karto sledeče vsebine: »Prav ste storili, kar ste storili, jaz bi na Vašem mestu tudi tako storil. Meško.« In še mnogo zanimivega je napisal o njem. Toliko z ozirom na nujnost branja. Brez branja ni duhovne kulture in ni kulturnega človeka. Ravne pa imajo prebogato knjižnico v gradu, katere cilj je predvsem duhovna izobrazba našega delavca in njegova strokovna izpopolnitev. Dovolj o tem. Namen teh vrst je bil sprva drugi: profil Meška-človeka. V življenju ljudje najraje le na to kaj damo, kar vidimo. Ta lastnost gotovo ni slaba, zato naj korenini beseda z Meškom in o Mešku na doživetjih.

Franc Ksaver Meško se je rodil v Slovenskih goricah, a je umetniško dozoreval in dozorel med nami, koroškimi Slovenci ter se s svojim pisateljskim delom z nami duševno tako spojil, da ga po pravici lahko imenujemo svojega.

Letos, na Vorančevo nedeljo, sva se srečala z Meškom tretjič po zadnji vojni na Selah pri Slovenjem Gradcu. Prvobrat sem šel še kot študent k njemu, poln nekega svečanega razpoloženja, kakor romar, ki se bliža cilju svoje božje poti, in upa, da se mu bo na vrhu odvalil kamen s srca in se bo ves ožarjen od čudežnih odkritij vračal z lahkim srcem in še lažjim korakom proti domu. Bilo je 1947. leta. Tedaj je bil Meško 73 let star. Srečala sva se v šoli, kjer je učil otroke krščanski nauk. Takoj sem sklenil, da počakam, vendar me je zapazil že skozi okno, da se obiram pred šolo in koj stopil iz razreda, da vidi, kdo je. Čudno to, mi je šinilo v misel, toliko da nisem bil razočaran prvi hip. Ne vem, ali se godi samo meni tako, vendar kadar preberem to ali ono knjigo, ki me je osvojila ter se utisnila v moj notranji svet, si ustvarim določeno podobo o pisatelju, ga vidim živega pred seboj, ga postavljam v različna okolja, zdaj na ta, zdaj na drugi prestol in ga ovenčam s prečudežno gloriolo: za boga ga napravim in nedostojno, predrzno se mi zdi, da bi stopil kar tako predenj.

Pa ga srečaš nazadnje v zakotni hribovski šoli, ko opravlja tisto drobno, mučno dušnopastirsko delo med kuštravimi pastirčki in pastirčkami. (Podobno je bilo tudi moje prvo srečanje s Prežihovim Vorancem: osupnil sem, ko sem ga zagledal vsega od blata oškropljenega, z motiiko v roki, ko je kopal odvodni kanal za gnojnico.) In vendar, kdo se je zmotil. Življenje gotovo ni v zmoti in razočara samo človeka, ki mu je odmaknjen in ki si ga je svojevoljno prebarval, olepšal, idealiziral in falsificiral, čeprav podzavestno, ko je bral knjigo in so mu misli samovoljno uhajale na boljšo pašo, da jih je nato le s težavo priklical nazaj v sedanjost. Velik pisatelj pač ne more postati, kdor ni velik človek, velik in trd v vsakdanjem življenju, vesten in delaven od zore do mraka in še v noč. Tu Meško, ki prejema nase svoj osmi križ, a z mladeniško vnemo vrši svojo katehetsko službo

»Furmanske« lepote v planinskih soteskah. Desni konj je postal bel menda od samega snega.

in plemeniti mlada srca svojih gorskih ovčic, in tam Voranc, izčrpan in oslavljen od hudega trpljenja v Mauthausenu, a z zadovoljstvom na obrazu, koplje, da mu bo pungart dal več trave. Dva človeka!... Dva človeka iz življenja, zato poznata življenje nas enega z vseh strani in samo zato zmoreta ustvarjati podobe tega življenja, take podobe, ki nas ganejo, pretresejo, ker se na lepem odkrijemo sami v njih, taki, kakršni smo.

»Navaden človek torej,« sem pomislil, pa me je vzdramil iz razmišljanja njegov topli, pristrčni glas: »Bog vas sprejmi — iščete mene?« In ko sem mu razodel, odkod prihajam, da mu prinašam pozdrave Zile in Drave, so se mu drugače tihe in vdane oči zasvetile v živem ognju: »Da, da, Koroška. Koliko trpljenja, koliko solz smo potočili na tej zemlji, kako smo jo ljubili in varovali, kako je kaj danes gori?« Beseda je dala besedo, a nepredviden obisk se je zavlekel in Meško je moral svojo pot, jaz pa svojo. Odšel sem s Sel prepoln nepričakovanih vtisov in z blagodejno zavestjo, da Meško živi in dela slej ko prej ves prizadet in skrben za koroške Slovence, da je zapustil svoje goreče srce nam in naši domovini, čeprav ga je kruta usoda ob koroškem plebiscitu pognala iz naše dežele.

Drugobart sem ga obiskal s sedmošolci ravske gimnazije in kakor so že taki mladi dijaki zvedavi, so silili vanj, ta s tem, drugi z drugim vprašanjem. Meško je priljudno odgovarjal in se očetovsko smehljaj mladosni radovednosti. »Pa ste se poznali tudi z Ivanom Cankarjem, gospod župnik?« »Ja, seveda sem se, a Cankar se je vzpel v višine. Jaz sem ostal bolj na pol poti. Laže je bilo njemu s pisanjem, šel je drugo pot kot jaz.« »Jaz imam pa rajši vaše Tihe večere kot Cankarja,« se oglasi plaho dekle v ozadju gručice. »Ja, veste, to je različno. Ta časti tega pisatelja, drugi drugega. In vendar bi nobeden od njiju ne mogel zase trditi, da ima bolj prav. Življenje je pestro, ja, in ljudje smo zelo različni med seboj. Hvala bogu da je tako, ali ne mislite, drugače bi bilo vendar dolgčas na svetu, ja,« in hudomušno se mu zasvetijo oči. Mladina se zgane in posede po trati okrog župnišča, tu zašelesti masten papir, dva, trije si režajo kose kruha in klobase, pot jih je zdelal in zrak na Selah je višinski, tam stika skupina deklet glave, kaj si le imajo povedati — in v stoletni veličastni turški lipi ob farni cerkvi se lovi razposajen piš ter se skrivnostno pogovarja z njenimi košatimi vrhovi.

Tretjebart pa sem ga obiskal to poletje. Nedelja je bila, vsa priroda se mi je zdela kakor umita in v praznični obleki. Hladna jutranja sapa je vela po grapi navzdol, ko sem se bližal Selam. Človek, ki pride prvobart po tej poti, navadno išče Sele, saj šele tik pred ciljem zagleda na koničasti rebri belo cerkev, a naselja ne vidi, ker so maloštevilne hiše posejane daleč vsakasebi, kakor da bi bile skregane. Zdaj pa pomisli, h kateremu evropskemu pisatelju se pride tako, da leže dve celi uri po zdrtih gorskih kolovozih in kozjih stazah in si nazadnje do kolen oškropljen, s funti cekle na čevljih, ko bi moral potrkati pri njem zadelj obiska. K takim

ljudem se more normalno s tramvajem ali obusom: izstopiš, zaviješ okrog ogla, pozvoniš, pa je stvar v redu.

Tokrat je žarela bela cerkev v jutranjem soncu pred menoj, kakor podoba brezmadežnosti, in nevidna notranja sila me je gnala čedalje hitreje, bolj kot se je dvigala strmina pred menoj. Stopil sem v cerkev Sv. Roka. Prav tisti trenutek je prihajal na prižnico župnik Meško — pastir 275 župljanov — s počasnimi, premišljenimi koraki. Pergamentno blede lice je zaživelo, prodorne svetle oči so pregledale malo srenjo, ki je posedla v kak ducat klopi, in njegov mehki, rahlo drhteči glas je zazvenel po razsvetljeni cerkvi. Tedaj je vtilo sonce svojo žarečo svetlobo skozi barvna stekla ob oltarju: »Mir božji z vami, dragi v Gospodu! Mir božji okuša samo tisti, ki ima v sebi in zunaj sebe vse v redu. Kjer je nered, tam ni miru. Ljudje radi mnogo govorijo. To ni dobro, ker sejejo zdraho med sosede. Vsak človek bi se predvsem moral brigati za svoje stvari, za svoje delo in manj govoriti. To pa, kar pove, naj bi dobro premislil, pa ne bi bilo jeze in sovraštva med ljudmi, red bi vladal med njimi in v svetu — in kjer je red, je tudi mir?« — Ali je to Meško-župnik ali Meško-pisatelj? Ne, to je Meško-človek. To je utelešena dobrota, Utelešena spravljivost in strpnost. Utelešen humanizem, ne tisti retorski in reklamni humanizem, ki se dovolj zgovorno predstavlja

že s samim geslom: »Borba za mir« (poudarjam »borba«!) in ki ga od jutra do večera sujejo vse kominformovske radijske postaje — ampak oni drugi, nekričavi humanizem, ki o sebi nima kaj povedati, ker si je v svoji skromnosti osvojil samo (!) srce človeka, ker se izpoveduje samo (!) očiščenemu srcu človeka, odmaknjenega vsakdanjemu kruhu: ko hiti vse na jarmak, stopi on po svojem polju, da vidi, kje bo treba še pleti in gnojiti, kje orati in kje žeti. Srčna kultura govori iz vsakega njegovega koraka, iz vsake njegove geste, iz vsakega njegovega pogleda, a tudi iz vsake njegove besede, postavljene v knjigo, izgovorjene vernikom s prižnice ali šolarčkom v razredu.

Prihodnje leto, 28. oktobra, bo praznoval svoj osemdeseti rojstni dan. Deset- in desetletja je sejal iz svoje bogate, mehke, umetniško navdahnjene duše ljubezen med ljudi, miril in tolažil, vlival upanje in vero »ponižanim in razžaljenim«, ki jih je življenje mučilo in sklanjalo k tlom, pa naj je bilo to v Škocjanu pri Klopinskem jezeru, pri Mariji na Zili, na Obirskem ali v Šentanelu nad Pliberkom. Koroški Slovenci smo ga vzljubili, ker je bil naš prijatelj v hudih dneh in ker čuti z nami tudi danes, čeprav je že trideset let od tega, kar je moral zapustiti našo lepo, a neosvobojeno zemljo.

Želimo mu, da bi ostal krepak in klen še mnoga leta med nami!

„Ali ste Korošci res tako nerodni?“

Vsi vemo, da je pri naši tovarni število obratnih nesreč nesorazmerno visoko. Vsi vemo, da je izpad dni vsled bolovanj daleko previsok. Naš delavski svet in upravni odbor sta o tem ponovno razpravljala in ukrepala, naš predmetni referat je zadolžen s tisoč stvarmi in smo ga izpopolnili ter kar naprej vrta, opozarja, ukrepa, tako da so nekateri morda tega že siti.

O tem so razpravljali in razpravljajo tudi in predvsem pri Zavodu za socialno zavarovanje ter se resno govorijo o tem, da bo Železarni Ravne določeni višji odstotek dajatev socialnega zavarovanja. Ker gre ta dajatev na plačni fond, bi bili prizadeti vsi, tudi tisti, ki še svoj živ dan niso болоvali. V poročilu s prvega zasedanja skupščine socialnega zavarovanja LRS, ki je bilo objavljeno v »Slovenskem poročevalcu« z dne 25. oktobra 1953, piše tudi tole: *Za zavod v Slovenjem Gradcu je odločilen visok odstotek bolnikov v Železarni Ravne...* Slovenjegraški zavod je namreč imel v razdobju januar-junij 1953 najvišji odstotek bolovanj.

Seveda je treba o tem še podrobneje govoriti in se ne sme jemati zaključkov prekratko, vendar ni navdušujoče, ko najde človek našo imenitno delovno skupnost v takem poročilu na takem mestu, pa najsi so okolja izgovorov še taka. Stanje je tako in to stanje zahteva, da ga moramo popraviti.

Ali ga popravljamo — samo to je važno. Poglejmo danes samo sektor obratnih nesreč. Da, popravljamo ga — in to je zelo važno.

Že na drugem mestu prikazujemo, da število obratnih nesreč pada in se odstotek nezgod na stalež približuje znosnejši meri sorodne industrije. Povedali smo že, da so Jesenice zbile nezgodni element na okrog 18 % nezgod na stalež letno. Povedali smo tudi, da so podvzeli pri Železarni Štore posebej organizirano akcijo proti obratnim nesrečam in da so s sodelovanjem vseh železarjev zmanjšali odstotek nezgod menda kar od 38 na okrog 22 % na stalež letno. Pravtako smo prikazali primere podjetij industrijskih držav, kjer je ta odstotek nekako od 12 do 15 % na stalež letno. To je vse znano, znano pa je tudi, da smo imeli pri nas še v lanskem letu povprečno po 55 nezgod na mesec in smo imeli tako okrog 35 % nezgod na stalež. To je bilo izredno veliko, pa naj gre tudi samo za malenkostne poškodbe. Pri tej napaki smo bili torej prvi.

Letos to napako do sedaj uspešno popravljamo, kar kaže naslednja primerjava:

Število obratnih nezgod		
	leta 1952	leta 1953
januarja	59	67
februarja	42	43
marca	58	51
aprila	60	44
maja	49	31
junija	44	50
julija	39	37
avgusta	66	37
septembra	66	36
oktobra	46	32
novembra	49	?
decembra	61	?

Če prištejemo k letošnjim še 24 nezgod, ki so se pripetile izven tovarne (padci na poti), je do sedaj letos vseeno še okrog 100 nezgod manj kot lani v istem času.

Nezgodni element torej rušimo, četudi je še vedno prepogost in pretežak.

O uspehu borbe proti obratnim nesrečam govori tudi primerjava izgubljenih dni zaradi nezgod napram lani, in sicer:

Izpad dni zaradi nezgod

	leta 1952	leta 1953
januarja	1008 dni	1039 dni
februarja	1138 „	840 „
marca	1067 „	1005 „
aprila	1149 „	769 „
maja	959 „	598 „
junija	730 „	878 „
julija	767 „	784 „
avgusta	864 „	765 „
septembra	777 „	701 „
oktobra	683 „	659 „
novembra	753 „	?
decembra	846 „	?

Tudi tu vidimo vsaj malenkostni uspeh, da imamo letos v istem časovnem razdobju do sedaj nad 1100 izgubljenih dni manj, to se pravi, da so ljudje zaradi obratnih nesreč toliko dni manj болоvali kot lani v istem času.

Bistveno je torej, da je borba proti obratnim nesrečam tu in da je pokazala uspeh. Odstotek nezgod na stalež smo z uspehom julija, avgusta, septembra in oktobra znižali od lanskih 35 % nezgod na stalež kar na okrog 24 % nezgod na stalež ter se tako približali železarski »normi«. Da, če bi bile vse številke take, kot so v zadnjih štirih mesecih, žal pa niso.

Če bomo tako nadaljevali in če v novembru in decembru ne bomo pokvarili,

bo znižanje nezgodnega elementa pri Železarni Ravne v letošnjem letu še vedno učinkovito, in to vključuje večji mehanizaciji, ki je vsi še niso vajeni ter vključuje večjemu tempu dela, kar je razvidno iz večje storilnosti.

To so številčna dejstva na tem sektorju.

Pustimo naštevanja zaslug za ta uspeh — od našega zdravnika, ki je opozoril na marsikaj in interveniral na kraju samem, do ukrepov organov upravljanja, referata, sindikata, do pomoči inšpekcije dela, razprav in predavanj, opozoril in vabil itd. Podčrtajmo pa bistveno zaslugo, to so: koroški fužinarji.

Še enkrat: borba proti obratnim nezgodam je uspešna in bo naprej uspešna toliko, kolikor se dviga lastna previdnost in varnostna izobrazba vsakega posameznega sodelavca na vsakem posameznem delovnem mestu. Lastna previdnost in varnostna izobrazba ukrepata že same direktno in preprečita vrsto nezgod. Lastna previdnost in varnostna izobrazba sodelavcev pa je dalje tudi tista, ki dan za dnem odstranjuje ogroženost, kajti kdor se zanima za to in kdor čuti potrebo in dolžnost, da ogroženost odpravi, to tudi stori in ne čaka nekoga, ki ga bo na nepravilnosti odnosno na varno delo šele opozoril. Obupno bi bilo, če bi odraščeni in zdravi ljudje, ki upravljajo tovarno, šele čakali na nekega referenta, ki bo tekal okoli in opozarjal od moža do moža, kako je treba prav delati in katero nevarnost je treba odpraviti. Varnostna izobrazba vseh je pri tem prva in varnostna izobrazba sodelavcev industrijskih dežel je tudi dosegla, da imajo tam nižji odstotek nezgod.

Četudi morda ni prav, da se napiše, pa tako je. Človeku se naravnost studi ka-

znovati zdravega in odraslega moža zato, ker ni nosil zaščitnih očal v svojem lastnem interesu. Toda v industrijskih deželah so to mlačno stališče dosledno odpravili in tam pomagajo dvigati varnostno disciplino predvsem tudi kazni in odpusti, kolikor tega še ni odpravila varnostna izobrazba sodelavcev samih. Gre za življenje in zdravje delovnih ljudi in gre za bremenitev socialnih dajatev in tako za izgubo narodnega premoženja, zato so pri tem vsako mlačno stališče in nepopularni oportunizem energično odpravili. So podjetja in obrati, kamor ne smeš stopiti brez zaščitnih očal itd. Če jih nimaš in si jih izgubil, greš tisti dan brez dneve domov, če jih ne uporabljaš, je kazni, če se to ponovi, je tudi odpust. Podjetja so šla tako daleč, da nataknejo zaščitna sredstva na glavo tudi vsakemu poslovnemu obisku; če se brani, pač ne sme v obrat.

Pri nas je okolje tako, da imamo še mnogo mnogo dela in poti in možnosti za znižanje obratnih nesreč prav z varnostno izobrazbo in s podvigom lastne previdnosti. Stalež se je povečal za tolikokrat. Prišli so tudi novinci, ki še morda nikoli železa videli niso, ki morda še po tovarni prav hoditi ne znajo. Dobili smo objekte in naprave in stroje, ki so mehanizirali velik del ročnega dela itd. Povsod tu: varnostni pouk in varnostna izobrazba.

Da je tako, vidimo iz vrste primerov obravnave in pouka delovne varnosti, najbolj pa na dosedanjem uspehu znižanja števila obratnih nesreč.

Moglo bi jih biti še polovica manj

Toda še in še so primeri, ki naravnost kričijo po vsaj najmanjši lastni previdnosti. Ob neki izmed neštetihih prilik obravnav nezgodnega elementa v naši tovarni je nekdo od stroke dobesedno zamrmal: »Ali ste Korošci res tako nerodni...?« Domačin sem, pa me je ta pripomba nemalo zadela, čeprav ni bilo hudo namerna. — Poglejmo samo nekaj značajev nezgod v mesecu oktobru:

1. izmenjavaj vilice in mu iste padle na nogo,
2. se urezal pri razkladanju starega železa,
3. se udaril pri zalaganju peči,
4. dobil tujek v oko pri brušenju, ker ni imel zaščitnih očal,
5. stisnile klešče pri zalaganju kosov v peč,
6. se poškodoval pri nalaganju okvirjev,
7. se poškodoval pri prenašanju vilic,
8. pri čiščenju ga udaril kos železa,
9. pri zabijanju dna mu padel nabijač na nogo,
10. dobil tujek v oko pri brušenju brez očal,
11. prenašal gredice, spustile klešče in padle na nogo,
12. pri sekanju ingotov padla sekira na nogo,
13. dobil tujek v oko pri kovanju — brez zaščitne mreže,
14. dobil tujek v oko pri kovanju — brez zaščitne mreže,
15. tujek v oko pri brušenju ingotov,
16. pri nakladanju drogov mu padel kos na nogo,

»Delaj varno in vrni se zdrav domov!« — tak je napis na vhodu v ravensko tovarno in tako je naše ponovno in ponovno opozorilo o za večjo lastno previdnost pri delu.

17. pri nakladanju vzmeti mu ista padla na prste,
18. se udaril pri čiščenju opeke,
19. se udaril pri prevozu vagonetov,
20. dobil tujek v oko pri brušenju noža,
21. pri dviganju z žerjavom spustile klešče in padle na prste,
22. pri spenjanju spodrsnil ključ,
23. tujek v oko pri čiščenju opeke,
24. tujek v oko pri brušenju,
25. imel klešče na stroju in mu pri skobljanju padle na nogo — itd.

Ali naj začnemo tudi z objavo imen

Nihče naj se z nezgodami ne šali in nihče naj nikomur ne oponaša, slehernega lahko doleti. Tako je. Vendar s takim pohlevnim stališčem ne pridemo v industriji nikamor. Reči moramo, da bi samo od zgoraj naštetih primerov lahko odpadlo polovica nesreč, če bi bili prizadeti uporabljali večjo lastno previdnost in ponekod tudi predpise v lastnem interesu.

Vedno je še nad polovica (okrog 60 do 70 %) nezgod, kjer noben dajalec ukrepov pri sedanjem stanju tehnike in naših možnostih ne more pomagati, če ne bo pomagala lastna previdnost, smiselnost, spretnost itd. slehernega sodelavca samega. Odpravimo te primere, pa bomo imeli na Ravnah najnižji odstotek obratnih nesreč v industriji sploh.

Ali ne vidimo, da je imel tudi »jamrač« o »koroški nerodnosti« nekoliko prav. Nezgod so in bodo, kajti napake so in bodo. Preveč je že tistih nesreč, kjer si še tako vestni in previdni sodelavec ne more nič pomagati, ki jih ne povzročajo napake samo enega — zato tiste nezgode, ki jih lahko prepreči človek sam, ne gojimo še dodatno. In teh je največ. Kjer so znižali odstotek obratnih nesreč, so ga znižali najbolj radikalno samo zato, ker so zvišali osebno pozornost, ker so zvišali lastno previdnost, varnostno izobrazbo človeka.

Tudi mi bomo rušili nezgodni element dalje in uspešno le tedaj, če bomo vsi sodelovali, ne pa iskali, kdo je n. pr. bolj ali manj odgovoren, če kdo noče uporabljati zaščitnih sredstev, če kdo prezira predpise odnosno prezira osebno varnost.

To sodelovanje je pridobljeno, četudi še delno, dokaz pa je že tu, da koroški fužinar razume tudi to stvar in da prihajamo v dobo, ko se bomo z ostalimi železarnami borili za prvo mesto tudi na tem področju.

To bo le koristno in častno ter dokaz, da Korošci le nismo tako nerodni.

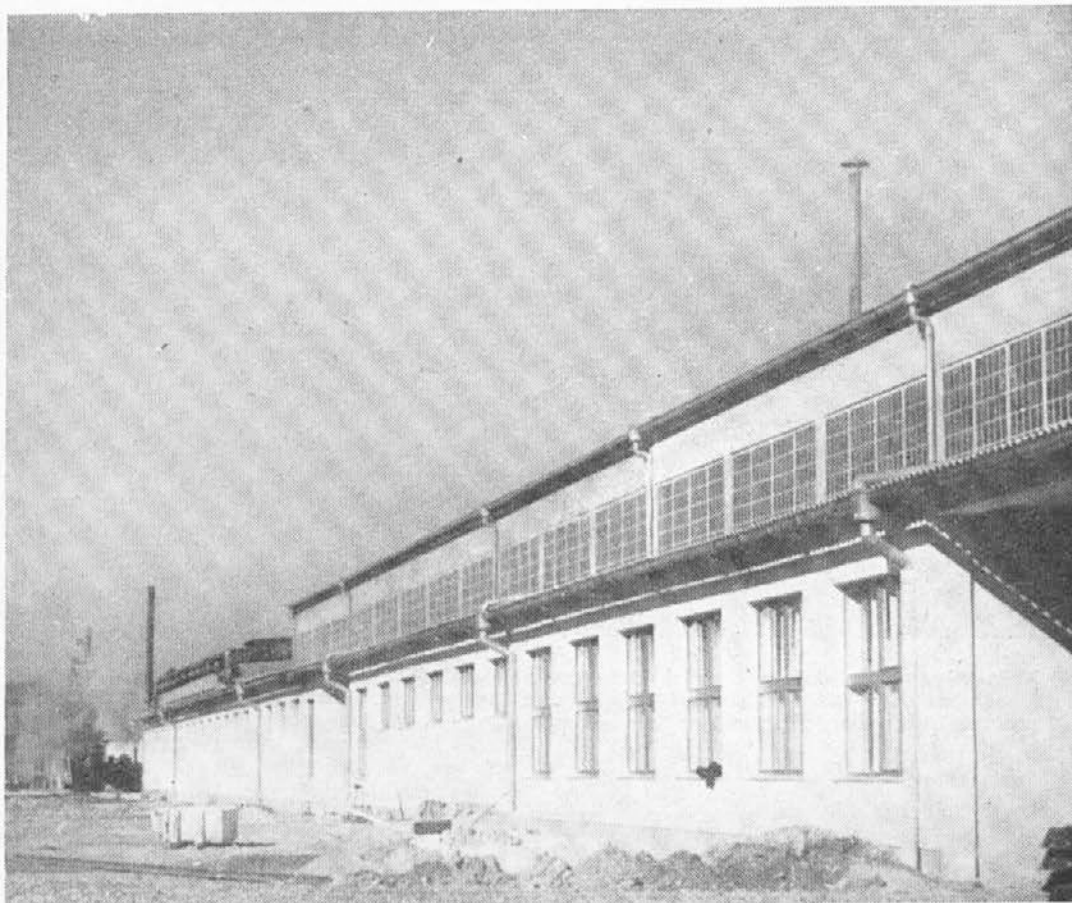
KATALOG INOZEMSKIH ČASOPISOV

Da bi olajšali delo znanstvenim in strokovnim delavcem, je Bibliografski institut FNRJ, Beograd, izdal katalog, v katerem so navedeni vsi inozemski časopisi in revije, ki se nahajajo v nad 500 strokovnih in znanstvenih knjižnicah v Jugoslaviji.

V tem katalogu je mogoče dobiti podatke o vseh teh časopisih na celotnem področju države in to ne samo za posamezne letnike, temveč tudi za posamezne zvezke od najstarejših izdaj pa do danes. Pri iskanju predmetnih obvestil je potrebno seveda točno navesti podatke o iskanem časopisu.

Vsa taka sporočila o inozemskih časopisih, ki se nahajajo v naši državi, je mogoče brezplačno dobiti pri Bibliografskem institutu FNRJ, Beograd, Terazije 26/II, pošt. fah 20.

Gornje obvestilo priobčujemo na prošnjo instituta in za čim večji razgled tudi v našem kotu. Sicer pa imamo vse take možnosti v naši Studijski knjižnici na Ravnah.

Trakt nove dobe koroških fužinarjev. Tako bi lahko nazvali zgradbo ob novi jeklarni, kjer so poleg pisarn jeklarne prostori obratne ambulante, centralne razdeljevalnice zaščitnih pijač, preoblačilnice, umivalnice itd. Res, pravzaprav prva ustrezna naprava te vrste, ki predstavlja socialno plat delovnih mest. Glejmo, da bomo naprave polno in prav uporabljali in vzdrževali, kajti le to je potem izpričevalo naše kulture.

Drobne, pa važne pridobitve za zdravstveni podvig kraja

Ko bo »Fužinar« izšel, bodo morda vse stvari, o katerih tu pišemo, že izročene funkciji in koristim vsemu našemu ljudstvu.

Dobili smo lekarno. Morda ena najbolj pustih zadev in pomanjkljivosti, ko je ni bilo, sedaj pa se nam bo zdela samo ob sebi umevna. Da, lekarno smo dobili na Ravnah, na prav lepem kraju, v prav lepih prostorih in pri roki. S tem je pridobljena ustanova, ki jo vsi potrebujemo, ki bo služila vsem in tam, kjer je res najbolj nujno — na zdravstvenem področju.

Hvala vsem, ki ste mislili na nas, ki ste pomagali in storili, da smo napravili nadaljnji korak naprej in to na bistveno važnem področju zdravstvenega podviga našega kraja.

Dom reševalne postaje. Tam zunaj v Suhi je naša odlična ustanova — naša sektorska ambulanta, ki spada po meri ureditve in dela med ene najlepših in najboljših v državi. Važnemu industrijskemu središču in široki deželi služi. Kako velika pridobitev je to za celotni kraj, vemo vsi, tisoči in tisoči pa smo to občutili že na lastni koži.

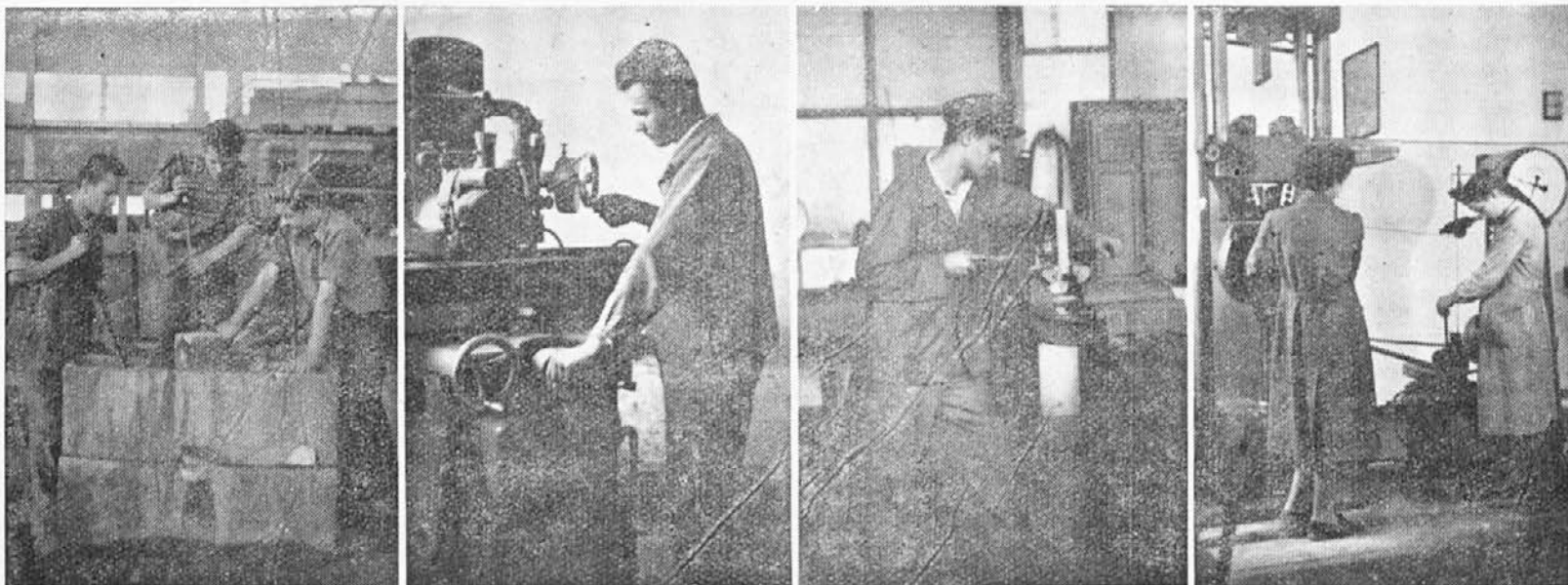
In tam zraven te ustanove je sedaj urejen še dom naše reševalne postaje. Garaže reševalnih avtomobilov, stanovanja šoferjev-reševalcev, dežurna, telefon — torej vse, kar pač mora biti, da veš kam iti in da je vse pri roki.

V Suhi ima naš kraj tako ustanovo, ki jamči sodobno zdravstveno skrbstvo. Služba reševalne postaje se je s tem odlično izpopolnila in je treba iniciativo vodstva reševalne postaje posebej pohvaliti. Tudi za to pa se moramo i reševalna postaja i vsi prebivalci zahvaliti predvsem okraju, ki je uvidel potrebo in dal na razpolago sredstva, ter železarni, ki je podprla zadevo in sedaj nabavila reševalni postaji še nov, moderen reševalni avto.

Zdravniška ordinacija v tovarni. V tovarni je zgrajena in opremljena nova reševalna postaja. To je svojstven napredek naših fužin, ki se ga bodo razveselili vsi sodelavci. Četudi je najbolj prav, da reševalno postajo čim manj potrebujemo, jo pa le potrebujemo in takrat bo taka, kot mora biti higienska ustanova.

Pripravljenost našega obratnega zdravniška, da bi čim bolj pomagal zdravstvenemu podvigu ljudi, je z novo tovarniško reševalno postajo dobila možnost delne ordinacije tudi v tovarni. To je prednost, ki so jo do sedaj imele samo velike in napredne delovne skupnosti. Namesto drenjanja in čakanja in navala v centralni ambulanti bodo imeli fužinarji možnost zdravniške pomoči v tovarni in bodo samo težji primeri napoteni v sektorsko ambulanto. Prednost bo tako i za fužinarja i za svojce, ker bo ordinacija deljena in tako za vse bližja.

Še enkrat: hvala vsem, ki ste imeli smisel za zdravstveni napredek kraja.

Náša mladina pri delu v tovarni. Delo ravske mladine je vsestransko in vse upe dajajoče. Skupaj držijo in gojijo vse tisto, kar je lepo in dobro. Sedaj so priredili tečaj zdravja in kulture. Kjerkoli in kadarkoli je potrebna kakšna množična izvedba, mladina vedno pomaga. Ravenska mladina je bila od centralnega odbora že večkrat pohvaljena. Vsi smo ponosni na to ji želimo srečno pot k dobremu in lepemu tudi v bodoče.

GIMNAZIJA IN NJENA MLADINA

Osem let je pravzaprav kratka doba, ki nam navadno le malo pove. Na Ravnah pa je to drugače. V teh nekaj letih se je železarna razvila v pomembno *industrijsko središče* svobodne Koroške. Sredi neznatnih kovačij z zastarelimi kladivi in nakovali grofov Thurnov je zrasla orjaška tovarna plemenitih jekel z visokimi dimniki, velikimi halami in klenimi delavci, ki hočejo iz nje napraviti prvo kvalitetno jeklaro v državi. Vzporedno z industrijskim razvojem pa je šel tudi kulturni, tako da danes Ravne niso samo industrijsko, marveč tudi *kulturno središče* svobodne Koroške.

Na gimnaziji, ki je bila ustanovljena po volji ravnstvarja septembra 1945, se že osem let vzgajajo novi kadri samorastnikov, ki hočejo korakati vzporedno z vso ostalo slovensko mladino. Ta delavska gimnazija, ki je plod narodnoosvobodilne borbe koroškega ljudstva, je doslej dala v petih velikih maturah preko sto maturantov na univerzo in v druge praktične poklice. Leta 1945 so prišli na Ravne bivši borci, skojevci ter množica znanja in učenosti željnih otrok ravnstvarja, mežinskih rudarjev, kmetov in bajtarjev izpod Uršlje, Strojne in Pece, mislinjske in dravske doline, gozdarjev in drvarjev naših prelepih gorá in čez nekaj let zapisali: »Iz rodu samorastnikov bomo postali inženirji, profesorji, zdravniki, arhitekti svobodne domovine.« Kmalu bodo diplomirali prvi ravnstvarski maturantje, za njimi pa je še množica koroške mladine, ki mnogo obeta. Mladina se je že prvo leto združila v aktiv in začela s kulturnim in političnim delom. Komunisti in skojevci so ustanovili svojo celico na gimnaziji in skrbeli za politično afirmacijo mladine.

Na Ravne je prihajala vrsta novih dijakov in grajski prostori so postajali pretesni in neprimerni za pouk. Treba je bilo misliti na novo gimnazijsko poslopje.

Prvič so zapeli krampi in lopate na gradbišču nove gimnazije v juniju 1948,

ko je pričela z delom I. koroška MDB »Žavcer Pavla-Matjaža«. Preko sto dijakov in dijakinj gimnazije se je prostovoljno javilo v delovno brigado, četa štiridesetih močnejših mladincev pa je odšla na dvomesečno delovno akcijo v Novi Gorici.

Ravnstvarji so kopali v širino in globino, kakor da iščejo skrit zaklad. Večkrat jim je voda zalila izkopano jamo, plasti ilovice pa so neprestano silile v izkopan prostor. Borba z vodo in ilovico je bila huda, vendar so pridne roke premagale tudi te težave. Na koncu dela pa je postala brigada udarna. Preko dvajset udarnikov in pohvaljenih je dala ta brigada.

Naslednje leto je bila formirana II. koroška MDB »Avbelj Viktor-Rudi«, ki je dobila za svoje požrtvovalno delo v železarni in na gradbišču gimnazije naslov dvakrat udarna.

Še vedno niso bili postavljeni temelji novi gimnaziji. V jeseni istega leta je mladina nadaljevala z delom in kmalu so skupno z delavci Gradisa zabetonirali temelje. Za požrtvovalno delo pri gradnji gimnazije in vsestransko kulturno in politično aktivnost pa je dobila ravska mladina časten naziv: »Najboljši šolski aktiv Slovenije« in zastavo ter nagrado Glavnega odbora Ljudske mladine Slovenije.

Leta 1950 se je mladina gimnazije ponovno odzvala klicu svoje organizacije in šla v III. koroško MDB »Dr. Fr. Sušnika«, našega ravnatelja. Po treh tednih dela na gradbišču gimnazije je postala udarna. Čez teden že dvakrat in na koncu trikrat udarna in enkrat pohvaljena. Obenem pa je bila ena najboljših slovenskih delovnih brigad v tem letu. Gimnazijskemu posloju pa je manjkalo še samo nekaj metrov zidu in streha, ko so brigadirji, nekateri že trikratni udarniki, odložili samokolnice za eno leto. Prihodnje počitnice pa so delali, dokler ni bila gimnazija pod streho.

Ravnstvarji pa niso pridni le v fizičnem delu, marveč si zelo prizadevajo, da bi se tudi kulturno izobrazili in nudili našemu delovnemu človeku čimveč duševne hrane.

V MKUD »Samorastniki« delajo številne sekcije. Mladi »literati« so začeli že leta 1948 izdajati revijo »Nova brazda«, s katero hočejo nadaljevati bogato kulturno tradicijo Drabosnjakovo in Prežihovo. Folklorna skupina je imela številne nastope doma in gostovanja po okraju in republiki, med drugim v STO. Mešani pevski zbor in moški mladinski zbor »Fantje z Raven« sta imela številne nastope na domačem in na drugih odrih v okraju. Letos je dobil moški zbor priznanje in pohvalo od Ljudske prosvete okraja Slovenj Gradec kot najboljši pevski zbor v okraju. Dramatska skupina je uprizorila že več odrskih del in z njimi gostovala v sosednjih krajih. Šahisti so bili okrajni prvaki itd. V študijski knjižnici spoznavajo dela domačih in svetovnih klasikov. Nekateri pridno nabirajo material za Delavski muzej itd.

Naši študentje so še vedno močno vezani na Ravne; to nam razodevajo številni obiski in pisma, ki jih pišejo iz Ljubljane ali Zagreba.

Študent Janez je pisal svojemu prijatelju med drugim naslednje:

»... Res, Ravne so čuden kraj. Niti ena gimnazija ne more svojih dijakov tako navezati nase kot ravska. Nikjer ni kolektiva, ki bi bil plod spontanega zanosu, izbruh stoletja zatajevanja sle po znanju. Na Ravnah si podajajo roke mrke globače in delavski personalni. Življenje na Ravnah je kompliciran psihološki proces. Veliko je v srcih mladih dijakov globokih notranjih doživetij! Koliko vročih želja in svetlih, velikih načrtov se tre v teh mladih dušah!«

Taka in podobna pisma prihajajo vsak dan na Ravne!

Drago Vobovnik

Dr. Štefan Varga:

Vpliv industrijskega prahu na zdravje

Kot odpadli produkt se tvori v vsaki industriji pri delu večja ali manjša količina prahu. V železarnah prah raznih kovin in peska, v cementarnah cementni prah, v tekstilnih tovarnah prah volne in bombaža, v tobačnih prah tobaka i. t. d. Prah, ki se dvigne v zrak, se vsede na nepokrite dele kože ali pride v pljuča, želodec in črevesje, povzroča pri ljudeh, ki delajo stalno v takem prašnem okolju, različna težja ali lažja obolenja.

Učinek praha na človeški organizem je različen. Lahko deluje samo mehanično, kot draženje na organ, ki mu je stalno izpostavljen. Oko se solzi, če ga draži prah, če pride v pljuča, povzroča vsled draženja kašelj, prah v nosu sproži kihanje, prah na koži ima za posledico srbenje in razne druge pojave. Poleg teh nedolžnih, nenevarnih pojavov, ki minejo, kakor hitro zapustimo prašno delovno mesto, pa lahko prah resno ogroža zdravje v industriji zaposlenih delavcev. Kajti škodljiv, strupen prah poleg draženja zastruplja ves človeški organizem ali pa vsaj tisti del telesa, ki mu je stalno izpostavljen (prah svinca, mangana itd.). Potom prahu obolimo lahko na različnih nalezljivih boleznih. Obolenja tuberkuloze pri ljudeh je često krivo vdihavanje prašnih delcev, na katerih se nahajajo bacili tuberkuloze. Gotove vrste katrana, smole, saje lahko povzročijo raka. To vidimo često pri dimnikarjih, ki obolevajo za rakom spolovil ali notranje strani stegen kot posledico stalnega drgnjenja kože od sajastih hlač. Prah je lahko vzrok tudi težkim nezgodam, ki nastanejo pri eksplozijah prašnih delcev v zraku. Najčešče eksplodira prah premoga v rudnikih, potem prah bombaža, volne, žita, moke, sladkorja itd.

Najbolj so izpostavljena škodljivim vplivom praha človeška pljuča. Človek vdiha na uro 500 litrov zraka, v osmih delovnih urah pa 4000 litrov. Če je zrak nečist, pomešan s prahom, naša pljuča stalno vdihavajo s to ogromno količino za življenje potrebnega zraka tudi prašne delce. Tako lahko pride v pljuča tekom let ogromna količina prašnih delcev, pa čeprav je zrak le malo onečiščen. Od več faktorjev je odvisno, kdaj in v kaki meri bodo pljuča obolela. Starost in spol igrata pri tem veliko vlogo. Mladi delavci, predvsem ženske, so mnogo bolj občutljive in prej obolevajo. Vzrok temu je še nedovoljno razvit prsni koš in dihalni organi. V zaprtih prostorih in delavnicah je važna količina vodne pare v zraku. Vodna para, predvsem najfinejše vodne kapljice, služijo kot nosilci prašnih delcev. Na te kapljice vezan prah prodre z vdihanim zrakom globoko v pljuča do najfinejših zračnih cevč (bronhijev), odkoder ni več poti nazaj. Mokro brušenje in preprečevanje tvorbe praha s pomočjo vlage torej ni priporočljivo v vsakem primeru, včasih pa je celo nevarno. Drobní vlažni prašni delci se tudi dalj časa zadržujejo v zraku kot suhi.

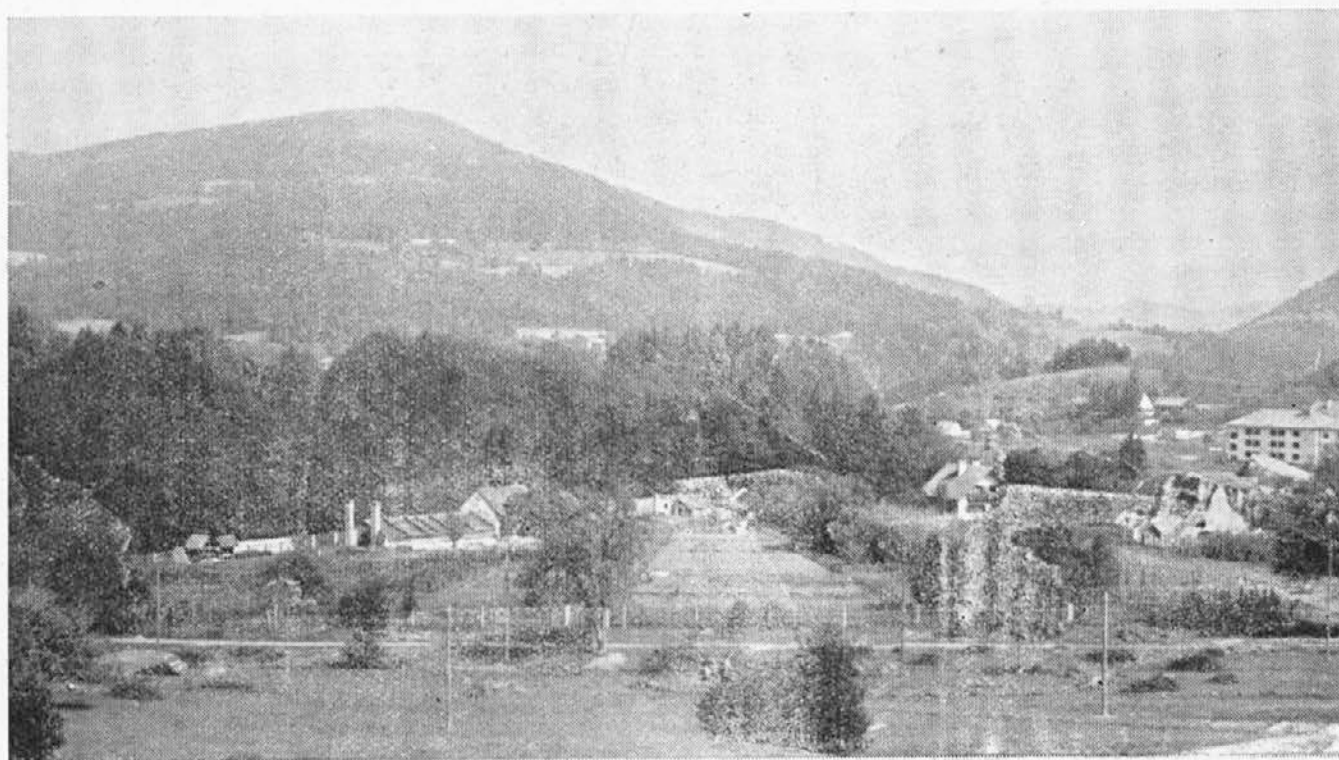
Telesna konstitucija posameznika igra prav tako veliko vlogo, kdo bo prej in teže obolel na zaprašenem delovnem mestu. Najbolj je občutljiv tako zvani astenični tip človeka. To so ljudje z blečo, nežno kožo, s slabo razvitim mišičjem, ozkim prsnim košem, malim srcem, dolgim vratom in splošno zmanjšano sposobnostjo za delo. Poleg teh navedenih okoliščin, ki pospešujejo obolenja, povzročena po industrijskem prahu, igra še veliko vlogo vrsta, poreklo, velikost, oblika in količina praha v zraku.

Od pljučnih obolenj, povzročenih po prahu, se pojavljata v železarnah predvsem dve bolezni: sideroza in silikoza. Sideroza je obolenje pljuč, ki ga povzroča prah železa, od te bolj nevarna pa je silikoza. Povzročajo jo prašni delci, ki vsebujejo silicijevo kislino. Te vrste prah se tvori predvsem pri brušenju kovin, kjer so primešani razni peski, pri predelavi kremenjaka, granita, porcelanske mase itd. Ko ti prašni delci pridejo v pljuča, ranijo pljučno tkivo, pljuča pa odgovorijo na to z močno reakcijo vezivnega pljučnega tkiva. Na ta način se stvorijo v pljučih številne majhne bunčice, ki se često med seboj zlivajo. To povzroča krčenje pljuč, otežkoča normalno dihanje in obtok krvi v pljučih. Silikoza je nevarna, neozdravljiva bolezen. Značilno za njo je, da ne kaže nobenih tipičnih znakov niti v začetku niti takrat, ko so že cela pljuča prizadeta. Sigurno potrdi lahko to bolezen le rentgen.

Najčešče kožno obolenje, ki ga povzroča prah v naši železarni, so gnojni kožni tvorci in razna druga kožna gnojenja. Prah, ki se vseda na nepokrite dele kože, prodre z znojem skozi kožne odprtine globlje v kožo. Tu povzroča draženje, kateremu se pridruži ponavadi še infekcija, posledica tega pa je gnojenje. Pogosto se pojavlja ta bolezen predvsem pri ljudeh, ki ne skrbijo v zadostni meri za osebno čistoto, ki se po delu dovolj ne umivajo in kopajo. — Kožni ekcem se pojavlja redkeje; povzroči ga prah, ki se v znoju razkaja.

Zaščita proti prahu: Že človek sam ima svojo prirodno zaščito, tako da vsi vdihani prašni delci ne morejo priti do pljuč. Skozi nos vdihani zrak gre po zavitih poteh; ti ovinki zmanjšajo njegovo hitrost in s tem možnost prihoda v pljuča. Poleg tega pokriva vsa dihalna pota nos, usta, sapnik itd. sluznica, ki je stalno vlažna. Na to mokro sluznico se prileplja prah. Majhne, drobne trepetljike pa, ki pokrivajo povsod to sluznico, se stalno gibljejo v smeri navzven in počasi odstranjujejo ujete prašne delce. Tako prečiščen

Na tej trati ob ravenskem parku je predviden stadion telesne kulture in športa. Tu se bodo ob kulturnem kombinatu na gimnaziji in ob tovarni plemenitih jekel utrjevali in plemenitili udje in značaji koroške mladine,

Po več desetletjih zopet na inozemskem tržišču!

Z znatnim povečanjem kapacitete naših obratov po osvoboditvi smo dosegli tudi v našem podjetju v nekaterih obratih proizvodnjo, ki presega potrebe domačega tržišča. Z nadaljnjim razširjenjem podjetja se bodo iz leta v leto večale možnosti izvoza, vsled česar je potrebno, da si že danes pripravimo tudi tuja tržišča.

Iz tega razloga ter da bi se tuja tržišča po več desetletjih zopet seznanila s kvaliteto naših jekel, smo se v letošnji jeseni udeležili mednarodnih velesejmov v Solunu (Grčija) in Izmiru (Turčija).

Na velesejmu v Solunu smo razstavljali — v sklopu ostalih jugoslovanskih železarn — vse vrste naših industrijskih nožev, krožne žage, segmente, kolesne stavke ter valjene izdelke. S skupnim nastopom vseh železarn smo prikazali v Grčiji velik razvoj in moč naše črne metalurgije.

Jugoslovansko industrijo je zastopalo na solunskem velesejmu 54 naših podjetij. Vsa podjetja so razstavljala skupaj v zaključenem paviljonu. Arhitektonsko uređitev jugoslovanskega paviljona in izbor

ter kvaliteta naših razstavnih artiklov so vzbujali pri vseh obiskovalcih ogromno zanimanje za naše proizvode. Kljub temu, da so na tem velesejmu razstavljale tudi vse industrijsko bolj razvite zahodne države, je splošna kritika priznala, da je jugoslovanski paviljon tako po zunanem izgledu kakor po vsebini razstavnih predmetov najlepše urejen. Pohvalne izjave o jugoslovanskem paviljonu so dali tudi vsi grški predstavniki. Grški minister za trgovino je n. pr. med drugim izjavil, da je Jugoslavija edina država, ki je pravilno ocenila potrebe grškega tržišča ter vsled tega razstavila na velesejmu le one artikole, ki jih grško tržišče potrebuje. V ostalem pa so bila mnjenja obiskovalcev različna. Večina njih je z zadovoljstvom ugotavljala nagel industrijski razvoj naše države, so pa bili med njimi tudi obiskovalci, ki niso verjeli, da so razstavnimi predmeti v resnici proizvod naše industrije, saj so se čule pripombe, češ Jugoslavija je v Nemčiji kupila material, sedaj ga pa kot svojega razstavlja iz propagandnih razlogov v Grčiji.

Na velesejmu sicer nismo dosegli pomembnih komercialnih uspehov, kar preko noči ni bilo niti pričakovati, je pa dosegel velesejem v propagandnem pogledu brezdvomno velik uspeh, saj se je naša industrija prikazala na grškem tržišču na tem velesejmu prvič po vojni v večjem obsegu. Nedvomno je, da bo žel ta propagandni uspeh v prihodnosti tudi komercialne uspehe.

Na koncu še nekaj besed o mestu, kjer je bil velesejem — o Solunu. Solun je po velikosti drugo grško mesto in glavno mesto Egejske Makedonije. Solun ali Thessaloniki, kakor ga imenujejo Grki, je ustanovil l. 315 pred našim štetjem Cassander, general vojske Aleksandra Velikega, ter ga imenoval po svoji ženi Thessalonike — sestri Aleksandra Velikega. Vsled svoje lege je v zgodovini večkrat menjal gospodarje, ki so mu izoblikovali tudi njegov zunanji izgled. Leta 1917 je znaten del Soluna pogorel, a na njegovih ruševinah je zršlo novo moderno mesto s približno 300.000 prebivalci. Medtem ko je bil po požaru center mesta moderno urejen, pa je njegova okolica še v popolnosti zadržala stari orientalski značaj.

Za nas Jugoslovane je Solun važen in znan iz več razlogov. Iz Soluna sta prišla brata Ciril in Metod v naše kraje oznanjat krščansko vero. V Solunu leži na vojaškem pokopališču 23.000 vojakov zavezniških vojsk, ki so se borile v prvi svetovni vojni na solunski fronti, med njimi 8400 pripadnikov bivše srbske vojske. Na tem pokopališču so pokopali Nemci v drugi svetovni vojni tudi nekaj stotin svojih vojakov, ki so padli v Grčiji od krogel borcev Narodnoosvobodilne vojske. Da ne bi motili okupatorji pokopališča zavezniških vojsk, so pričeli Grki v letošnjem letu nemško pokopališče odstranjevati. Predvsem pa je Solun važen za našo državo tudi kot pristanišče. Naša država ima namreč z Grčijo pogodbo, po kateri imamo v Solunu prosto luko. Pristaniške naprave, ki so bile zgrajene pred vojno, so Nemci za časa druge svetovne vojne popolnoma uničili, tako da je naša luka trenutno neuporabna. L. Breznikar

Naša tovarna je letos prvič razstavljala tudi v Smirni v Turčiji in v Solunu v Grčiji. Navezani so prvi trgovski stiki z Orientom. Na sliki Solun, kjer je bil jugoslovanski paviljon na velesejmu pohvaljen kot najlepši.

zrak pride šele v pljuča. Ugotovljeno je, da pride pri človeku do pljuč le 10—25 % vdihanega praha, ves ostali del pa, kolikor se ne odstrani s kihanjem, kašljanjem ali na kak drug način, pride v želodec in črevesje s požiranjem sline in sluzi.

Kar se tiče zaščite proti prahu v industriji, ne obstaja neki enoten sistem, temveč se vrši to na način, ki odgovarja posameznim vrstam industrije in posameznim strojem. Za povsod pa velja splošno načelo: odstrani prah na mestu, kjer se tvori, čimprej in po čim krajši poti. To se doseže lahko na več načinov:

1. Izsosavanje in odvajanje praha iz mesta, kjer se tvori, s pomočjo ekshaustorjev;

2. da se prepreči prodiranje prašnih delcev od aparatov in strojev, kjer se tvorijo v delavnice s pomočjo hermetizacije. Mlini in razni stroji, ki se uporabljajo za drobljenje materiala v prah, se obdajo s hermetično zaprtim kovinskim plaščem, odkoder prah nima izstopa;

3. z ovlaženjem materiala ali dodajanjem olja, ki veže prašne delce. Rekli pa smo že, da ta način vedno ni siguren, včasih pa zelo nevaren;

4. dovažanje in odvažanje materiala v prahu s pomočjo zaprtih, nepropustljivih posod, z mehanizacijo polnjenja in pakiranja;

5. z ločitvijo strojev, pri katerih se tvori prah, v posebne delavnice, da je izpostavljenih čim manj oseb;

6. na moderen način se odstranjuje prah iz velikih obratov s pomočjo elektrike. S prahom onečiščen zrak se odvaža v posebno komoro. Tu sta nameščeni dve elektrodi. Ena ionizira zrak in naelektri prašne delce, ki se potem nabirajo na drugi elektrodi, od tu pa se jih odstrani;

7. kljub mehanizaciji in izvedbi splošne zaščite se pri gotovih delih nikakor ne sme zanemariti tudi osebna zaščita delavca. To velja predvsem za strupene prašne delce, ki prodirajo skozi kožo. V takih primerih naj se nudi delavcem za prah nepropustljiva zaščitna obleka, čevlji, rokavice, očala, respiratorji in maske.

Skrbimo za čist zrak v industriji! Njegov pomen je velik. Delavcu daje veselje do dela, s čim se veča učinkovitost, še večji pa je njegov pomen iz zdravstvenih ozirov. Mnogokrat je izmikanju delavca od dela kriv slab zrak, nemogoča klima v obratih.

TO NI PRAV!

Stališče naše države v tržaškem vprašanju je in bo veljalo v zgodovini kot pošteno, pravično in ponosno

Ce bi bili Lahi zmagali — gotovo so samo iz tega namena zlezli v rit Hitlerju in šli v vojno skupaj z Nemčijo —, bi vzeli zaveznikom Južno Francijo, Korziko, Mareko, Alžir, Tunizijo, Egipt, vse pozicije na bližnjem Vzhodu, Somaliji, Abe-siniji itd. Vse to bi jim enostavno vzeli in jih napodili ven (seveda, če bi jim Nemci v primeru zmage hoteli sploh kaj tega odstopiti). Poleg tega, da bi vse to takoj vzeli, bi Francoze, Angleže in Amerikance še zmerjali in jim dokazovali, kako je prav, da so jim kot sovražnikom vse to pobrali.

Ali je kje na svetu kak Francoz, Anglež in Amerikanec, ki ne bi verjel, da bi se to gotovo zgodilo, če bi Lahi priskledili zmagi.

Da niso zmagali, vendar ni bil njihov namen in tudi ne njihova zasluga. (Morda nazadnje zasluga nekoliko pa le, čeprav ne namen, kajti že stari evropski vojskovodja je ob neki napetosti ugibal in dejal: če nas napade in gremo s to in to državo v vojno sami, potrebujem štiri

armade, če nas istočasno napade še Italija, zadostujejo še vedno štiri armade, če pa nam Italija pomaga, potrebujem osem armad.)

To je eno.

Tudi drugo: kako nemarno in zahrbtno je šla Italija v vojno, v zgodovini ne bo pozabljeno. Francozom so zasadili nož v hrbet, ko so ležali že na tleh, da ne govorimo o Jugoslaviji, ki jim pod milim nebom ni skrivila niti lasu.

Torej namen in morala.

Sedaj pa so zavezniki odločili tako, da tisti, ki je takrat tako nameraval in tako nastopal, nekaj dobi, da bo zadovoljen, tisti pa, ki je takrat njim pomagal, da se vse te namere niso mogle zgoditi, naj izgubi kos svoje zemlje — in celo proti določbam mirovne pogodbe.

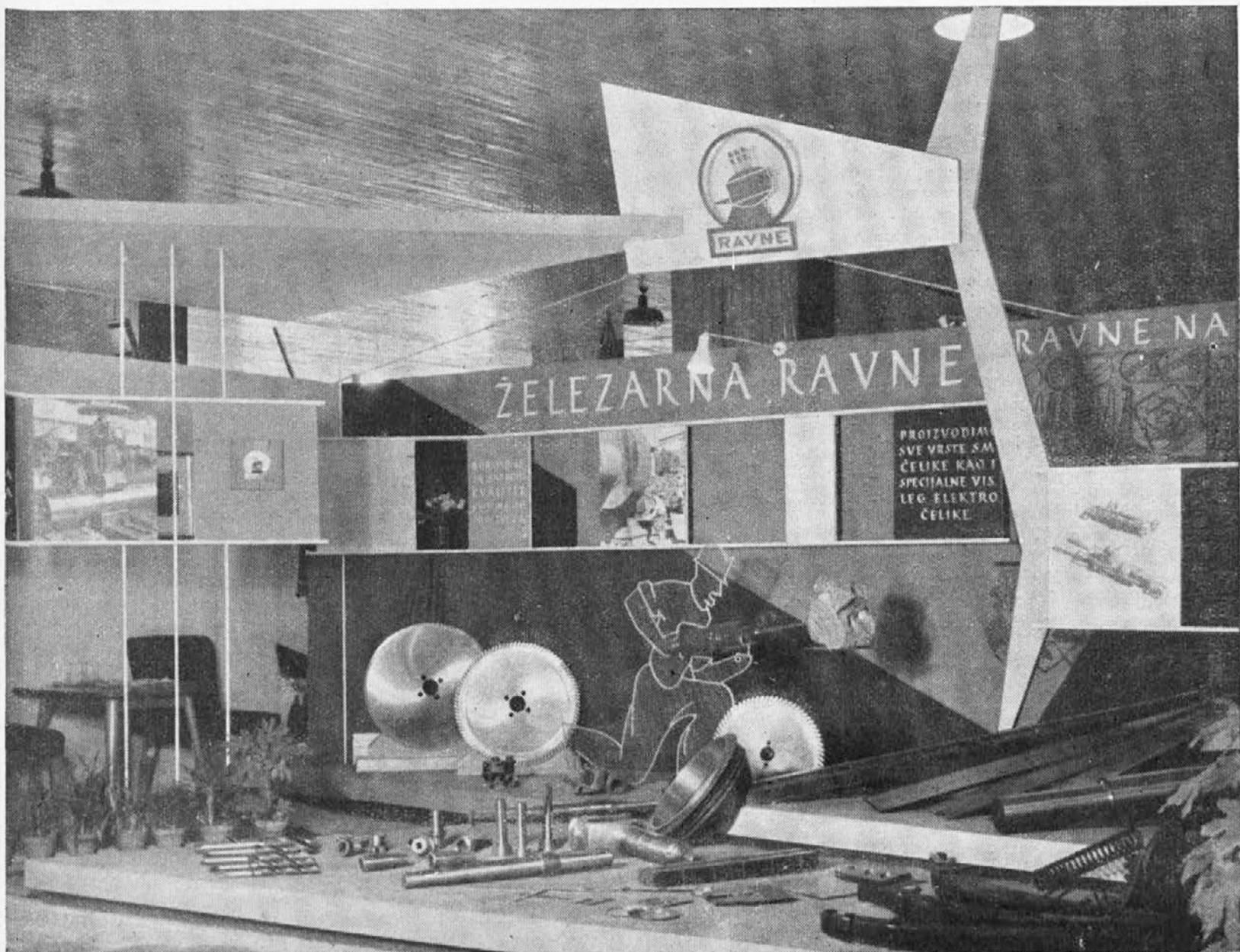
Res, ali bomo jezo kar naprej razpihivali. To bi ne vodilo nikamor in veliki naredi so dolžni in tudi zmožni, da so velikosrčni. Opuščati moramo in italijanskemu narodu ne smemo venomer očitati grdih namenov, zločinov in nemo-

rale, ki so jih povzročili pokvarjenci, ki so takrat sedeli na vratu italijanskega naroda in rušili mir Evrope. To je tako, če hočemo na svetu še kam priti. Naše državno vodstvo tudi v tem smislu daje zgled.

Lepo je torej, da veliki narodi ne zamernajo otročje in zlobno in da so res veliki v človeškem stavu. Toda Italijanom so odpustili potem, ko so jim pobrali vse, kar je bilo zanje interesantno in jim hočejo dati sedaj Trst s slovensko okolico, ki zanje nista interesantna. Kolonije in tiste stvari tam okoli so lepa reč in tam Italijanov ne potrebujejo. Trst pa je veliko mesto in zahteva samo nekaj vlakov hrane na dan, zato je za zaveznike mnogo boljše, če Italijanom ne dajo kakih bogatih kolonij, namesto tega pa jim raje dajo Trst, ker ga že ravno hočejo.

Najbrž najbolj širokosrčno to tudi ni, predvsem pa ni prav, da zavezniki v tem primeru odstopajo tisto zemljo in ljudi, na katerih ima narodnostni in življenjski interes Jugoslavija. Tu pa je že dobro in prav, da se spomnimo, da je bila Jugoslavija in je njihov zaveznik, Italija pa njihov sovražnik. Tako daleč bi ne bilo treba opuščati in pozabljati.

Gotovo najbolj napačno s strani zaveznikov pri tem pa je dejstvo, da se pogo-

Razstava naših izdelkov na velesejmu v Zagrebu.

Pregled obratnih nezgod

V naslednjem prinašamo pregled obratnih nesreč po obratih in skupno za tovarno v mesecih avgust, september in oktober. Za november podatkov ob datumu, ko list zaključujemo (15. novembra), še ni.

V posameznih mesecih je bilo torej: 37, 36 in 32 obratnih nesreč ter nekaj padcev izven tovarne, katere v statistiko ne vključujemo.

Medtem torej, ko je bilo še v lanskem letu povprečno po 55 obratnih nesreč na mesec, smo v teh zadnjih treh mesecih prišli na mnogo bolj znosno številko pri enakem staležu zaposlenih. Od nemogoče mere okrog 35 % nezgod na stalež kažejo ti trije zadnji meseci znižanje nezgodnega elementa v naši tovarni na okrog 24 % na stalež. To se pravi: medtem ko se je ponesrečil v teku leta prej več kot vsak tretji sodelavec, se ponesreči sedaj le še komaj vsak peti.

Približujemo se torej znosnejšemu odstotku, ki nekako neizpodbitno kraljuje v železarski industriji.

Fužinarji, to znižanje obratnih nesreč je vaša zasluga. To ste napravili vi na delovnih mestih, ker vas sodeluje v borbi proti obratnim nesrečam vedno več, ker ste povečali pozornost in lastno previdnost, ker se pri koroških fužinarjih dviga varnostna izobrazba.

Nezgodni element, nesreče in škodo homo rušili naprej, če boste vsi sodelovali. Še vedno je nesreč preveč, še vedno je izguba prevelika. Smrtne nezgode in težke poškodbe nas dovolj opozarjajo. Poglejmo tudi izpad dnin. V desetih mesecih smo zaradi obratnih nezgod izgubili nad 8000 delovnih dni. To je nemogoče stanje in nas je številke kar sram. Toliko izgubljenih dni, kakor bi celotna tovarna prenehala obratovati za štiri dni.

varjajo o taki naši stvari sami in nam samo javijo, kaj so sklenili. Vidite, to pa res ni lepo, ni prav in ob tolikem prizadevanju in predlogih naše države za rešitev tržaškega vprašanja tako delati tudi ni potrebno. Dva interesa sta tam vsekakor in čisto v zadovoljstvo vseh stvar nikakor ne bo nikoli rešena. To vsi vemo. Toda poslušajte in berite izjave našega državnega poglavarja, pa boste videli, da Jugoslavija ne bo nikoli preprečevala mirnih rešitev, temveč jih bo vedno podpirala, in če treba za mir na svetu, še in še žrtvovala.

Zato pa, razgovori in sklepi o naših ljudeh in o naši zemlji brez Jugoslavije res niso utemeljeni in niso možni.

Ali bi sploh še mogli spoštovati Jugoslavijo, če ne bi na vse to rekla: zavezniki, to in tako ni prav.

V interesu pametnih in poštenih odnosov na svetu morajo zavezniki napako popraviti in pomagati tržaško vprašanje po pameti rešiti.

Morda bo do izida našega lista stvar že tako urejena, kar bi bilo samo v korist miru in v čast zaveznikom.

Številke nesreč, izgube in škode nas najbolj učijo, preglejmo jih še in še.

Obratne nezgode in izpad dnin zaradi nezgod v mesecu avgustu 1953:

Obrat:	Nezgode:			Izpad dnin zaradi nezgod
	težke	lahke	skupno	
SM-peč I	1	5	6	109
SM-peč II	—	2	2	9
El-peč I	—	—	—	24
El-peč II	—	2	2	40
pripr. vložka	—	2	2	53
livarna	—	4	4	98
čistilnica	2	4	6	103
modelna miz.	—	1	1	17
težka kovačnica	—	4	4	72
valjarna	—	—	—	28
mehanična del.	—	2	2	63
vzmeti	—	1	1	—
strojni remont	—	2	2	43
gradbeni odd.	—	1	1	4
promet	—	1	1	6
elektro-obrat	—	1	1	6
špedicija	—	1	1	47
skladiščna služba	—	1	1	45
Skupno	3	34	37	765

Ostali obrati niso imeli nezgod in tudi ne škode na izpadu dnin po prejšnjih nezgodah.

Obratne nezgode in izpad dnin zaradi nezgod v mesecu septembru 1953:

Obrat:	Nezgode:			Izpad dnin zaradi nezgod
	težke	lahke	skupno	
SM-peč I	—	2	2	58
SM-peč II	—	3	3	25
El-peč I	—	—	—	21
El-peč II	—	3	3	12
pripr. vložka	—	1	1	55
livarna	1	4	5	105
čistilnica	2	2	4	61
modelna miz.	—	—	—	21
težka kovačnica	—	4	4	50
valjarna	—	3	3	19
mehanična del.	—	2	2	44
kolesni stavki	—	1	1	2
vzmeti	—	—	—	25
strojni remont	—	—	—	37
orodn. kovač.	—	2	2	29
gradbeni odd.	—	2	3	23
promet	—	2	2	15
elektro-obrat	—	2	2	18
špedicija	—	—	—	52
skladiščna služba	—	—	—	29
Skupno	3	33	36	701

Ostali obrati niso imeli nezgod niti škode na izpadu dnin po prejšnjih nezgodah.

Obratne nezgode in izpad dnin zaradi nezgod v mesecu oktobru 1953:

Obrat:	Nezgode:			Izpad dnin zaradi nezgod
	težke	lahke	skupno	
SM-peč I	—	2	2	43
SM-peč II	—	3	3	81
El-peč II	—	1	1	36
pripravna vložka	—	—	—	39
livarna	—	2	2	64
čistilnica	1	5	6	96
težka kovačnica	—	7	7	48
mehan. delavnica	—	5	5	58
kolesni stavki	—	—	—	16
vzmeti	—	—	—	9
strojni remont	—	1	1	17
orodn. del.	—	—	—	9
gradbeni odd.	—	2	2	17
promet	—	2	2	35
špedicija	—	1	1	33
Skupno	1	31	32	659

Ostali obrati niso imeli nezgod niti škode na izpadu dnin po prejšnjih nezgodah.

IZID VOLITEV

V OKRAJNI ZBOR PROIZVAJALCEV

Dne 5. novembra 1953 so bile pri Železarni Ravne volitve poslancev v okrajni zbor proizvajalcev. Od 12 predlaganih kandidatov v dveh volilnih enotah so bili izvoljeni naslednji tovariši:

III. VOLILNA ENOTA

839 volivcev, glasovalo 90,7 %, izvoljeni:

1. ING. FRANJO MAHORČIČ . . . 462 glasov
2. ANTON RADUSNIK . . . 348 "
3. MIHA OŠLAK . . . 357 "

Ostali trije kandidati niso dobili količnika.

IV. VOLILNA ENOTA

857 volivcev, glasovalo 93,15 %, izvoljeni:

1. GREGOR KLANČNIK . . . 705 glasov
2. MIRKO ERJAVC . . . 410 "
3. FRANC PORI II. . . 384 "

Ostali trije kandidati niso dobili količnika.

Volitve so potekle v najlepšem redu in ob skoro polni udeležbi članov kolektiva.

Številna udeležba na volitvah kaže razumevanje in sodelovanje ravninskih železarjev, ki sta jamstvo in pogoj napredka. To tem bolj, ker je bilo za naš kraj znano, da je skozi deset- in desetletja prej sodeloval na volitvah tudi s komaj 29 % udeležencev.

KONTROLA INŠPEKCIJE DELA

Komisija inšpekcije dela je pred tedni ponovno pregledala naše obrate. Za ugotovljene pomanjkljivosti tehniške zaščite dela so predpisani roki odprave, na kar obratovodstvo posebej opozarjamo. Ugotovljena je bila tudi pomanjkljiva varnostna disciplina, kajti še vedno so posamezniki, ki niti za svoje dobro nočejo uporabljati zaščitnih sredstev in še varnostne naprave celo odstranjujejo. Sodelovanje inšpekcije dela je za podvig varnosti in higijene dela najbolj koristno in takih inšpekcij si samo še želimo.

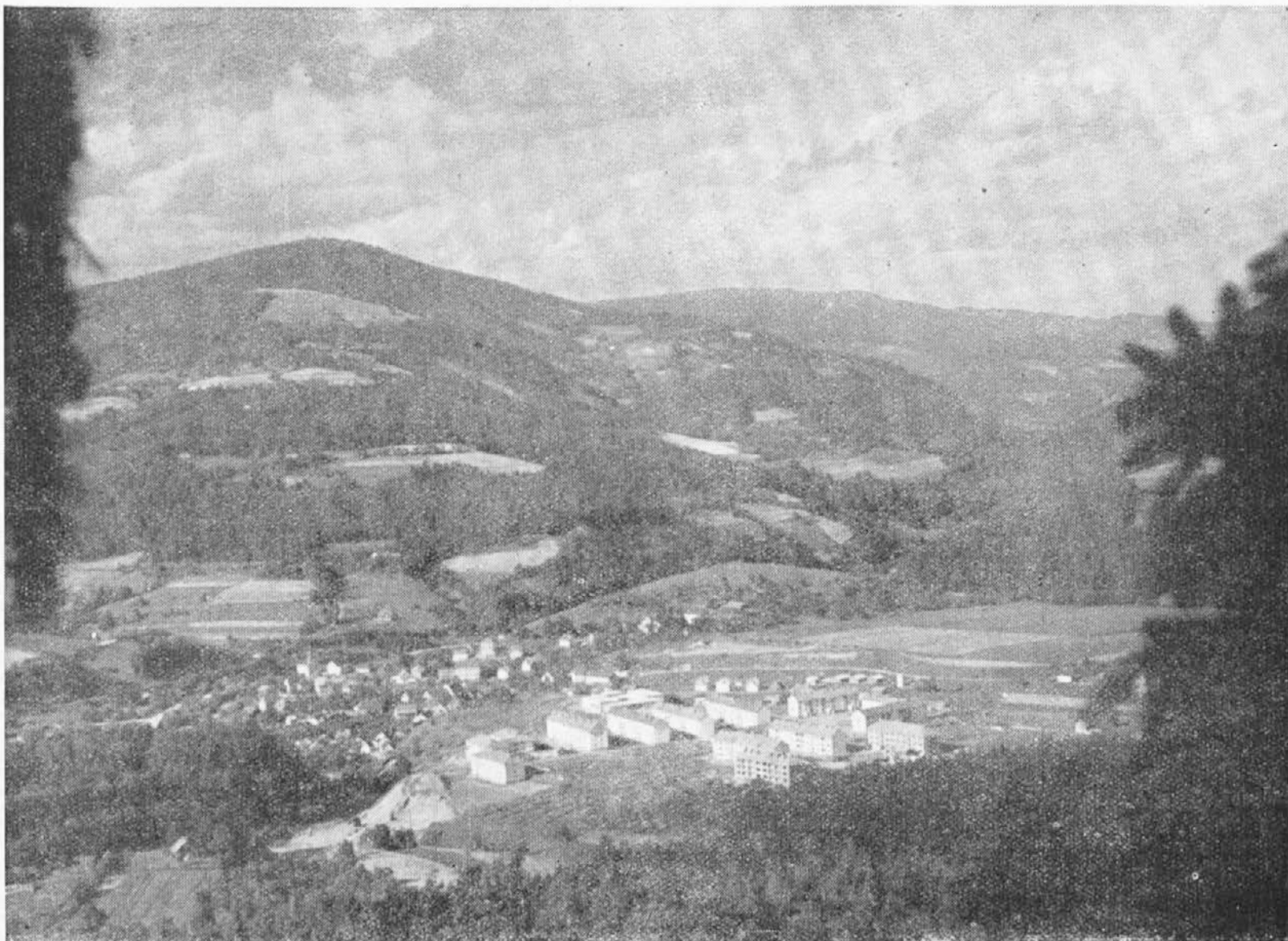
ELEKTRIKA IN VODA

Dobro, da ju imamo, moramo nazadnje reči vsi, ki smo bili navajeni prej tudi skromnejšega življenja. S te katedre bi torej ne mogli dosti kritizirati. Toda tako stališče bi bilo nazadnjaško. Če je elektrika tu, če je vodo- vod tu, naj le funkcionirata. Prepogosto se pri nas zgodi, da zmanjka ali enega ali drugega. V letu 1952 je bilo 76 primerov, da je elektrika ugasnila. Voda menda ne zaostaja dosti v defektih. To ni treba tako. Vzroki take pomanjkljive strežbe so napake in večkrat čisto navadne napake, ki ni treba, da se tako pogosto ponavljajo. Vse se pripeti, tudi strela trešči in je še ne moremo pognati vedno tja, kamor bi radi, toda večina vzrokov je manjših kot strela in za te gre. Prava skrb, strokovnost in obzir do ljudi bi le še mogli tu kaj dopolniti.

Seveda pa moramo tudi mi prav, strokovno in obzirno ravnati. Tistim posameznikom, ki tega nočejo, naj se dajo čim prej moderni instrumenti, ki človeka vodijo k pameti in strokovnosti tudi na tem področju, to so številci.

NAROB SVET

V poročilu gospodarja nekega športnega društva pri nas stoji: »Oblačilne artikule, ki jih pridobi društvo z dovoljno težavo in dá članom, nosijo ti večkrat kar tje v en dan in celo na delo v tovarno. Čim take predmete dodelimo, jih že vidimo vsepovsod, samo ne pri namenu.« Na drugi strani pa se v tovarni dodeljujejo zaščitna sredstva, med katerimi so tudi artikli, ki se lahko obujejo in oblečejo. Te pa na Ravnah večkrat vidimo tudi izven tovarne. Torej, kar dobiš za neko svrhu zunaj tovarne, nosiš zase v tovarno, kar pa dobiš za določeno svrhu pri delu v tovarni, nosiš zase izven tovarne — in se tako stvar izravna.

Ravne — stare in nove. Tovarne ni ta hip nikjer, kajti tu bivamo, Kadar pa bodo slike tudi zvočne, se bo vsekakor s tega posnetka slišal tudi udar kladiv bližnje tovarne, katere pulz se sluti že tako in čije obstoj in napredek izpreminjata sliko kraja ter življenje in razpokoženje našega ljudstva.

SPOMINI NA RAVNE

Radi priobčujemo spomine nekdanjega našega železarja, posebno ker nam pove nekaj več o pridobivanju jekla v loncih. Zanimivo je tudi takratno gledanje na elektropostopek in kvaliteto. Naprosili ga bomo, da nam bo napisal o zanimivem »lončarskem« postopku še kaj več.

Ko pridem na Ravne na Koroškem in grem mimo tovarne in vidim vse novo in veliko ter napis »Železarna Ravne«, se spomnim na moje minule delovne čase.

Vlivali smo samo jeklo, jeklo dan in noč, delali smo po 12 ur in po 18 ur vsako soboto do nedelje zjutraj. Imeli smo podzemne peči, to je za lončke (Tiegel-Guß-ofen). V vsako peč je bilo postavljenih 23 lončkov po 40 kg vložka. Šarža je bila vsakih 5 do 6 ur. Jeklo pa tako kot mleko, zelo tankotekoče in belo. Izdelovali smo navadno in plemenito jeklo. To jeklo je bilo prvovrstno in takrat svetovno cenjeno. Ne morem tu vsega popisati, bilo je jekla kakih 30 do 40 vrst, popisal bom samo, kaj vse se je delalo iz tega jekla. Bile so znamke »Propeler«, »Wolfram« za brzorezne nože in svedre, za kose in srpe, za pile, za vojaške puške, bajonete, sablje, za granate in šrapnele in vse vrste izstrel-

skih profilov. Najmanjši profili so bili za mornarico (komaj 496 gramov), največji pa za avstrijske možnarje (Mörserpartie). Ta komad je tehtal 800 kg in je šla za to vsa šarža 23 lončkov.

Jeklo iz lončkov smo pošiljali v Grčijo, Turčijo (Solun, Atene, Konstantinopol, Ankara, Smirna). Naše jeklo je šlo tudi na Angleško, kjer so izdelovali pile. Te pile so se potem nazivale »angleške pile«, čeprav so bile iz ravenskega jekla.

Nekoliko bi popisal razliko med jeklom v lončkih ter martinarskim in elektrojeklom. Jeklo v lončkih se ne tali pri odprtem plinu, kakor v martinarnah ali pri električnem loku, kjer je taljenje odprto. V lončkih ostanejo vsi živci jekla zdravi in se ne zažgejo. Legure se torej ne izgubijo. V lončkih se jeklo tali, kakor da bi se kuhalo, zato lahko pridobimo tam najboljše jeklo, celo za britvice in škarje. Predvsem je jeklo iz lončkov zelo tankotekoče, belo, kompaktno in zdravo, medtem, ko je martinarsko in jeklo elektropeči bolj debelotekoče. Elektro-jeklo nikoli ne odgovarja kvaliteti jekla v lončkih. Prvič je bolj zažgano, drugič je bolj rodo (kakor žganci brez zabele) in je lom tega

jekla bolj črn. Sploh je bolj zažgano kot pa v lončkih. Nismo ga takrat cenili.

Kadar smo bili prav dobre volje, smo ulili 2—3 lončke jekla brez »strup« in brez žvepla — prav čisto, mehko, zdravo jeklo za zdravniške instrumente, za nože in škarje. Z ravenskim jeklom smo konkurirali vsem tovarnam. Kapfenberg (Böhler) je jokal vsa leta zaradi naše tovarne. Tudi tovarni plemenitih jekel v Düsseldorfu smo bili trn v peti. Naša kvaliteta jih je sekala.

Napisal sem malenkost o jeklu v lončkih; če bi hotel popisati celotni postopek, bi bila knjiga. Še to: spominjam se tudi hotuljskih kovačev, ki so dobro poznali ravensko jeklo za sekire, cimrovke (tesače) in puntovke. Ko je prišel kovač Razgoršek, je vedno določeno zahteval jeklo za tesače. Cimrovka njegovega izdelka je imela 22 palcev (col) dolgo ostrino. To jeklo ni smelo biti trdo, bolj mehko in živo. Za ostrino, kjer pozimi jeklo zmrzne in odleti, mora biti iz dobro zabeljenega jekla.

Pozdravljam vse jeklarje in želim srečo!

Jakob Kokal, Jesenice

Vabimo naše upokojece, da povedo kaj o svojih izkušnjah. Oglasite se!

Obračun III. tromesečja pred delavskim svetom

Novi vzponi v gospodarjenju našega podjetja — Potrebna je še večja in doslednejša borba proti napakam, ki nas ovirajo na poti do mere urejenega podjetja

Dne 9. novembra je delavski svet Železarne Ravne obravnaval poslovanje podjetja v III. kvartalu. Delavski svet je ugotovil pozitivni finančni uspeh in dokajšnji napredek elementov, ki klasificirajo uspešno poslovanje proizvodnega podjetja.

V odnosih do odjemalcev je bila dosežena vidna izboljšava in se primeri reklamacij manjšajo. Planirani dohodek smo prekorali za 5,5 %. Kumulativno smo prekorali s tem dohodek za 6 % preko predvidenega plana. Z večjim inkasom v tej dobi za 12 % smo znižali primanjkljaj I. polletja za 20 %. Ostalo moramo nadoknaditi v teh zadnjih mesecih. Napredek v III. kvartalu je zlasti viden v primerjavi fakturirane robe z letom 1952. Za indeks 100 smo dosegli v tem kvartalu 146. V primerjavi odpreme blaga dobimo še boljše mero in indeks 210.

Družbeni plan proizvodnje smo uspeli približati odnosno doseči 100 % (po vrednosti). Ovira je delni in celotni izpad serijske proizvodnje — osi, podkve, krogle, kolesni stavki, česar ni mogoče takoj nadoknaditi. V zaostanku sta lahka kovačnica in pa livarna za 10 %. Vsi drugi obrati so skoraj na planu in ga bodo do konca leta gotovo dosegli — s prizadevanjem pa presegli.

V pogledu realizacije po zaključnicah še vedno zaostaja livarna, čeprav se je v III. kvartalu znatno popravila. Stanje še ni znošno in je potrebno še največje prizadevanje, da se mera popravi. Isto velja za težko kovačnico. Četudi smo se v celoti približali 100 % izpolnjevanju naših pogodbenih obvez ter zmanjšali število reklamacij, bolujemo še vedno tako na kvaliteto kot na izpolnjevanju terminov. Nismo se še otresli slabosti, da prihajamo v serijo brez predhodne točne priprave in osvojitve. Reklamacije povzročajo tudi še čiste malomarnosti posameznikov.

Produktivnost blagovne proizvodnje se je v celoti dvignila za 2 % (vključno izpadu serijske proizvodnje). Padla je v kaluparni (visok izmeček), v livarni pa je zaradi zaloge litine ostala na isti višini.

Izmeček sta znižali SM I in El-peč II. Pri valjarni in kovačnici ni bilo uspeha. Tudi pri drugih obratih sklep zasedanja delavskega sveta z dne 13. avgusta 1953 v tem pogledu ni bil ostvarjen in bodo morali obratni kolektivi storiti vse za odpravo te pomanjkljivosti.

Potrošnja glavnih surovin in energije je pri nekaterih obratih narasla (pri drugih zadovoljivo padla). Izračun celotne potrošnje premoga kaže, da porabimo sedaj za 10 % manj tega goriva. Narasla pa je potrošnja premoga pri SM-peči I. Tudi potrošnja kokila je v tendenci porasta, razen pri SM-peči II. Tu imamo še veliko dolžnosti in možnosti.

Norme smo pri podjetju presegali za 7,2 %. Sklepe delavskega sveta glede znižanja doseganja norm pod ali na povprečje 105 % je izpolnila le mehanična. Ostali obrati tu niso storili svoje dolžnosti.

V pogledu delovne discipline je ostala mera ista. V pogledu izostankov od dela zaradi bolezni je najboljši kolektiv valjarne, sledi ji čistilnica.

Omembe vreden je napredek padca števila in pogostosti obratnih nezgod. Od mere 35 % nezgod na stalež letno v letih 1951 in 1952 smo prišli v sedanjem tromesečju na mero 24 % na stalež letno, kar pomeni znižanje za 11 %. Znižan je tudi izpad dni vsled nezgod. Ne bi bili napredni kolektiv, če bi tu ne uspeli še dalje zniževati. Za izboljšanje zdravstvenih prilik je bila urejena nova obratna ambulanta, kjer bo uvedena prednost tudi zdravniške ordinacije v tovarni. V teku je ureditev moderne centralne razdeljevalnice higienskih pijač.

Z uvedbo novega visokofrekvenčnega agregata je odprta nadaljnja široka možnost izdelave novih vsakovrstnih kvalitet. Tu smo prvi v državi in moramo to prednost še povečati s kvaliteto.

Upostaviti se mora tehnični biro za študij tehnološkega procesa od faze do faze.

Gradbena dejavnost je po skupnih zasedanjih upravnega odbora železarne in delavskega sveta podjetja Gradis prišla na mero, da bodo planske obveze izvršene. Nova modelarna, novo odpremno skladišče so na rokih izgotovitve. V pogledu opreme je to manj zadovoljivo tam, kjer je vprašanje inozemskih dobav in plačil, toda storjeni so in redno

Svetovni kongres livarjev v Parizu

Ogled francoske livarske in jeklarske industrije

Od 18. septembra do 5. oktobra letos je bil v Parizu svetovni kongres livarjev, katerega se je udeležilo 800 predstavnikov iz vseh držav. Iz naše države je bilo 11 udeležencev. Poleg našega tehničnega direktorja, tov. ing. Mahorčiča, so bili povabljeni na kongres še po en delegat s tehniške fakultete iz Zagreba in podjetij Fagrima, Smederevo, Železarne Jesenice in A. Rankoviča iz Zemuna ter po dva predstavnika podjetij Litostroj, Ljubljana, Titan, Kamnik, in še od Instituta za preiskavo materiala iz Beograda.

Ti kongresi so strokovna obdelava novosti in menjava izkušenj livarskega sveta in se prireja skoraj redno vsako leto. Na programu je vedno tudi ogled livarn in drugih podjetij dotične države. Za letošnji kongres je organizirala ogled francoske industrije časopisna agencija Havas.

Naš tehnični direktor se je udeležil vseh predavanj, ki so bila zanimiva za naše prilike, sicer pa je izkoristil bivanje v Franciji za ogled nadaljnjih podjetij ter tudi za dogovor in ogled nam že znane namere in pridobitve Austenalovega postopka precizne litine (glej poročilo o potovanju v prejšnji številki »Fužinarja«). Tehnični direktor predvideva možnost namestitve te proizvodnje v lopi novega odpremnega skladišča. Z malo preureditvijo prostora bi dobili možnost proizvodnje ca. 200 kalupov dnevno in bi mogli zaposliti okrog 60 ženskih delovnih moči.

V Parizu in na potovanju po Franciji so obiskali celo vrsto podjetij. Ogledali so si znano avtomobilsko tovarno Renault, ki zaposluje nad 40.000 delavcev in izdelava po 600 različnih avtomobilov dnevno, dalje tovarno Outreau, ki dela individualno litino in slovijo po kvaliteti. Obiskali so tudi laboratorij, ki služi za napredek livarstva. V Belfortu so si ogledali tovarno električnih strojev in tovarno avtomobilov v Shochoouxu, kjer so zanimive povsem storitve. V Muhlousenu so si ogledali dve veliki livarni za izdelavo tekstilnih strojev ter vodno centralo na Renu. Pot so nadaljevali po Alzaciji in Loreni, kjer je v tovarnah v Niederbronnu, Rombasu, Seromangeu in Eblangeu tudi več naših izseljencev. Skupno so na tem potovanju ogledali 15 podjetij.

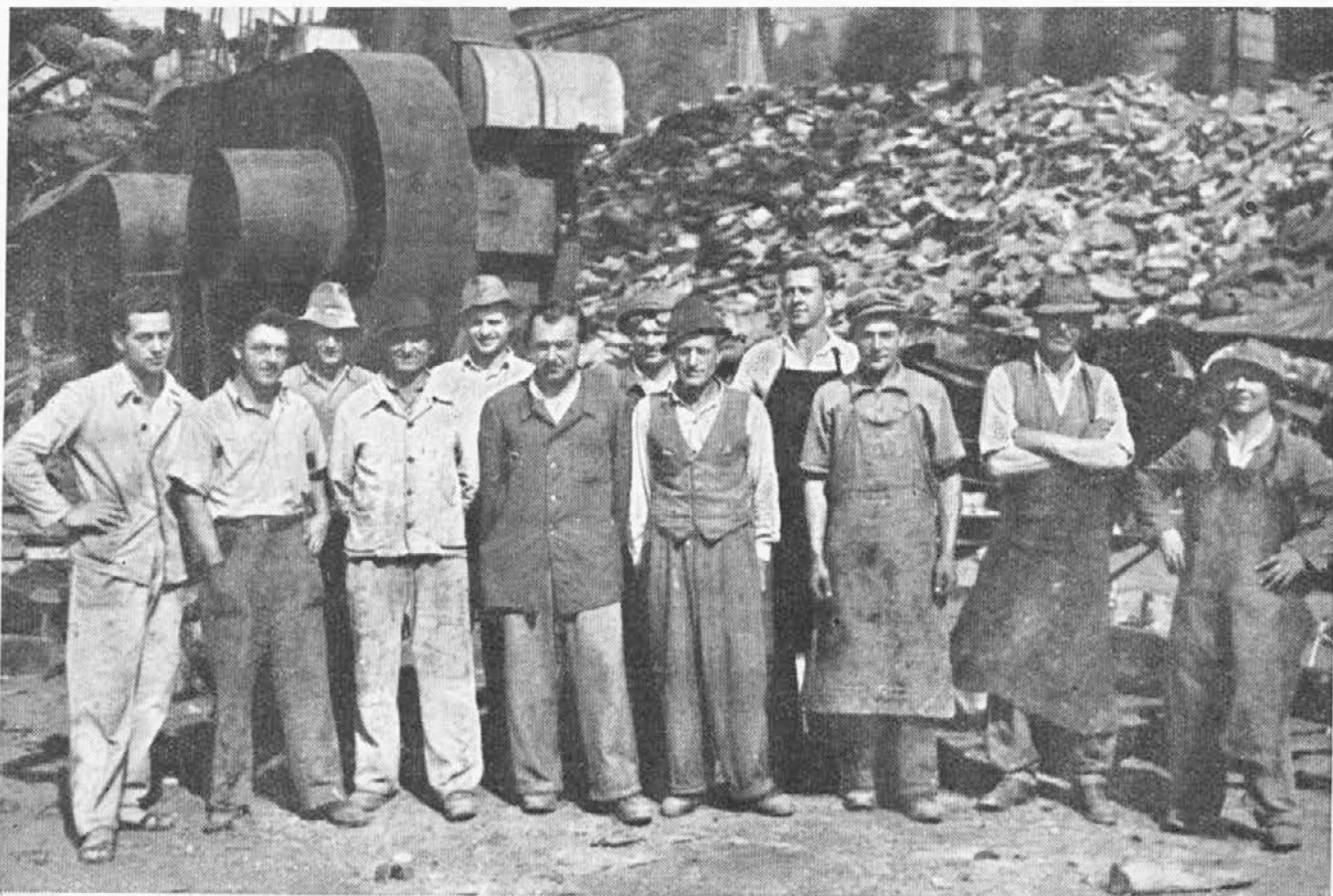
Tehnični direktor je izposloval tudi že ponudbo naprav preše za stiskanje jeklenih profilov. Zanimal se je dalje za delovanje hidrokomore z dodatkom peska, za vprašanje hlajenja peska pod stresalkami, za ceno in kapaciteto brezokvirnih strojev itd.

Naš udeleženec kongresa je sestavil prvo poročilo in bo naprošen za strokovna predavanja, tako da bodo pridobitve posredovane čim širšemu krogu.

»REPAČ« NA RAVNAH

Delo zbirnega urada za železarski muzej na Ravnah je nekoliko napredovalo. Z Mute smo pripeljali znamenit »instrument« dayne železarske predelave, takozvanega »repača«, ki bo postavljen na Ravnah kar na prostem. To bo prvi objekt muzeja na Ravnah. Pripravljalni odbor muzeja se zahvaljuje za razumevanje in pomoč predvsem Tehniškemu muzeju LRS v Ljubljani, upravi in delavcem Mute, rudniku Mežica in pa Železarni Ravne, ki so oskrbeli brezplačen prevoz. — Če bo prav, bomo še letos odprli na Ravnah prvo razstavno sobo muzeja in postavili ta prvi ponosni zunanji objekt — in ko bo prišel kdo k nam, bo vsak rad pogledal začetke te nove kulturne ustanove, ki ima z ozirom na tradicijo industrijskega in obrtnega dela v naših krajih največje možnosti.

Slike za to številko je prispeval večinoma vse tov. Maks Dolinšek. Kvaliteta slikovnega materiala se je znatno dvignila.

Skupina sodelavcev na pripravi vložka.

To so pa naši »renarji« — na novem ponosnem in odgovornem delovnem mestu. Skozi njihove roke gredo pravzaprav vse naše tone. Ker pa pride zaradi premale previdnosti nabiralcev med starim železom tudi še kaka sled nedavne vojne, so možje na pripravi vložka nujno tudi prva fronta proti obratnim nezgodam eksplozij. Pomagajmo jim vsi, ker odgovornost v toku surovinskih ton tudi na drugih mestih ni manjša.

V domovini kvalitetnega jekla

Špecializacija naših fužinarjev v tovarnah plemenitih jekel na Švedskem

Naš direktor je bil koncem oktobra na krajšem poslovnem potu na Švedskem. Obiskal je vrsto tovarnov in izposloval možnost prakse za 8 naših železarjev, in sicer na način, ki nudi največ vpogleda in najbolj kvalificira. Naši sodelavci bodo tam delali na določenih delovnih mestih v redni produkciji, za kar bodo prejeli plače kakor domačini in ne bomo za to odlično prakso trošili nobenih deviz.

Švedska proizvodnja jekla je svetovno znana in bodo imeli naši tako najboljšo šolo. Tam je kvalitetno jeklo pravzaprav doma. Prakticirali bodo v dveh železarnah v Smedjebackenu. Želimo jim srečno pot in bivanje v mrzli deželi toplih src ter polno strokovno pridobitve.

Naši praktikanti odidejo v švedske jeklarne že tekom meseca.

Pridobitev te lepe možnosti izpopolnitve za napredek našega dela in naših fužin je direktorju uspela po pripravljenih pismenih zvezah in osebni stiki. Veliko je šel na roko tudi naš poslanik v Stockholmu, minister tov. dr. Černež. G. ing. Göbel od tvrdke Hecker & Co. A. B. v Stockholmu pa je našega direktorja spremljal na vsem postu.

Tov. direktor si je obenem ogledal sedem švedskih jeklarn in se posebej zanimal za stvari, ki so zanimive za napredek in izpopolnitev naših obratov, za precizno jekleno litino in za osvojitve izdelave grelnih žic. Navezani so odlični stiki in je v vidu še nadaljnja praksa za deset naših fužinarjev.

v orodni kovačnici

zasledovani ukrepi, da dobimo življenjsko važne agregate čimprej. Delo na transformatorju je v končni fazi. Izvedena je bila montaža tehtnic. Naročeni so visokotlačna črpalka za napajanje parnih kotlov itd. Izposlovano je zvišanje kreditov za kreditiranje nujnih in predvidenih del.

Zasedba industrijske šole je 6 % od staleža, kar uravnava pomlajevanje kadra, ustrezno naravi našega dela.

Iz celotne analize je razvidno, da smo v III. kvartalu uspeli. Sklep delavskega sveta v pogledu znižanja škarta pa velja odslej še strožje. Naša naloga je, da v zadnjih mesecih še z večjim prizadevanjem povečamo napore za stoddostno izvršitev odpreme gotove robe našim odjemalcem ter da dosledno izvajamo sklepe zadnjega zasedanja delavskega sveta in s tem kvantitetno in kvalitetno izboljšamo našo proizvodnjo za pravi gospodarski uspeh koncem leta.

Sekretar LMS v naši tovarni je agilni tov. Strmčnik. Naj ne bo huđ, če mu povemo, da ima interesantno ime, sestavljeno pravzaprav kar iz 6 soglasnikov, kar je redkost. Francoz bi tega imena ne mogel izgovoriti, pa če mu daš cekin.

Če najde kdo še kako besedo z več soglasniki, naj jo javi uredništvu.

Marija Suhodolčan-Osojnikova:

Nazivi prevaljških domačij

samo domača imena

NA FARI

Búrdev, pr' Burdevu, Burdeli lies — (Búrdel, -lji)
Pristov, v Pristavi, Pristovla Mojcka — (Pristovlja)
Stékl, pr' Stéklju — (Stékelj, -ljnu)

ZGORNJA VAS

Vójek
Krávť
Čénc
Stróžnik
Dóbrovnik

PREVALJE

Jovánovo, na Jovánovem
Pópovo, Pop, pr' Pópu
Kájzer
Vádra, pr' Vádratu, Vádrače, — (Ládra)
Féfer, Féfrovo
Rífl, Ríflnov vrh — (Rifelj, -ljnov)
Óvnič, pr' Óvniči

DÓBJA VAS

Brančúrník
Núži
Ambrúš, pr' Ambrúži (»dov púšeno«)
Apohála bajta, (Apohálja bajta)
Sónjak
Trnóvnik
Kájzer
Frčev, pr' Frčevu, (Frčel, pri Frčelu)
Žibovča bajta
Obléten, pr' Obléteti
Paradič
Líkebič
Líkebičeva bajta
Dřnik, Drnkov sin
Tomáš
Of, — Hof
Hérmán

NÁVRŠKI VRH

Zmáucarjeva bajta
Póvh
Žibovť, Žibovče (»dov púšeno«)
Žibovči mlin
Kúrníkovo (»dov púšeno«)
Kógovnik, Kógovsko, na Kógli
Kógovska bajta
Glíník

Aul, pr' Áulnu — (Ávelj, -ljnu)
Bržúnavo — (Veržunovo — »dov púšeno«)
Návršnik, v Návrškem nivak
Peróvnek, Peróvsko, v Peróvji, — (Peróvnik)
Nádvár

KOT

Štór
Júšev, na Júšelem — (Jušel, -ljem)
Juh, pr' Júgi
Pečnik
Ravnák, — (Ravnják)
Kótník
Krváve, v Krvávčevem ... — (Krvávec)
Drmoličnik, Drmoličko (»dov púšeno«)
Oevirk
Máki
Rogáčnik, Rogáčke puole
Vagójat, v Vagóječem lesu — (Lagojet)

PÓDKRAJ

Šebóvnek, v Šebóvji, — (Šebóvnik)
Opóhov, Apohála niva — (Apohál, -lja)
Bóžankova bajta
Bóžank
Pávšč, v Pávšči
Krištan (»dov púšeno«)

ŮRŠLJA GORA

Kánc
Véčik, v Véčkovem traunci, — (Véček)
Pódhovnik
Pókrov, Pokróvla Jirčka — (Pokróvlja...)
Salíška bajta
Lubénčeva bajta, — (Ljubénčeva...)
Lubéne — (Ljubenc)
Kovs
Ošven, Ošvéne novne, na Ošvénovem...
Gódec, Góčevo
Obrietan, — (Obrétan)
Súško, Súšnik, — (»dov púšeno«)
Macigój

ZÁGRAD (Zagradi)

Hrásnik — (Hrastnik)
Křdev, pr' Křdevu — (Křdel, -lu)
Alékar
Ženóvc, Ženóvčev sin
Skočedóvnek, v Skočedóvski žaji, (Skočedóvnik)

Vadínek, — (Ladíník)
Žágar
Štehárje, v Štehárji — (Štehárník)
Díehpov, h Díehpovu, v Díehpolem traunci — (Dihpol)
Čáki
Komés
Ůrši, — (Ůršej)
Střmc, pr' Střmci, — (Střmec)
Kótníkova bajta
Krájnikove bajte
Témľ, pr' Témľnu, — (Témelj, pri Témeljnu)
Mokvávš, — (Miklavž)
Lienart, Lienarče, — (Lenart, Lenartovo)

LÉŠE (Lieše)

Pristov, v Pristavi, Pristovski (družina)
Jánžvo (»dov púšeno«)
Pápeš, pr' Pápeži
Pólesnik
Kresnik
Stanéče, Stanéče vadine
Rožánčvo
Matník, — (Motník)
Kaštel
Rmónk
Prápar

POLJÁNA (Polána)

Súrník
Polána, Polánar, — (Poljána)
Kováč
Štopár
Avguštnavo, — (-ovo)
Éncnavo, — (-ovo)
Módrijeva bajta
Pazdévavo, — (-ovo)

ŠENTÁNEL (Šentánev)

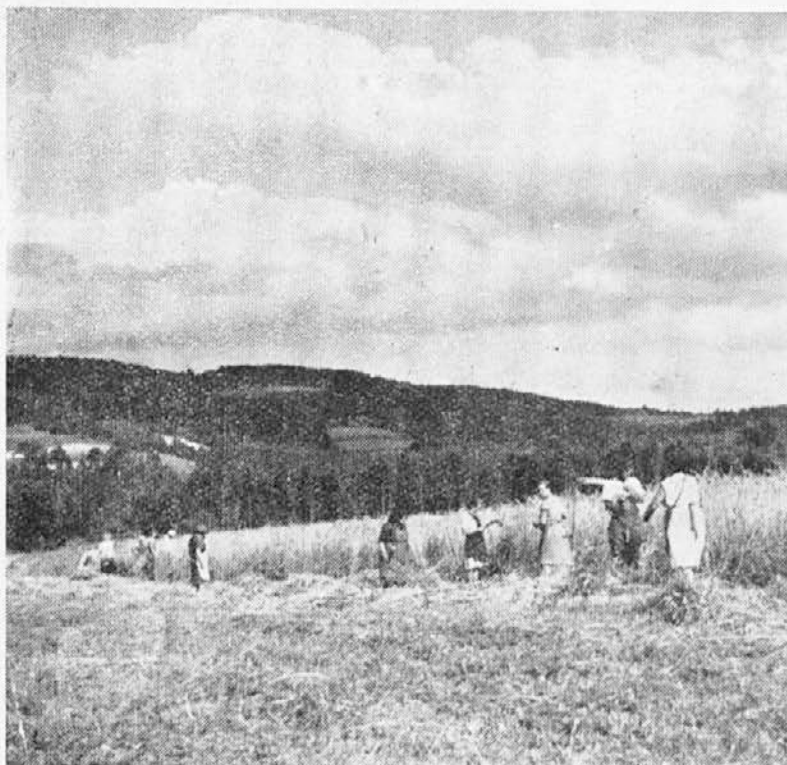
Pečnik
Novák
Novákov mlin
Plúoder, — (Plóder)
Plúoderov mlin
Vužnik, — (Lužnik)
Móčnik
Tóbl, — (Tábl)
Rezár
Pekávo, Pekavove čire, — (Pekalo)
Kramóvc, — (Kramólc)
Prhún
Tíšler
Štosír
Marín
Marínov mlin
Andréjčeva bajta
Brusník
Sekávo, Sekavovi siní, — (Sekalo)
Górnek, — (Górník)
Šumník
Bórník, — (Dvórník)

JAMNICA

Míkic, Míkčev sin
Brláč, — (Budláč)
Gábernik
Gaberníkova puša
Zvóník
Zvónkova bajta
Gradišnik, Gradiška čira
Koróš
Koróšev mlin
Čriešnik, — (Čřešnik)
Zévník
Míkl
Míklnov mlin
Križán
Kozúv
Múr
Múrov mlin
Pérnat
Pérmače puše
Piečar, — (Pečar)
Piečarjev mlin
Pěře, Pěřáci sviet
Kójžer, — (Kájžer)
Kójžrov mlin
Kójžrova puša
Staróvnek, — (Šteróvnik)
Erjáve, — (Erjávec)

LÓKOVICA

Baštěj
Desátník
Strópník

Cisto blizu fužin
tudi žanjejo.

Delo na polju utrjuje in veže na zemljo v usodni ljubezni do domače grude in naroda.
S hribov doli je odmevala slovenska pesem tudi v vseh tesnih časih.

Rógl
Bodieš, — (Bodiž)
Škóf, pr' Škófi
Glínica
Gradíšnik
Kúšter
Pôdvap, Podvápí otroci

BĚLSAK (Bievšak)

Stímc, — (Stímeec)
Sójak, — (Sonjak)
Sójakova bajta
Močivnik, Močivski Gregi
Bájtílar
Líkeb
Líng, — (Leng)
Lóznova bajta
Jámník
Jámnikova bajta
Častínar

DÓLGA BŘDA

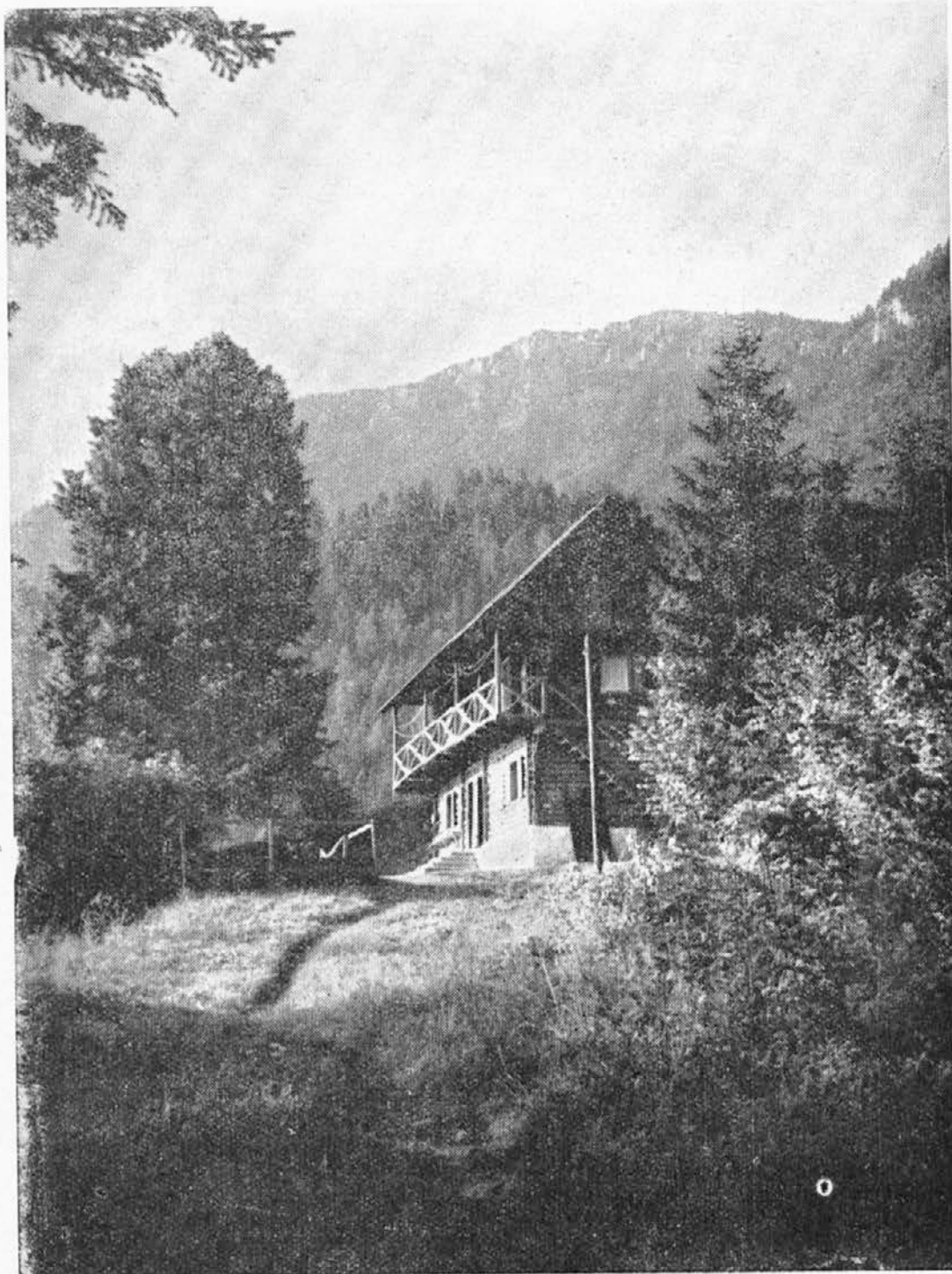
Žóman
Zmies, — (Zmés)
Póvh
Póvhov mlin
Sípek, Šipkov Štef
Grđi, Grđijev Jozej, — (Gérdej)
Gúolek, Guolekave nive, — (Gulek)
Oun
Obér
Ólm
Líeskovec, — (Leskovec)
Kávh
Kávhova bajta
Pógač
Pógača bajta
Sórt
Rútník
Vřčik, Vřčkov sviet
Kóšak
Róhne, pr' Rohnéti, Rohnéči Gašpar
Óbram ali Obrám, pr' Obrámi
Pôdvap
Vietrih, — (Vitrih)
Králóvo, Král, — (Králjevo, Kralj)

SUHI VRH

Žík
Žíkov mlin
Sóver, pr' Sovri
Gódec
Bávh
Réberska bajta
Blék, pr' Bléki
Grablár
Kúos, — (Kos)
Jeréjc
Smađin
Trátník
Kválnčnik, — (Klálnčnik)
Rášešnik
Mávc
Kótník
Vódihar
Zabrník
Pandévovo
Šúoštar, — (Šóštar)
Šúoštarjev mlin
Šéfer
Šéferjev mlin
Váčen, — (Láčen)
Sabodín
Riéški kovač, — (Reški kovač)
Ánijeva bajta
Matvózova bajta
Hodóbník, — (Hudóbník)

STRÓJNA

Stóvnik
Grm
Novák
Želieznik ali Želiezat, — (Želéznik)
Bronát
Zábrník
Zábrnkov mlin
Móčnik
Mavrév, — (Mavrél)
Mavréla bajta
Žeróvnik
Pókržník, — (Pókeržník)
Jáneš, — (Jánež)
Jáneževa bajta
Póžeg, Póžegov pasóvnek
Karbún
Kobóvc

Smučarska koča pod Uršljo goro. Za letošnja sezono bo primerno povečana, da bo lahko polno služila razvijajočemu se zimskemu športu v našem kraju. Pa tudi ljudje počasnejše hoje radi obiščejo ta lepi kraj, kjer se lipa in smreka košatita kar na isti planinski trati.

Ópvás, pr' Opvázu, — (Óplaz)
Rebrník
Réberska puša
Smrččnik, — (Smrččnik)
Stóntnar, — (Stántnar)
Útek, pr' Útki
Kadiš, — (Kadiž)
Kadižev mlin
Žváb
Žvábov mlin
Nácesnik, Náceski svit
Stífník

SĚLENBERG

Híeras, — (Hiras)
Trót
Jáznkar, — (Jáznikar)
Škrábčev
Púšnikovo
Vógovnik
Ráčev, — (Račel)
Mák
Pogorievc, — (Pogorelec)
Lízi, — (Lizej)
Svaník, — (Slanik)
Svaníkova bajta

Úlci, — (Ulcej)
Jánk
Čévník
Pěře, na Peršáčem, s Peršáčega ...
Prédan, pr' Predánu
Komájšter
Bríezník, — (Brézník)
Mrkáčev mlin
Jástrovnik

BRÉZNICA (Brieznca)

Púšník
Váznikovo («dov púšeno») — (Lázník)
Trúob, — (Trub)
Rútar
Bójník
Čegóvnik
Rakítník
Kováč
Liebník, — (Libník)
Oevírk
Štéřn
Škrábc, — (Škrabec)
Ráško, od Raška
Skítek, pr' Skitki
Hérman

Prežihov Voranc:

Dot na klop

»Za božjodelj — Lenc, skrij otroke. Gašper gre...«

»Svetneči Gašper?«

»Svetneči Gašper, kdo pa drugi!«

Vožnikova gospodinja, ki se je pravkar s prazno svinjsko mevtro vračala iz hleva, je obstala sredi gorice in se skoraj preplašeno zastarmela dol proti lesu, iz katerega se je pohlevna cesta vila po polju proti domačiji in kjer je čisto spodaj na robu opazila krevsajočo moško postavu.

Gospodar je s prazno ardesejo v rokah in ves pokrit s plevami in z gumnskimi prahom stopil pred most. Pramenaste koline plev, res in prahu so mu visele od že itak zaraščenega obraza in le tri luknje so pričale, da ima ta pošast usta in dvoje oči.

S strokovnjaškim pogledom je ugotovil, da ima gospodinja prav: tisti, ki se ziblje spodaj s cekarjem na hrbtu, je Svetneči Gašper, stari tesar, razvpit pijanec in najodurnejši preklinjevalec, kar jih je ta del koroške zemlje sploh poznal.

»Videti je, da ga ima!« se je obrnil proti gospodinjji, ki je še zmeraj neodločena stala na starem mestu.

»Seveda ga ima, saj vidiš, kako ga zanaša. Kaj boš storil...?«

Mrmraje nekaj nerazumljivega skozi prašne ruse, je gospodar odšel nazaj na gumno in točil dalje. Z jezimi zamahi je sukal ardesejo v rokah in pri tem se je zgodilo, da je preveč droba uhajalo skozi sito. To je pomenilo, da je bil Vožnik vznemirjen. Pojava Svetnečega Gašperja mu je vzbudila celo vrsto pomislov.

Ta stari pijanec je očividno na poti k njegovi hiši. Da prihaja pijan, je mogel ugotoviti že od daleč. In ravno to je bilo nekaj nenavadnega. Nikdar si Gašper ni upal k njegovi hiši, kadar je bil pijan. Dobro je vedel, da mu pijanemu Vožnik ni nikdar dal kapljice mošta, niti na prošnjo niti na kletve. Navadno se je klatil, kadar je imel svoj čas. Po cele tedne je popival, najprej po krčmah, in kadar mu je zmanjkalo denarja ter so ga krčmarji vrgli na cesto, je hodil od kmeta do kmeta,

od hiše do hiše in nastrigoval okrog starih znancev, Vožnikove hiše pa se je ognil.

»Hm, hm, hm!« je mrmral in v taktu jeznorito odbijal ardesejo ob desno stegno.

Zraven je razpredal. Zdaj je listopad. Torej zima pred durmi, ko se ne moreš beračev znebiti in tudi dan se že h koncu nagiba, na dnu sten se že nabira večerni mrak in ob takem času je iskalca prenočišča težko postavljati pred vrata. Vožnik tega ne more, kajti kako bi potem mogel veljati za poštenjaka stare krščanske korenine. To bi bila sramota za Vožnikovo hišo... Kako bi se dala stvar z Gašperjem izkoristiti? Letos ni bila sadna letina bogve kakšna. To ve tudi Gašper in ne bo se pretežko izgovarjati. Za vsak primer stoji pripravljen sod marternika, ki lahko služi za ljudi Gašperjeve sorte. In Gašper ni izbirčen pri pijači — samo da je kislo in da v goltancu zažge.

»Hm, hm, hm...« Vožnik se je tako zamislil, da je skoraj ves drob pretočil skozi rešeto in je moral potem z roko pospravljati latovje s kupa.

... Kaj ko bi ga vpregel za kakšno delo? Stelje ni nasekane in v gozdu ležijo drva naokrog. Gašper bi se tega gotovo lotil. Toda s tem bi ga mogoče privezal in ravno zdaj na zimo. Potem pa — kam bi ga dal? Za prenočišče ni težav, ali kam bi ga skril pred otroki? Gašper je pravo pohujšanje za otroke. Vsaka druga beseda mu je kletev, bogoskrunstvo in otrok se take reči primejo ko cek.

Iz zamišljenost ga je prebudil ropot sekir pred bajto. Zdaj je tu, si je mislil Vožnik, a se je delal, kakor bi se za Gašperjev prihod prav nič ne zmenil. Uporno se je zazrl v plešoč drob na dnu sita in nehal z delom. Še preden pa je Gašperja zagledal, je že začul na mostu njegov glas:

»Dober večer, Vožnik, mojkršenduš.«

Težki koraki so se ustavili na gumnskem pragu.

»Bog daj!« Vožnik se niti ozrl ni.

»Točiš tega hudičevega prekletega!«

Staroznani, zadirčni, izpiti Gašperjev glas.

Vožnik je dalje presejal. Šele čez nekaj časa je zaskovikal skozi ustno luknjo:

»Si pa že žejen?«

Odgovor, ki je na tak rezki, očitajoči izraz prišel iz Gašperjevih ust, je bil po navadi pritrjevalen: »Hudič!« Tudi danes je bil odgovor kratka kletvica, ali s takim razbitim glasom, da je razodel vse prej kakor pa željo žejnega pijanca.

Zdaj se je Vožnik skoraj presenečen ozrl. Pred seboj je videl Svetnečega Gašperja, ki je bil naslonjen na mlatilnico ob vhodu in je s praznimi očmi strmel vanj. Res Svetneči Gašper je bil, ali še nikdar ga ni takega videl. Nikomur ni bil podoban, niti treznemu tesarju, ki je z lahkoto s težko cimrako čmokotal po najtrših grčah, niti vihravemu koscu, ki je z zavihanimi rokami stal med redovci, niti pijancu, ki se je vse dni pretegoval za ploviti. Nekaj tujega je bilo v njegovem glasu in njegove kletve niso zvenele tako pristno in ošabno, kakor jih je bil vajen pri njem.

Stal je pri stroju in Vožnik je prvič opazil, da ima pred seboj sedemdesetletnega starčka, sključenega, suhe postave, s poveznjenimi rameni, z belimi, od tobaka ožganimi brki. Ko je strmel v to izsušeno kostišče, si ni mogel prav priklicati v spomin tisto navadno Gašperjevo sliko, katero se je navadil gledati desetletja in katero je zadnjič videl še pred nekaj meseci. Tista stara podoba je na mah obleдела in zdelo se mu je, da je bila menda le utvara, ki je na mestu pravega Gašperja že dolgo hodila po svetu, pa je drugi niso opazili. Nekaj se je zganilo v Vožniku in skoraj je bil pozabil na svojo trdoto in odurnost do postopačev in pijancev, ko je rekel:

»Kaj se je zgodilo, Gašper?«

»Arduš, Vožnik!« je zaklel Gašper, zdaj s še bolj strupenim glasom: »Nadme je prišlo. To, česar sem se že dolgo bal, se je zgodilo zdaj.« Kmet ga je gledal, počasi pa ga je začelo glodati pri srcu, kaj če bi Gašper bil res bolan in bi obležal pri hiši. Kakšne težave...

»Ne glej me tako zabodeno, mojkršenduš. Kakor sem ti rekel, prišlo me je. Včeraj sem še sekal na Janečem, danes zjutraj pa, ko sem vstal, mi je nekaj reklo: Gašper, zdaj je pa tvoja zadnja, spravi svoje stvari in pojdi nekam, kjer boš lahko v miru izčivkal svojo kosmato dušo. Potem sem si mislil: beštija, če bi stopil k Vožniku, k temu hudiču skoparitnemu. Dovolj ima prostora in klopi, kamor se lahko vlečem in počakam na to smrt, na to kanaljo izdano, ferdamansko. Danes torej nisem prišel k tebi, da si s tvojim jesihom izžgem grlo, tega satana luciferskega, temveč sem prišel, da mi daš na svoji klopi toliko prostora, da bom lahko umrl.«

Vožnik še nikdar ni slišal kaj takega iz Gašperjevih ust in zdaj ga je tako zavzelo, da je prenehal s točenjem ter se obrnil.

»Ne bo tako hudo, Gašper! Mogoče si ga včeraj na Janečem preveč potegnil, pa ti je prišlo v glavo in se ti le tako zdi.«

»Tebi se zdi! — Jaz vem, kako mi je. Vem, da je prišel čas, ko je hudič začel odpirati za mojo dušo kotel in ko se Lucifer že veseli, kako jo bo cvrl. Pa sem si mislil: lej zlodeja buzaronskega, kaj ko bi šel crkavat k Vožniku. Tristo rogačev. Midva se nikoli nisva marala, to se pravi, ti me nisi nikoli maral. Učil sem te sekati, ko si bil še čisto zelen. Takrat sva se razumela. In ko bi se ti ne osmolil na to Vožnikovo ter bi ostal tesar, kakor sem ostal jaz, bi se bila mogoče bolje razumela. Toda dobro! Ko sem spoznal, da prihaja ura, ko se bo treba pograbit z Luciferjem, sem si mislil: Ne pojdeš ne na Pokrovle ne na Podpeško ne h Gačniku, temveč k Vožniku greš. Vožnik je skoparitnež, da večjega ni, a je pošten človek, prostora ima in me bo na zadnjo uro vzel na klop. Zdaj sem tu, daj mi klop, da se stegnem na njej.«

Vožnik je sprevidel, da gre menda za res, zato se je najprej globoko odhrkal in izpljunil črno čorbo po skednju, potem si je obrisal prah in pleve z lic, nato pa rekel:

»Ti vse prehudo jemlješ, Gašper. Ko se boš napil dobrega mošta, ti bo odleglo in boš spet pozabil na te črne misli. Pojdiva v hišo, tam je toplo in ti bo dobro storilo.«

Vávt
Rózič, Rožičevo
Kúveznik
Póri
Klémen, pr' Kleméni
Fúrjanove bajte

STRAZIŠČE

Ráček, — (Ráček)
Dolánčeva bajta, Albijeva bajta
Hváli, Hválijevo
Onc, Ončovo
Čúježeva bajta
Čúješ
Káclnovo
Crépnik
Mark
Rójak
Méležnik, Méleški kozovc
Bónk
Obríetan, — (Obrétan)
Zázet, v Zážečem lesu
Drbíš, pr' Drbíži
Spónar
Máger
Brómanovo, na Brómanem svétu
Mrkáč, na Mrkáčevem
Bídríh

Odgnal je Gašperja v kuhinjo, ga posadil za mizo, sam pa je vzel veliko glinasto majoliko in se napotil po mošt. V veži je mimogrede spregovoril z ženo.

»Menda vendar ne misli ostati tu? Zadelj otrok...« je rekla ona.

»Menda bo nekaj takega. Zdi se mi, da ni nekaj prav z njim.«

Ko je Vožnik korakal čez gorico proti kleti, je imel še trden sklep, da bo Gašperju potegnil ozimčevca iz soda. Siromak se mu je zasmilil in ker ga je poznal, da mu je bila dobra kapljica zmeraj najboljše zdravilo, si je mislil, da mu bo s tem pomogel na noge. Toda ko ga je objela topla kletna vlaga in mu je zadišal naproti duh vlečanega alkohola in sladkorja, pomešan z vonjem jabolk, ga je nenadoma spreletelo neko tuje čustvo, ki mu je za hip ohromelo ude in možgane. Pod nekim hudim pritiskom, ki je tlačil vanj spomin na neskončno trdo delo, preden je ta božji dar našel pot v redove mogočnih sodov, mu je prvotni namen mahoma otrpnil in namesto, da bi stegnil po cev in stopil k četrtinjaku v kotu, se je ustavil za vrati in že je brez pomisleka počenil k marterniku, odvrnil pipo in natočil majoliko do vrha. Nato je hitro zaklenil vrata za seboj in šele, ko je bil zunaj, je dopustil, da mu je rahla misel zaočitela, zakaj je storil nekaj drugega, kakor je nameraval.

»Ah!« je kakor v opravičilo zamahnil z roko. »Gašperju je vendar vseeno, temu pijancu. Niti poznal ne bo, kaj pije. Pil bi tudi črno olje, samo da bi teklo.«

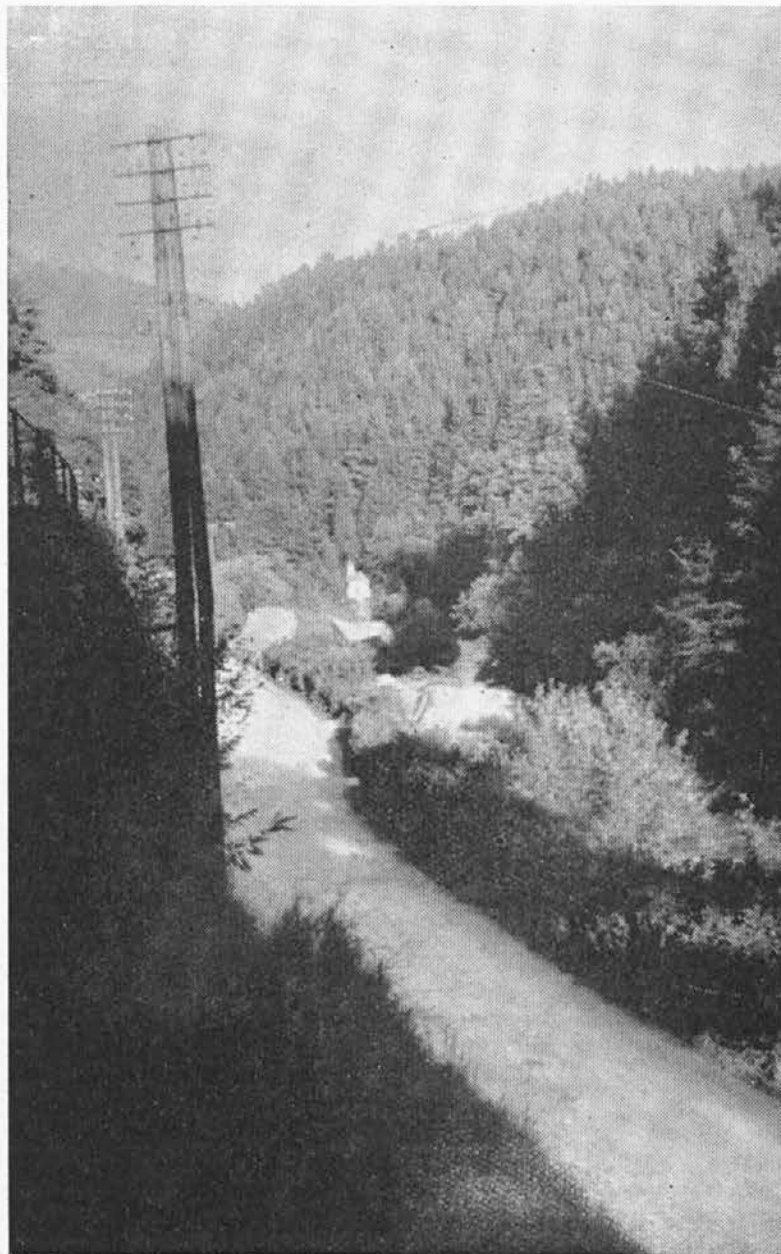
Ko je prišel v hišo, je mirno postavil majoliko pred Gašperja in rekel:

»Pij, Gašper, da si razženeš misli. Ni bog ve kako dober, ali preslab tudi ni. Drugega še nimam na pipi. Potem ti bo pa mati kaj toplega napravila.«

Gašper, ki je kaj redko posedel za Vožnikovo mizo, se je najprej malo nejeverno zagledal v ogromno zeleno grčo na mizi. Takih posod ta oblagovtnež navadno ni postavljajl pred take goste, kakršen je bil on. Podoba zapeljive grče je oživila v njegovih bolnih kosteh stari ogenj neugasljive želje in vse telo se preganilo kakor samo od sebe. Toda kdor bi ga pri tem natančno opazoval, bi videl, da so njegove oči ostale trudne, brez starega žgočega ugodja. Iztegnil je suho roko, da bi naveznil, ali že se je pokazalo, kako slab je, ker je morala priti na pomoč še druga roka, da je mogel dvigniti dvolitrsko grčo k ustnicam.

Nato je vlil. Gašper ni pil, kakor pijejo drugi ljudje, temveč je vlival, njegovo grlo ni požiralo in grtanec mu je bil med črepanjem popolnoma miren ter je zaigral šele potem, ko je odstavljajl. Tudi zdaj se je spočetka zdelo tako in Vožnik, ki ni nobene Gašperjeve kretnje izgubil izpred oči, si je na tihem že mislil: »Saj sem vedel, kaj mu manjka!«

Toda njegovo notranje zadovoljstvo se je koj nato spremenilo v očitno grozo. Gašper je potisnil grčin ustnik globoko v široko odprta usta in pogumno nagnil. Komaj se je pa začul pljuski pijače, ki je padla čez škrbine, je njegov dolgi in suhi grtanec nenadoma poskočil gor in dol. Gašper je razprl roke, skremžil obraz in naslonjen na zid še dolgo zijal v gospodarja.

Od Meže
do Poljane.

Soteska tik pred Ravnami z »votlo pečjo«. Tu je takrat davno stekla voda iz našega jezera, da je bil pridobljen prostor za Ravne. Rožev hrib v ozadju je spet zarasel. Pod hribom je kapelica, ki spominja na poljub »železne device«. Tam prižene v Mežo svoje čiste vode iz podzemskih rezervoarjev Uršlje gore hotuljska Dula. (Glej »Fužinarja« št. 1—2 1951!)

Tri-, štirikrat je zaprl in odprl oči, pri petem mežiku so mu privrele solze iz njih, da si jih je mogel z raskavimi rokami obrisati, nato je skrivil hrbet, kakor bi zbiral moči, in šele čez nekaj časa je dejal s hripavim glasom:

»Mojkršenduš, ali si mi hudičevega olja nalil? A-a-a-a?«

»Kaj pa je?« se je zganil gospodar.

»Moj gajžvani duš. Takega jesiha še nisem nikdar okusil.«

Gospodar in gospodinja sta se spogledala, potem je Vožnik kakor v opravičilo izustil:

»Tako slab pa že ni. Zadnje sadje sem spravil skupaj, to je res, in tudi malo mehkobe je že bilo zraven. Kaj pa hočeš, ko smo pa sami za delo? Mi ga vsi pijemo.«

Gašper je dalje sopihal in si utiral solze, ki so mu vrele še zmeraj iz oči.

Vožnik je še enkrat izmenil pogled z ženo, potem pa je rekel z odkritim in skoraj toplim glasom:

»Zdaj pa vem, Gašper, da si bolan. Hitro nekaj toplega, potem pa pod odejo. Kaj bi rad?«

»Mleka ali pa močne prežganke ali kave?« je pobarala gospodinja. Gašperja je začelo tresti.

»Sto zlodejev naj odnese mleko ter vse tiste čorbe. Mošta mi skuhaj, cimeta daj noter in sladkorja. Dva litra mošta! Toda ne strupene čežajne, od katere bi pes crknil, če bi mu jo hudiču na rep vlil.«

»Dobro!« je Vožnik zaključil posvetovanje z izmučenim glasom.

Gašper je nato pristavil:

»Lenc, ni se ti treba cemeriti, zato te ne bo hudič vzel ne tebe ne tvoje bajte. Vej, da mi zadnjikrat strežeš in da te nikdar več ne bom nadlegoval. Sam satan ti lahko potrdi.«

Vožnik je odšel ven v noč, ki je medtem že pokrila globačo, mati pa je zakuhal da litra mošta. Prijeten duh je napolnil kuhinjo. Medtem se je gospodar vrnil in rekel:

»Zdaj pa greva. Spal boš v bajti in ogenj že gori v peči. Mošt boš pa v postelji popil, da bo več zaleglo.«

Gašper se je počasi skobacal izza mize, kot da bi nosil deset cimpermanskih stolov na upognjenem hrbtu.

»Vožnica, želim ti prekleto lahko noč.«

Gospodar je svetil z majhno leščerbo in v drugi roki je nosil posodo z zdravilno pijačo. V bajti, ki je stala na koncu gorice, sta stopila v majhno sobico, ki je bila namenjena za preužitkarja. V zidani laški peči je plapolal vesel ogenj in toplota se je vidno širila po tesnem prostoru. V kotu je bila ozka postelja, ki jo je gospodar takoj odgrnil.

»Vidiš, Gašper, sem se vlezil. Soba bo kmalu topla in razen tega sem ti prinesel še eno odejo, da se boš razgrel. Jutri boš pa že dober, verjemi mi.«

Gašper se je skobacal v posteljo, naveznil pisiker s kuhanim moštom in skoraj v dušku vse popil, potem se je pa skrčil pod odejo, ne da bi še kaj rekel.

»Ali bo?« ga je pobaral gospodar, medtem ko je pogrinjajl še težko odejo nanj. »Kar bo,« je kratko odvrnil Gašper.

Drugo jutro je Vožnik pred zajtrkom stopil v bajto. Nalašč je hodil trdo in treskal z vrati, kot bi hotel odganjati negotovost od sebe. Z istim namenom je tudi na ves glas pozdravil:

»Dobro jutro, Gašper. Kako je bilo?«

Nepremični črni kup na dnu postelje se je začel premikati in Vožnikovo lice se je kar samo od sebe široko raztegnilo. Še je živ, mu je šinilo po glavi.

Nato se je Gašperjeva glava izmotala izpod odej. Po sobi je svetilo medlo jesensko jutro. Vožnik je videl dvoje skoraj steklenih oči in potno čelo.

»Mojduš, ali je že dan? Si ga videl hudiča! Meni se je pa zdelo, da sem komaj zaspal.«

»Ali boš vstal?«

Gašper je umolknil, napel oči, kakor bi se preizkušal, potem je odločno odvrnil: »Vstal pa ne bom.«

»Tudi jaz mislim, da je bolje, ako ostaneš v gnezdu. Kaj boš pa jedel?«

»Zdaj nič, ali opoldne, adergata, bi mi pa tak pisiker kuhanega mošta spet dobro storil.«

Vožnik se je počohal za tilnikom.

»Kar naprej taka pijača ni dobra. Dela vročino, a ti bi moral piti kaj proti vro-

čini. Stara bi napravila čaja, lipovega, kamiličnega ali kaj takega.«

»Fej te bodi s temi čorbami. Če mi ne privoščil tega, kar bi mi dobro storilo, potem pa nič,« se je vidno razjezil bolnik.

Vožnik ni nič odgovoril, temveč je zakuril peč in odšel. Že na hišnem pragu so ga srečale vprašujoče ženinine oči.

»Slabo, vročino ima in oči so že steklenaste. Pojdi ti k njemu, če kaj želi.«

Vožnik ni šel vse popoldne v bajto, zato sta hodili tja žena in dekla. Gašper je odbil vse druge pijače razen kuhanega mošta.

Proti večeru se je Vožnik spravil k njemu. Takoj, ko je stopil, je sprevidel, da je slab. Bolnikove oči so bile še bolj osteklene, koža obraza je postala še bolj rumena, posušene roke so imele že skoraj mrtvaški polt. Gašper je bil star štor, v čigar sredini gori ogenj s pravim plamenom, medtem ko je od zunaj kakor zmrazil.

Možakarja sta dolgo molčala. Gašper je brezizrazno strmel v nizki strop, Vožnik pa je gledal čez posteljo v kot za Gašperjem. In kot bi tam odseval plamen ognja, ki je medtem razjedal Gašperjevo telo, je videl pred seboj vse njegovo življenje, tako kakor ga je vsa soseska poznala po njegovi zunanosti.

Svetneči Gašper. Dvajset let starejši od njega, zapit kmečki sin, star samec, tesar v svoji mladosti, razuzdanec, a pozneje dosleden pijanec, ki je zmeraj manj prenesel. Ko je bil on, Vožnik, še mlad in komaj kos sekiri, ga je Gašper učil sekati. Takrat je bil na vrhuncu svojega zdravja. Kolikor je on v enem dnevu oplaknil lesa, ni zmogel nihče drugi. Pa tudi piti ni mogel nihče tako kakor on. Včasih se je za cele tedne zarič v lesove in drl goldinar za goldinarjem, preživljal se ob sami polenti, potem pa ga je nenadoma popadlo, da je pil, dokler ni pogljal zadnjega groša. Zdaj je bil na tem, da pade na občinsko breme in soseska je samo pričakovala, kdaj se bo to zgodilo.

Toda kolikor je bil znan kot pijanec, toliko bolj znan je bil kot preklinjevalec, bogokletnež. Vsaka druga beseda mu je bila kletev. Bog ve, kje se je tega naučil.

Njegova dva brata, ki še živita, ne kolneta.

Vsa soseska je vedela, kako je opravil svojo zadnjo izpoved. K fari je prišel nov fajmošter, ki razmere ni poznal. Ko je na veliki četrtek spovedal, je prišel v spovednico tudi Gašper. Odmolil je očenaš in se zastrmel skozi rešetko v veliko uho, ki je bilo od druge strani tja prislonjeno. Ker dolgo ni bilo nič, je duhovnik vprašal:

»No, kaj si pa napravil? Ali piješ?«

»Pijem — tega...«

»To je grda navada, kristjan...«

»Hudičeva grda navada,« ga je prekinil Gašper.

Takrat se je naslonjeno uho odmaknilo in skozi rešetko je pogledal iznenaden duhovnikov obraz.

»Kje pa si...?«

»O, krvavi duš, skoraj bi pozabil,« se je Gašper hitel čokati za usešom.

Tedaj je bilo duhovniku dovolj.

»Smrduh, poberi se iz božjega hrama. Ali si na steljaraji ali v cerkvi? Kadar se boš naučil hoditi k spovedi, pa pridi.«

Nagnal je Gašperja brez odveze iz spovednice.

To je bilo že davno, mogoče pred štiri-desetimi leti, in vsi so vedeli, da Gašper od tistih dob ni več pokleknil k spovednici.

Tega se je zdaj z vso bridkostjo spomnil tudi Vožnik. Stvar ni bila preprosta. Ta zakrknjeni grešnik leži pri njem na mrtvaški postelji. Bil je prepričan kot veren človek, da bo Gašperjeva duša še topla odnešena v peklo, ako brez žegna zapusti to izsušeno grešno telo. Vrh tega ni prijetno, če mu tu umre neizpovedan človek, najmanj pa tak, kakršen je Gašper.

Odločil se je in kar naravnost treščil z mislijo:

»No, Gašper, ali si že pomislil na obračun z Bogom...?«

Gašper je zazijal.

»Kaj si hudiča rekel?«

»To, kar sem rekel. Slab si in treba se je pripraviti za vsak primer.«

Gašper se je le malo skrivil pokonci, a je hitro omahnil nazaj na plevnjačo.

»Vem, da sem pri kraju — ali da ti pravico rečem — na to še mislil nisem, na tega škrate hudičevega...«

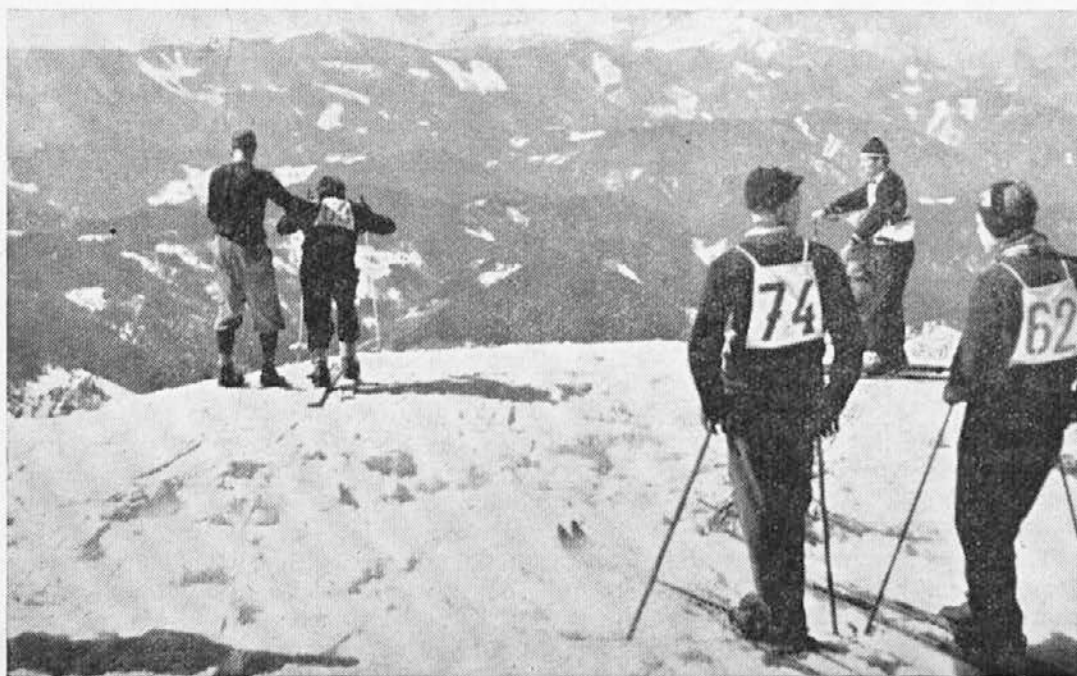
»Pa je le treba misliti tudi na to. Čist nisi...«

»Arduš, kdo pa je rekel, da sem čist. Nihče od nas ni čist, tudi ti ne. Mojduš, če bi midva devala na tehcnico najine grehe, ne vem, katera stran bi potegnili.«

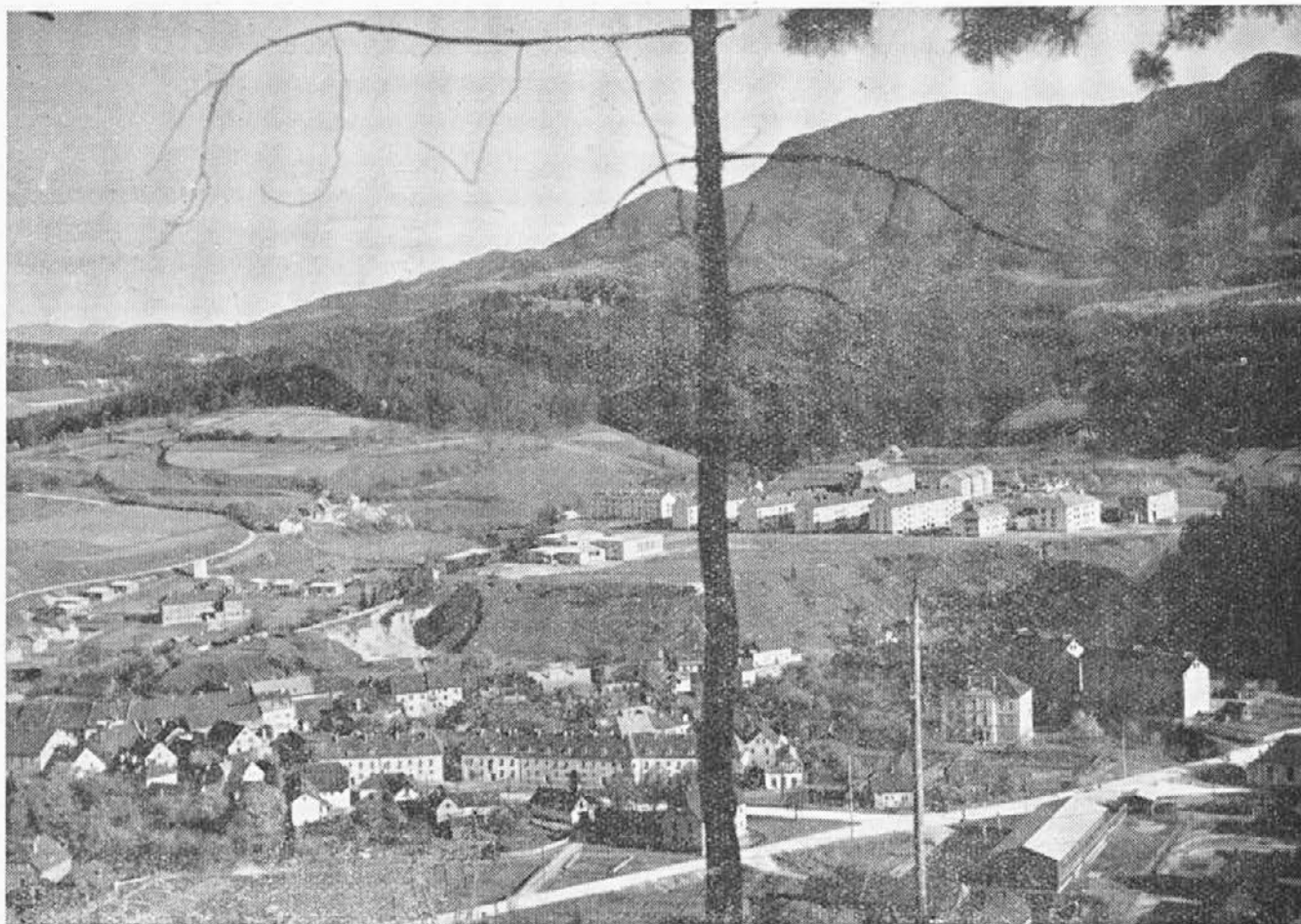
Vožnik se je nevidno zdrznil. V sobi je bilo temno, le sem in tja je plemenasta svetloba iz peči ožarila steno za vrati.

»Ti si strašno pil,« je spregovoril kmet, kot bi s tem hotel odvaliti tesnobo od sebe.

»Pil sem, moj duš, to je res. Toda zakaj naj bi se tega greha jaz izpovedoval, zakaj ne bi bog klical na odgovor tistih, pri katerih sem pil. Tiste, ki so mi slabo burlo prodajali za dober, težko prislužen denar. Strela krvava, si videl Tonača? Bajto si je postavil. Si videl Križana, hišo si je postavil. In povsod je moj denar zraven. Kako bi ti prodajal mošt in mogel nositi denar v hranilnico, če bi ne bilo pijancev. In poglej salaminskega hudiča, ti tudi nisi manj popil od mene. Ko bi vse tiste sode, ki si jih ti izpil, razporedil po gorici, ne bi našel praznega kota. Samo da si ti pil

Koroški slalom. Start na Uršlji gori.

Se enkrat pogled
na stare in nove
Ravne, in sicer s
čisto druge strani.

vsak dan, jaz pa sem stradal včasih po mesec, po dva, da sem potem pil. Če bi se to razdelilo, bi se lahko roke podala.«

Vožnik je obmolknil.

»Kaj sem še storil krivičnega?« je zardito vprašal Gašper.

Vožnik se je čohal za ušesi, oni pa je v presledkih nadaljeval:

»Kosmati peklenski, kaj sem storil? Delal in garal sem vse življenje in na greh še časa nisem imel misliti. Ukradel nisem nikomur nič... včasih kakšna baba, kadar tako pride. Ali je to greh? Judež je cerkveni ključar, pa ima tri sorte pankertov teh hudičev natrošenih.«

Kmet se je odkolcal, potem je dejal:

»To je res, kar praviš. Toda ti si strašen preklinjevalec. In pri spovedi tudi že nisi bil, kar pomniš. Pomni, če boš zdaj tako izdihnil nepripravljen na to večno pot! Še zvoniti ti ne moremo.«

»Vušinski graščak v Černečah ni bil od otroških let pri spovedi ter se je sam ustrelil. A zvonili so mu v petih cerkvah z vsemi zvonovi, temi piskri ferdaminskimi.«

Zdaj se je Vožnik vdal in prišel na dan le še z zadnjim dokazom:

»Dobro, Gašper, vsi vemo, da si vse življenje delal in nikoli kaj prida nisi imel. Ker si pa ravno k meni prišel končavat svojo zadnjo uro, je malo sitno za hišo, če bi tako umrl...«

»Moj krvavi duš, to je druga stvar. Zakaj pa nisi tega takoj povedal. O tem moram premisliti.«

Vožnik je ves presunjen vstal.

»Le hitro premisli, da mi boš jutri zjutraj lahko povedal. Teh stvari ne smemo odlašati. — Kaj pa za večerjo?«

»Tristo živih vragov! Veš, kaj bi rad?

Če imaš prekajenega svinjskega mesa v kašči in grčo zakuhanega mošta, to bi rad okusil.«

»Dobiš!« je rekel Vožnik.

Po večerji, ko sta Vožnik in Vožnica sama ostala v kuhinji in pripravila večerjo za Gašperja, je gospodar rekel:

»Nocoj ga bomo morali varovati.«

Oba sta odnesla večerjo v bajto.

Toda kmalu se je pokazalo, kako je bil Gašper že pri kraju. Kos svinine, ki jo je poželjivo stlačil v usta, je bil zanj brez okusa in že pri prvih slinah se mu je uprl želodec.

»Ne morem,« je rekel in odložil vilice.

Kuhan mošt pa je počrepal v dolgih požirkih.

»Bog ti poplačaj in sam sakraminski! Vožnica, dobro pijačo si pripravila.«

»Zakaj pa tako preklinjaš, Gašper, če si se odločil, da ti pokličemo gospoda?« mu je rahlo očitala gospodinja.

Vožnik je bedel pri Gašperju. Bolnik je bil nemiren, včasih je globoko zaspal, a ta spanec je le kratko trajal in vselej, kadar se je prebudil, se je zdelo, kot bi se prebudil iz težke nezvesti, a ne iz spanja. Opolnoči je zahteval tobaka za čikanje. Vožnik mu ga je odrezal malo manjši kos, toda tudi tobak, ta največja slast za pijačo, ni Gašperju več dišal. Malo ga je poveljal med dlesni, potem pa izvalil v pest in skoraj suhega položil na mizo.

Uro pozneje se je Gašper spet vzdramil iz kvame, široko pogledal Vožnika in skoraj zastokal:

»Vožnik, povej mi, zakaj je življenje tako hudičevo težko...«

Potem se je spet pogreznil v kvamo.

Še pred svitom je Vožnik poklical gospodinja.

»Bodi ti pri njem, jaz moram po gospoda. Ko se bo delal dan, bo konec.«

Znano je bilo, da župnik ne hodi rad ponoči na sprevidenje. Gotovo bo godrnjal, toda odlagati se ne more. Bilo je še temno, ko se je Vožnik odpravil k fari. Na pozno jesenskem nebu ni bilo nobene zvezdice niti kake druge svetlobe. Visoko na gori je krivec bučal okrog Črnega vrha in oznanjal spremembo vremena, v bližnji strugi je potok z močnim šumom preskačeval skalovje. Vsa kotlina je bila polna teh glasov, ki so skoraj strahotno odmevali v noč.

Vožnika ni bilo strah, čeprav je bil na nenavadnem potu. Široko je zamahoval z leščerbo, ko je stopal po že nekoliko zmrzli cesti nizdol. Krivec se je z gora spuščal niže v dol in kmalu se je veter zapletel v vrhove Vožnikovega stoletnega gozda, ki se je razprostiral nad poljem. Globok šum je odmeval doli do ceste. Stare smreke so grmele...

Pri tem odmevu ga je spreletelo čudno tuje čustvo: vidiš, Gašper se poslavja. Kmalu bo prišlo nad tebe in tudi ti se boš tako poslavljaj. Posušil se boš, izgorel na plevnjači in prav nič ti ne bo pomagal odmev teh stoletnih smrek...

Pospešil je korak.

Na gorici se je medlo svitalo, ko je prišel župnik. Domači so medtem vstali in prekadili vso gorico in bajto z blagoslovljenim lesom.

Gašper je bil popolnoma pri zavesti. Ta zavest mu je ostala še po duhovnikovem odhodu. Vsa družina je bila zbrana pri njem v izbici in ga gledala s srečnimi očmi. Podoba je bila, da se mu je začelo obračati na bolje.

PLINI, PARE, DIM IN PRAH

v metalurških industrijskih obratih

(Konec)

Seveda cinkove pare na zraku niso preveč obstojne, ker cink zelo rad zgoreva v cinkov oksid — to je dim bele barve — ki pa je tudi zdravju škodljiv. Cinkovi hlapi in dim cinkovega oksida nastajajo torej povsod, kjer imamo raztaljen cink, odnosno njegove zlitine. Pod njegovim vplivom so torej pocinkovalci, livci in varilci. Cinkove pare so zelo strupene. Če jih udihavamo dalje časa, se pojavlja glavobol, bruhanje, pomanjkanje teka in slabost. Zato moramo pri vseh teh delih imeti brezpogojno urejeno ventilacijo. Pa tudi sami se moramo izogibati udihavanju s tem, da se ne sklanjamo nad talino in da se postavljamo proti vetru. Varujemo se lahko tudi z mokrimi robci, katere si navežemo okrog nosu in ust; sicer pa pri intenzivnem delu s cinkom redno uporabljamo respiratorje, to je filtrske naprave, ki absorbirajo kovinske pare in oksidne delce.

Protisredstva: sveži zrak in zauživanje mleka.

2. Svinec

Svinec se tali pri 327° C in vre pri 1540° C. Zato tudi svinec deloma hlapi v teku svojega pretaljevanja in ulivanja, svinčene pare pa se pojavljajo tudi pri varjenju ali avtogenskem rezanju močno minirane železne pločevine. Če to predhodno nismo dovolj očistili. Minij kot svinčni oksid se namreč pri visokih temperaturah varjenja in rezanja razkaja, razvijajoč pare elementarnega svina.

Učinek svinčnih par na organizem je sličen kot ga imajo cinkove pare. Zato je treba tudi pri delu s svincem upoštevati tista pravila, ki so navedena za cink. Tudi protisredstva so ista.

Ostale kovine, ki nastopajo v metalurških podjetjih kot pare, to so v prvi vrsti mangan in krom, so prav tako škodljive. Njihovo delovanje pa še ni dovolj raziskano, da bi mogli o njih kaj več povedati že v tem priročniku.

C. Industrijske megle

V črni metalurgiji najdemo megle predvsem v lužilnicah, kjer čistimo jekla od škale, in sicer v kopelih z žvepleno in solno kislino. V teh lužilnicah je zrak posebno v hladnih mesecih čestokrat nasičen z drobnimi kapljicami solne in žveplene kisline, ki uhajajo iz lužilnih kadi, če te segrevamo na višjo temperaturo. Deloma jih nosi s seboj tudi nastajajoči plin vodik, ki se pri lužilnem procesu vedno tudi pojavlja.

»Kako je bilo, Gašper?« ga je vprašala dekla.

»Preklete lepo,« je odgovoril.

»Krišobari, Gašper, pa vsaj zdaj ne preklinjaj, ko si odvezo sprejel in si čist kot uršulska devica na gori.«

»Prav imaš, Vožnica, skoraj bi bil pozabil na tega hudiča.«

Vse ženske so se prekrizale.

Čez nekaj časa se je Gašper iznenada spomnil:

»Vožnik, skoraj bi bil na nekaj pozabil. Zunaj na tnalu sem pustil cekar z orodjem, tem zlomkom salaminskim. Vse življenje me je drl ta hudič. Notri je cimraka, kranc, dve klamfi, cepin in še dve sekiri. To je vse, kar imam, ko sem sedemdeset let star. Prodaj in imej za krsto in za pogreb... Da ne bo kdo rekel: Vse življenje je pil, nazadnje pa je še na tuje stroške gagnil ta hudič... prekleti... zgarani...«

Po teh besedah se mu je glava obesila na blazino in takoj nato je umrl.

Da bi tvorbo te megle čim bolj preprečili, je potrebno, da lužila s solno ali žvepleno kislino ne segrevamo previsoko in da uporabljamo po možnosti tudi specialne lužilne dodatke, ki preprečujejo tvorbo vodika. Predvsem pa moramo imeti v lužilnih prostorih, ki morajo biti predvsem veliki, dobro prirodno ventilacijo.

Omenjene kislinske megle dražijo sluznice naših dihal, če nastopajo v večji koncentraciji, katera znaša pri solni kislini (HCl) 0,16 g/m³; zato v takem primeru kašljamo. Kratkotrajajoči vpliv teh megel ni nevaren. Če pa delamo v taki atmosferi dalje časa, se pojavljajo lahko znaki kroničnih obolenj, ki se kažejo v kataris dihalnih organov in na koži, ki sčasoma porjavi in ki nagiba k tvorbi opeklinam podobnih pojavov z gnojenjem.

Težje poškodbe morejo nastati šele pri udihavanju takih koncentracij, ki dosega 0,5 g/m³, kar pa je praktično zelo redek primer.

Najboljša obramba proti vplivu teh kislinskih megel je ta, da se v lužilnih prostorih ne zadržujemo brez potrebe dalj časa, kakor pa to zahteva delo ulaganja, prekladanja in izvlačenja. Lužilni prostori naj bodo zategadelj čim bolj ločeni od prostora, v katerem se lužilci med temi periodičnimi operacijami nahajajo.

D. Dim in prah

Dim in prah sta najbolj pogosta spremeljevalca delovnega človeka — tudi v črni metalurgiji. Nastajanje obeh ima pri nas svoj izvor v stalno suhem ozračju metalurških obratov, v samih surovinah mineralnega značaja, kot tudi v metalurških procesih, ki zahtevajo po eni strani glinast ognjevdržni gradbeni in livarski material in ki po drugi strani že sami potekajo pri tako visokih temperaturah, da večina kovinskih in nekovinskih snovi že hlapi in sublimira, zgoreva, pa se zopet kondenzira v obliki delcev kovinskih oksidov, silikatov, aluminatov in drugih takih anorganskih snovi.

Dim in prah, ki nastajata v metalurgiji, moremo z ozirom na njun nastanek, odnosno na njuno poreklo in bistvo deliti na več vrst:

a) **prah splošno mineralnega značaja** (premog, koks, lesno oglje, rude, priklade, apno, gradbeni in ognjevdržni material), ki nastaja pri razkladanju, prenašanju, mletju in nakladanju;

b) **prah in dim kovinsko-oksidgega značaja**, ki nastaja z oksidacijo izhlapljenih kovin in s sublimacijo kovinskih oksidov in silikatov spričo visokih temperatur pri izlivanju železnih legur iz metalurških peči (plavž, martinke, elektropeč, kupolna peč) in pri varjenju;

c) **prah kovinsko-oksidgega značaja**, ki nastaja pri hladnem mehaničnem čiščenju kovinskih odlitkov, pri brušenju, poliranju itd.;

d) **prah izrazito silikatnega značaja**, ki nastaja v kaluparnicah iz kaluparskega peska, pri gradnji metalurških peči in livne jame, kakor tudi pri razpihavanju plavžne žilindre v žilindro volno;

e) **dim organskega značaja**, to so saje in drobci katranskih smol, ki jih nosijo s seboj odvodni plini in ki nastajajo pri vseh gorilnih procesih.

Škodljiv vpliv dima in prahu zavisi tako od kvalitete razpršene snovi, kot tudi od koncentracije, ki jo lahko merimo v miligramih na 1 m³ zraka. Zrak brez dima in prahu najdemo samo v gozdovih in na planinah. V dolinah, kjer je plodna zemlja, vsebuje ozračje vedno 0,25 do 3 mg/m³ prahu, kakršna je pač zračna vlaga. Ozračje velikih mest je stalno okuženo s prahom do 25 mg/m³, pri ozračju industrijskih metalurških podjetij pa moramo računati celo z večkratnim mnogokratnikom tega poslednjega števila.

Seveda zavisi množina prahu in dima od vrste obrata, od letnega časa, od vlage, ki je v ozračju, od prirodne in umetne ventilacije, od kvalitete tal in končno tudi od samih ljudi, ki izvršujejo poedine tehnične operacije, s katerimi je v zvezi tvorba prahu.

Dim in prah delujeta na človeški organizem vedno kvarno, ker stalno dražita sluznice naših dihalnih organov, napolnjujeta pljučne mehurčke z nesnago in pri tem tudi prenašata razne škodljive klice — bakterije — v naš organizem. Nekatere vrste prahu in dima so sestavljene iz okroglih gladkih drobcev, ki so na splošno mnogo manj nevarni kot drobci, ki so ostrji ali pa vlaknasti. Prvi se nabirajo v nosni duplini in v grlu ter jih laže izkašljamo. Drugi ostrji ali vlaknasti se zapičijo v sluznice in jih naš organizem težje sproti izmetava. Zato je prah, katerega smo opisali pod točkami a), b) in c), mnogo manj nevaren od prahu navedenega pod točkama d) in e).

Ravenski gasilci na dan prisega. O njihovi požrtvovalnosti, delu in pripravljenosti je naš list že večkrat poročal. V svetli obleki desno direktor železarne Gregor Klančnik.

Posebno škodljiv je za pljuča silikatni prah, ker povzroča tako zvano silikozo.

Borba proti prahu in dimu mora biti stalna in načrtna. Tehnizacija naših naprav je najboljši izhod iz te nadloge, četudi popolnih uspehov ne bo mogoče nikoli doseči. Oseba zaščitna sredstva pa so le respiratorji v obliki specialnih filtrov, ali pa vsaj mokri robci, s katerimi si zavarujemo usta in nos.

KAKO SE ZAVARUJEMO PRED ŠKODLJIVIMI VPLIVI,

ki jih imajo na naš organizem plini, pare, megla, dim in prah

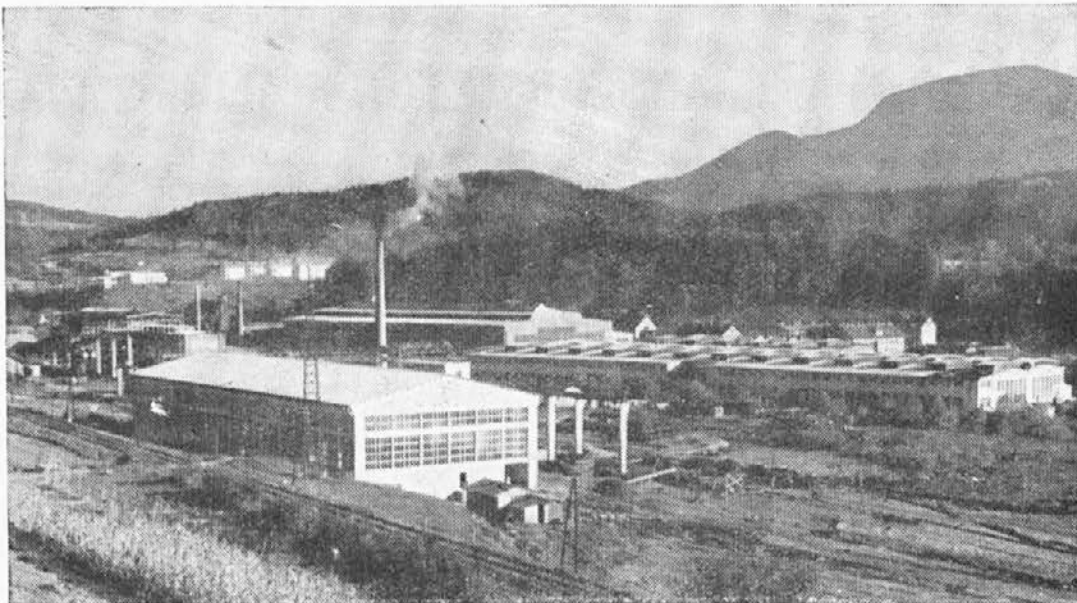
Če teoretično razčlenjujemo nevarnosti, katerim je izpostavljen delovni človek naših metalurških obratov po vsaki vrsti teh plinastih škodljivcev posebej, potem izgleda na prvi hip, da je borba proti njim izredno težka, malo obetajoča in v nekaterih primerih celo brezupna. Da pa bi bralec tega sestavka ne postal takoj malodušen in prestrašen, moramo takoj povedati, da nam praktično narava sama pomaga v tej borbi in da je naša poglobljena dolžnost pri tem sodelovati z razumom in s previdnostjo. Brezdvomno so se tega načela držali tudi brezštevni naši predniki, ki niso zato umrli, ker so delali v metalurški industriji in tudi ne bolehali zaradi plinov in dima. Mnogi naši jubilanti dela, ki so bili po 40, 50 in še več let nepretrgoma zaposleni v naši kovinarski industriji, so še vedno dokaj čili in zdravi stopili v zaslužni pokoj.

Priroda — kot smo dejali — nam sama pomaga v boju proti plinastim škodljivcem na več načinov:

1. Večina strupenih plinov je lažja od zraka, vsled česar se ti naglo dvigajo od tal, mešajoč se pri tem z ogromnim prebitkom zraka, ki se stalno giblje in menja.
2. S povišano temperaturo se specifična teža plinaste materije sama po sebi zmanjšuje, kar vzgon plinov poveča in s tem olajšuje njihovo naglo odhajanje.
3. Veliko število škodljivih plinov se topi v vodi, ki jih na ta način izpira iz okuženega ozračja. Vsak dež in vsaka prirodna megla jih temeljito odstranjujeta. Če torej udihavamo okužen zrak skozi vlažne robce, potem s tem ne odstranjujemo samo delcev prahu, temveč izpiramo iz ozračja tudi nekatere nezaželene plinske zmesi.

Načelno naj bo zato borba proti vsem tem škodljivcem naslednja:

1. Skrbimo na vseh delovnih prostorih za hitro in izdatno izmenjavo zraka potom prirodne ventilacije, kolikor še ni eks-haustorjev. Okna in vrata naj bodo odprta čim več mogoče, vendar pa le tako, da ne nastaja preprih.
2. Tehnične naprave, v katerih nastajajo škodljivi plini in po katerih se taki plini pretakajo, naj bodo solidno in zrakotesno izdelane, da plini ne bodo stalno uha-jali skozi špranje, razpoke ali skozi kake druge nepotrebne odprtine, četudi le v relativno malih množinah.
3. Lokalno tvorbo škodljivih plinov, par in dima je treba lokalno obvladati. To zna-či, da je potrebno pline in dim proizvod-jajoča delovna mesta čim bolj ločiti od ostalih delovnih prostorov, ali jih pa po-sebej opremiti z ventilacijskimi napra-vami. To velja predvsem za topilce bar-vastih kovin, za elektro-varilce, za či-stilce odlitkov, brusilce itd.
4. V bližini naprav, ki delajo s strupenimi plini, je potrebna stalna kontrola delo-vanja teh naprav v pogledu okužbe oko-lice. Ti kontrolorji morajo biti strokovno izveščani, morajo biti primerno tehnično opremljeni z respiratorji, indikatorji in drugimi pripomočki varnostne službe.
5. Podtalni prostori, skriti kotli, kanali in sploh ozke in zaprte prostornine, so naj-boljši zbiralci plinov, ki so težji od zraka. V take prostore ne smemo brez zaščitnih respiratorjev, odnosno plinskih mask. Če teh ni, je potrebno take prostore pred-hodno umetno prevetrili, da se škodljivi plini vsaj močno razredčijo z zrakom.

Odpremno skladišče — nov objekt v panorami naših fužin in nova možnost organizacije materialnega reda tovarne plemenitih jekel in specialnih izdelkov.

Tudi ni umestno, da vstopa v take prostore samo en človek brez spremljevalca, ki mora ostati pri vhodu, da v primeru nesreče lahko alarmira prvo pomoč pravočasno.

6. V bližini naprav, v katerih proizvajamo ali hranimo škodljive pline, ki so gorljivi, ne smemo niti kaditi niti kuriti ali svetiti z odprtim ognjem. Gorljivi plini, ki so pomešani z zrakom, eksplodirajo; taka eksplozija pa more povzročiti veliko razdejanje, ali pa vsaj dosti nevarne opekline na obrazu tistega, ki je dal povod za eksplozijo.
7. Cevovodov z gorljivimi plini zato ni dopustno pregledovati z žveplenko ali z gorečo svečo, ampak samo s čopičem in z milnico.
8. Kisik kot sredstvo za poboljšanje dihalne atmosfere je treba vedno uporabljati previdno. Kisik v večjih koncentracijah izredno močno pospešuje gorenje in če se, na primer, v taki atmosferi nekaj vname, lahko nastane hud požar. Varilci imajo navado, da si upihajo čist kisik kar pod obleko, da tako lažje diha-jo tudi s kožo. Iskre, ki nastanejo pri varjenju, lahko varilčevo obleko zažgo, ta pa potem zgori tako naglo, da so nevarne opekline neizbežne.
9. Vse delovne operacije, pri katerih nastajajo kovinske pare (cinkanje, posvinčevanje, varjenje itd.) je treba izvrševati pri dobri ventilaciji okolice, ali pa vsaj tako, da nam te pare ne prihajajo di-rektno pod nos. Varilci naj v takih pri-merih vare čim več v stoječem položaju, pri varjenju v ležečem položaju pa naj se ne sklanjajo nad predmet, katerega vare.
10. Proti prahu se na najbolj enostaven na-čin zavarujemo z vlažnimi robci, ki si jih navežemo na obraz in katere od časa do časa izpiramo v sveži vodi. Tudi naj se tla, ki jih ni mogoče očistiti prahu, več-krat polivajo z vodo.
11. V primeru napada slabosti ali omotice je treba takoj zapustiti delovno mesto ter se osvežiti na čistem zraku. Če se to več-krat ponavlja, je treba tak primer nemu-doma javiti nadzornemu organu delovne varnosti, da preišče vzroke, ki so mor-da povzročitelji tega pojava ter da se napake odstranijo.
12. Nezvestne osebe je treba čim prej mo-góče prenesti na sveži zrak jím odpeti obleko dati hladno obkladek in pokli-cati reševalce.
13. Umetno dihanje z ali brez dodavanja ki-sika naj izvrše sami poklicni reševalci.
14. Najboljša in najsigurnejša obramba pro-ti škodljivcem v plinasti obliki sta tre-znost pri delu in solidna strokovna uspo-sobljenost. K temu spada tudi pozna-

v anje plinov, ki morejo nastati v teku tehnološkega procesa.

15. Večkratni zdravniški pregled oseb, ki so zaposlene na posebno izpostavljenih me-stih, je potreben in tudi že predpisan za določene poklice.

Akademija telovadnega društva

Za občinski praznik so ravenki telovadci priredili akademijo, ki jo radi zabeležimo kot polno upov ustvarjajočo prireditev v našem industrijskem in kmečkem revirju. Kdor je gledal ta nastop, ne more več reči, da bo ostalo samo pri »guncanju« in da ne bodo ravenki telovadci prav kmalu dosegli kaj več.

Solo in vaje smo videli. Videli smo, da de-lajo. To je jamstvo, samo to. Ni nobeno delo in ni nobene možnosti za napredek, če se hočeš po dveh vajah pripraviti za neki nastop, ki ga pač nekdo zahteva, da bo izpolnil pro-gram. Če se tak nastop vključ temu še ne-kako izvede, je to le znak, da je v naših ljudeh talent, vendar od samega nič in »ad hoc«-dela se ne bo razvil.

Pri vseh nastopih smo videli sad dolgo-trajnega dela. Kje tega dela in vaj ni bilo, smo tudi vsi videli. Predvsem je morala biti vztrajna šola tov. Sadovnikove za nastop pio-nirki. V vseh točkah so bile dobre, pri izva-janju vaj na nizki gredi pa bi jih gotovo pohvalil vsak poznavalec telesne vzgoje. Mla-dinci so na drogu pokazali zadosti težke vaje, pozabiti pa ne smejo na držo. Takoj ko si na drogu, že moraš paziti na držo, sicer boš to napako potem težko popravil. Vaje bodo vse to dopolnile. Mladinke so bile pri talni telo-vadbi požrtvovalne. Vmes je bilo nekaj prav elegantnih prevalov in elastičnih gibov. Zdi pa se, da se držo neke dosežene višine in ne gredo dalje v področje ravnotežja in zahtev-nejših prvin talne telovadbe. Drugič morajo pokazati še kaj novega. Kako veseli smo, da so v tej družini tudi pionirji. Kolikor jih bo tam, toliko manj bo zunaj z blatom obme-tanih hiš, kajti telesna vzgoja vzgaja tudi k dostojnosti in ponosu. Pridni so in so se vsi trudili in posamezniki so se pokazali tudi že prav dobre. Šole pa je tu premalo, četudi je požrtvovalnost vaditelja vse hvale vredna.

Program so obogatili nastopi naše plesne skupine, ki ima že svoj glas. Delajo kar na-prej, imajo vedno kaj novega in, kot slišimo, pripravljajo celovečerni program za nastope po državi. Tu že res lahko govorimo o smislu in smeri šole ter o talentu posameznih deklet in fantov.

Vmes so zaigrali harmonikaši slovenske narodne, koračnice in polke. Vsi so bili za-dovoljni. Obiskovalci so pa videli, s čim se mladina ukvarja in kakšno razvedrilo ima.

O prav tako uspeli akademiji »Svobode« je pisal že »Večer«.

Dipl. tehn. Jože Kert:

NASA NOVA TRANSFORMATORSKA POSTAJA

Vzporedno z razširitvijo železarne, predvsem v povojnih letih, se je temu primerno povečala tudi potrošnja električne energije. Vodilni kader železarne je bil prisiljen, da razmišlja, kako dovajati tako množino električne energije in na kakšen način omogočiti še nadaljnjo razširitev naše tovarne.

S pričetkom obratovanja nove 4-tonske elektro-obločne peči maja 1952 v naši novi jeklarni, se je priključna moč povečala za 2000 kW. Kljub temu, da je Hidroelektrarna Dravograd ukrenila vse, kar je mogoče, je napajanje postalo le nekoliko komplicirano. Dvostransko napajanje naše železarne, prvič iz elektrarne Dravograd po daljnovodu $3 \times 50 \text{ mm}^2 \text{ Cu}$, 20 kV, v skupni dolžini 7,8 km, drugič pa po daljnovodu $3 \times 35 \text{ mm}^2 \text{ Cu}$, 20 kV iz Elektrarne Velenje, ki sta vezana paralelno v razklopni postaji na Ravnah, je postalo otežkočeno.

Kot je nekaterim že znano, drugi pa so morda sami občutili, ima elektro-obločna peč močne tokovne sunke, ki narastejo celo do dvakratne nominalne vrednosti toka. Ti visoki sunki škodljivo vplivajo na ostale odjemalce električnega toka in jih občutijo vsi priključeni potrošniki električne energije na istem daljnovodu ter je zaradi tega popolnoma razumljivo, da ne morejo biti zadovoljni in je zahteva po ločenem obratovanju železarne od ostalih potrošnikov popolnoma upravičena. Prav z ozirom na te sunke pa je železarna postala tudi takšen odjemalec električnega toka, ki ga proizvajalci električne energije niso preveč veselili. Vendar to še ni bilo vse, kar je vodstvo prisililo k razmišljanju, kako se osamosvojiti. V perspektivnem načrtu sta bili takrat še dve visokofrekvenčni peči, S. I. C. E. in A. S. E. A., ki danes že obratujeta s skupno potrošnjo 1400 kW električne moči. V bližnji bodočnosti pa še dve 10-tonski elektro-obločni

peči, z močjo 8500 kW. Z izgradnjo nove valjarne plemenitih jekel v letu 1954 do 1956 bo potrebno še nadaljnjih 4000 kW električne energije. V teku gradnje pa so še nekateri manjši objekti, kot novo odpremno skladišče, modelno skladišče, montaža nekaterih novih žerjavov itd., ki bodo potrebovali skupno 600 kW.

Če se sedaj ozremo samo na novogradnjo, že vidimo, da nam sedanje napajanje električne energije po dveh daljnovodih, ki zmoreta skupno le 9500 kW, ni več mogoče. Izgube v 20 kV daljnovodu bi bile tako ogromne, da to ne bi bilo več rentabilno. Padec napetosti pa bi že daleč presegal nominalno vrednost. V času obratovanja vseh elektro-obločnih peči pa si lahko mislimo, kakšni bi bili ti sunki.

Iz vsega tega je bilo nujno najti izhod — osamosvojiti se je prvi pogoj in tudi najbolj pametna rešitev, torej, izgraditi nov daljnovod. Tu se je nekaj časa razmišljalo, na kakšno napetost naj bi se pri tem šlo: ali na 35 kV ali na 110 kV. Z odločitvijo za 35 kV bi imela Hidrocentrala Dravograd nekatere težkoče s svojo preureditvijo transformacije od 5 na 35 kV, kar bi bilo vezano z ogromnimi investicijskimi stroški. Prešlo se je torej na izgradnjo daljnovoda s prenosno napetostjo 110 kV. Na Ravnah pa je bilo treba zgraditi transformacijo od 110/5 kV. Sistem napajanja je na ta način najboljši, kajti Hidroelektrarna Dravograd ima prosto eno odvodno polje, istočasno pa možnost, da je naš daljnovod priključen na vse slovensko električno omrežje.

V naši končni izgradnji bomo potrebovali namreč okoli 18.000 kW priključne vrednosti. Elektrarna Dravograd bi torej morala samo za nas delati s svojo maksimalno zmogljivostjo. V zimskem času, ko pa elektrarna zaradi minimalnega dotoka ne more obratovati s polno obtežbo, nam naših potreb ne bi mogla kriti. V tem

času pa bomo na sedanji način lahko črpali energijo iz slovenskega omrežja, s katerim so povezane vse vodne in termoelektrarne v Sloveniji; to je velika prednost, kajti ravno v tem minimumu vodnega dotoka lahko vsaj delno prevzamejo termoelektrarne obremenitev nase. Še večja prednost pa je ta, da nam vprašanje električne energije pri naši še eventualni novogradnji ne bo delalo težkoče.

Sedaj je pri nas v gradnji transformatorska postaja z enim transformatorjem, moči 10.000 kVA, prestave 110/5 kV. Z izgradnjo nove valjarne in druge 10-tonske elektro-obločne peči pa bo montiran še drugi transformator z močjo 10.000 kVA. Skupna kapaciteta naše transformatorske postaje bo torej znašala 20.000 kVA ali 18.000 kW.

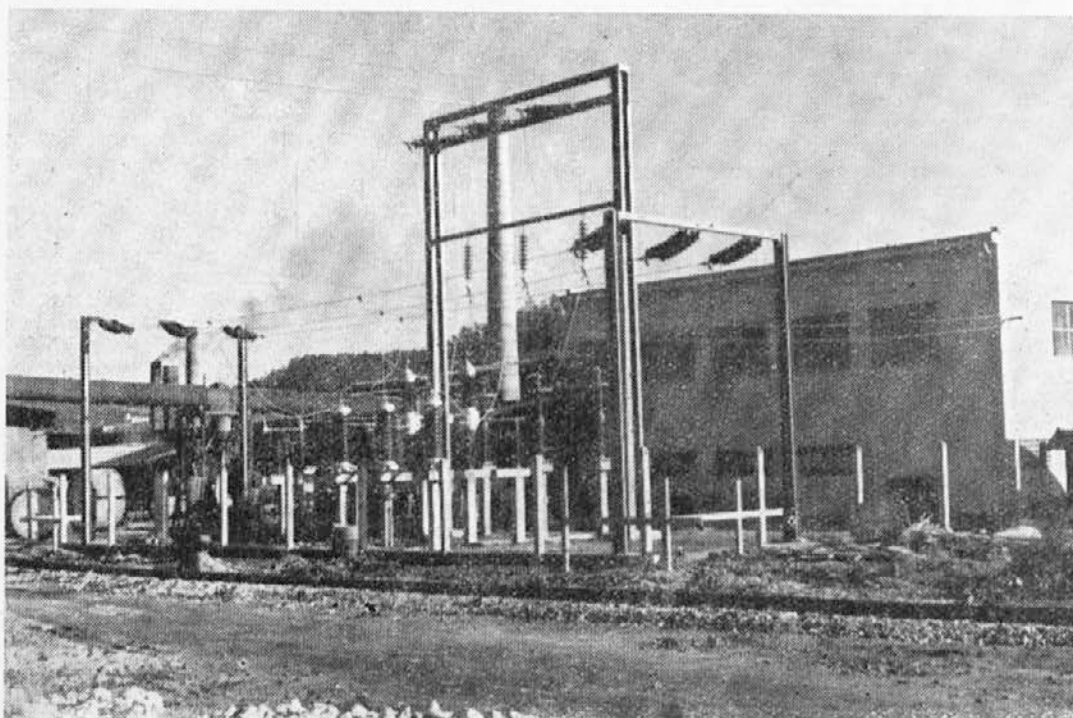
Idejni, kot dokončni projekt, je bil izdelan pri Elektroprojektu v Ljubljani. Montažo je prevzelo podjetje za gradnjo hidrocentral »Hidromontaža«, Maribor.

Pretežni del električne opreme je bil dobavljen iz inozemstva, in to predvsem transformator, močnostna stikala za 110 kV, ločilna stikala, števeci, krmilna stikala, nekatera motorno zaščitna stikala in zaščitni releji.

Trofazni regulacijski transformator, moči 10 MVA, prestave 110/5 kV, z regulacijo $\pm 10\%$, je bil dobavljen od firme A. C. E. C., Charleroi iz Belgije, medtem ko je bila ostala elektrooprema dobavljena od firme Voigt & Haefner, Nemčija, motorno zaščitna stikala pa od firme AEG v Nemčiji.

Transformator 10 MVA je regulacijski transformator z regulacijo na visokonapetostni strani, v zvezišču, in sicer za $\pm 10\%$ nominalne napetosti. Za preklapljanje ima poseben elektromotor na istoimenski tok za napetost 60 V, katero bo dobival iz akumulatorske baterije, ki nam jo bo dobavila tovarna MUNJA, Zagreb. Moč tega elektromotorja znaša 0,63 kW, 1500 o/min. in je nameščen na samem transformatorju ter se krmari daljinsko.

Regulacija napetosti se vrši na 11 stopnjah, in sicer na primarni strani (visokonapetostni stran 110 kV). Na prvi stopnji regulacije je transformator vgrajen za nominalno napetost 121.100 V, na 11. stopnji pa za napetost 98.900 V. Proporcionalno spremembi števila ovojev na primarni strani se spreminja tudi napetost na sekundarni strani (na 5 kV strani). To je velika prednost transformacije, kajti pri različni obremenitvi se spreminjajo tudi padci napetosti v dovodih, kot tudi padec napetosti v transformatorju samem. Da bi od naših strojev in aparatov lahko zahtevali, da dajo od sebe to, za kar jih potrebujemo, jim moramo tudi mi nuditi to, kar zahtevajo, in to je napetost, za katero so grajeni. To bomo pri nas prav dosegli na ta način, ker bomo lahko spreminjali napetost po naši potrebi oziroma držali sekundarno napetost na konstantni višini. Regulacija se vrši daljinsko, in sicer s pomočjo preklopnika na komandni plošči. Na vsaki stopnji zasveti signalna žarilnica, katerih je 11 montiranih na svetlobnem tabloju. Signalna žarnica signalizira izvršeno operacijo. Regulacija je možna tudi med obratovanjem transformatorja, torej pod obtežbo, kar je vsekakor velika

Centralna transformatorska postaja 110/5 kV, 10 kVA, s prostozračno 110 kV ter notranjo 5 kVA transformacijo — v montaži.

prednost. Hlajenje transformatorja je naravno, in sicer cevno. Zaradi hitrejšega ohlajevanja hladilne površine je na transformatorju nameščenih še 10 komadov ventilatorjev, ki pospešujejo dotok hladnega zraka. Vklapljanje se vrši avtomatsko s pomočjo termostata, ki jih vklopi daljinsko stikalo, in to takrat, ko temperatura olja v transformatorju doseže temperaturo 55°C , in se ponovno izklopijo, ko temperatura olja pade na 45°C .

Transformator je opremljen z dvema Buchholtz-relejema, in sicer eden za signalizacijo oziroma izklop pri nastali napaki na navitju transformatorja, drugi pa pri eventualni napaki pri regulaciji napetosti. Oba Buchholtzova releja sta vezana paralelno.

Močnostno stikalo na visokonapetostni strani je proizvodnja Voigt & Haefner, A. G., Frankfurt a. Main, Nemčija, tipe LACF, z odklopilno močjo 1500 MVA in nominalnim tokom 600 A za zunanjo montažo na motorski pogon 380 V. Pogon močnostnega stikala je montiran v krmilni omarici na prostozračni napravi. Vklap se vrši na ta način, da se s pomočjo motorja, ki dobi posluževalno napetost 380 V iz pomožnega transformatorja, prestave od 5/0,4 kV, ki je v tem primeru priključen na DES omrežje 20 kV, ki je transformirano od 20/5 kV. O tem omrežju bomo še pozneje govorili. Vklap motorja se vrši na komandni plošči v stikalnici transformatorske postaje. Motor napne vzmet, ki v momentu, ko je dokončno napeta, s pomočjo vklopne tuljave, stikalo vklopi. Pri vsakem izpadu oziroma izklopu stikala dobi motor vedno posluževalno napetost in pero takoj napne, tako da je stikalo vedno pripravljeno za vklop, potreben je le še impulz vklopne tuljave in stikalo se vklopi.

Ločilna stikala na visokonapetostni strani se vklaplajo oziroma izklaplajo s pomočjo elektromotorja na posluževalno napetost 380 V, motor se krmari daljinsko s tem, da se po vsaki izvršeni operaciji sam izklopi.

Močnostna stikala v dovodnih poljih na sekundarni strani (5 kV) so Voigt & Haefnerjeva, tipa LAD 2000 A z izklopno močjo 400 MVA in so nameščena na vozilnem ogrodju, z motorskim pogonom na 380 V in se krmarijo daljinsko. Princip delovanja pa je sličen principu delovanja močnostnega stikala na visokonapetostni strani.

Električna energija, ki se dovaja s sekundarne strani transformatorja, se vodi preko tokovnih merilnih transformatorjev na močnostno stikalo ter preko dveh ločilnih stikal 2000 A, proizvoda Voigt & Haefner, na dvosistemske, 5 kV zbiralnice, ki so montirane na podpornih izolatorjih nad 5 kV celicami. Zbiralnice so zaradi elastičnejšega obratovanja in zaradi možnosti ločitve posameznih obratov iz dveh sistemov. Vezava iz prvega transformatorja do zbiralnic je iz ploščatega bakra, dočim bo vezava med drugim transformatorjem in zbiralnicami v kablovski izvedbi.

V 5 kV stikalnišču imamo nato odvodne celice, ki so opremljene z ločilnimi stikali, močnostnimi stikali in tokovnimi transformatorji. Vsa ta oprema je elek-

trično dimenzionirana na tokovno jakost posameznih pogonov. Močnostna stikala so iz inozemstva, in sicer od firme Voigt & Haefner ter so na ročni pogon. Posluževanje stikal se vrši na kraju samem s tem, da se prav tako kot pri ostalih (na daljinski pogon) prvo napne pero in šele v dokončni legi ročice, se sproži ter vklopi stikalo. Izklop pa se vrši električno s pomočjo tipkala, ki da impulz izklopni tuljavi, le-ta sproži pero in stikalo se izklopi. Stikalo je napolnjeno z ekspanziom, ki duši tokovni lok, ki nastane pri tem pri izklopu stikala.

Ločilna stikala se vklaplajo in izklaplajo izključno le ročno. V ta namen so montirani na stranskih celičnih stenah ročni pogoni, ki nam jih je izdelala tovarna »Jambor«, Črnuče.

Odvodi k posameznim potrošnikom so izvedeni v zemeljskih kablilih, položenih pristo v zemljo. Preko mostu čez Mežo so izpod prehoda za pešce položene pločevinaste plošče, med katerimi potekajo kabli. Trenutno je položenih 7 kablov, in sicer:

Za visokofrekvenčno peč S. I. C. E. in A. S. E. A., kabla NKBA $3 \times 95 \text{ mm}^2$, 6 kV.

Za 10-tonsko elektro-obločno peč — dva paralelna kabla NKBA $3 \times 240 \text{ mm}^2$, 10 kV.

Za 4-tonsko elektro-obločno peč NKBA kabel $3 \times 95 \text{ mm}^2$, 6 kV.

Za novo transformatorsko postajo v jeklarni NKBA $3 \times 95 \text{ mm}^2$, 6 kV ter kabel NKBA $3 \times 25 \text{ mm}^2$, 20 kV, za dovod električne energije k transformatorski postaji v novi čistilnici, ki se sedaj še napaja iz obstoječega daljnovoda 20 kV iz razklopne postaje na Ravnah. Tu se vrši sedaj distribucija električne energije do posameznih potrošnikov.

S pričetkom obratovanja nove transformatorske postaje, pa se bo obstoječi 20 kV daljnovod premestil na levo stran Meže, in bo končni drog postavljen v bližini investicijskega skladišča. Od tu bo dovod speljan v kablo NHEKBA $3 \times 35 \text{ mm}^2$, 35 kV, v celico 20 kV v novo transforma-

torsko postajo. Iz 20 kV celice pa vodi en kabel na transformator, prestave 20/5 kV, ki bo postavljen na levi strani zgradbe. Tu se nato 20 kV napetost transformira na 5 kV in preko kabla NKBA $3 \times 25 \text{ mm}^2$, 20 kV, vodi na 5 kV zbiralnice.

Tretji kabel v 20 kV celici pa je kabel, ki sem ga že omenil, in sicer za dovod v novo čistilnico.

Ta transformacija od 20/5 oziroma od 5/20 kV nam omogoča napajanje transformatorske postaje v novi čistilnici iz dveh virov, in sicer:

1. iz 20 kV daljnovoda iz razklopne postaje (DES-ovo omrežje),

2. pa iz lastne transformatorske postaje s tem, da se 5 kV transformira na 20 kV in ta napetost vodi v novo čistilnico.

Na ta način smo dosegli to, da nam je v primeru defekta na daljnovodu 110 kV Dravograd—Ravne zasiguran vsaj en del električne energije, ki bi bil za napajanje pomožnih pogonov železarne neobhodno potreben.

Montaža na centralni transformatorski postaji je v končni fazi in bi bila lahko že v pogonu, če ne bi imeli nekaterih težav pri nabavi inozemske opreme. Trenutno še čakamo na dve močnostni stikali od Voigt & Haefnerja ter na komandno ploščo, ki nam jo dela podjetje »Elektro-signal«, Ljubljana. Tudi pri izdelavi komandne plošče je imelo podjetje »Elektro-signal« težave, ker mu tovarna TELA ni pravočasno dostavila nekatere aparate.

Upamo, da bomo tudi te probleme še rešili ter v najkrajšem času stavili postajo v pogon, tako da nam bo električna energija zasigurana, kar bo dosti pripomoglo k dvigu proizvodnje in istočasno pa k zboljšanju življenjskega standarda naših ljudi.

»Fužinar« je bil redakcijsko zaključen dne 14. novembra zato poznejših — četudi važnih dogodkov — nismo mogli več objaviti.

Pozdrav Dolenjski. Skupina naših mladih harmonikarjev je zaigrala v Metliki. Pozdravil in zahvalil se jim je fletni in korajžni belokranjski par.

Na Brinjevi gori je odkrit spomenik tam padlemu partizanu Franciju Juhu z Raven na Koroškem.

Roman Kogelnik:

Srečanje onstran Drave

Bilo je v jeseni leta 1944. Teren, na katerem je operiral Vzhodno-koroški odred s svojimi tremi bataljoni, je bil vsestransko obdelan — vsaka hiša, vsaka še tako zakotna bajta je že poznala koroške partizane, vsak lovec, gozdar, rudar je že bil seznanjen s cilji partizanskega pokreta, vsak od teh je že pomagal partizanom materialno in moralno. Istočasno pa so tudi edinice-bataljoni, ki so v sklopu odreda operirali na tem sektorju, bili številčno tako močni, da teren ni bil več v stanju vzdržati tako velikega materialnega bremena — hrane je že primanjkovalo.

Treba je bilo nekaj ukreniti. Tudi za to je poskrbelo vodstvo partizanskih edinic na Koroškem skupno s štabom IV. operativne cone, ki je imel svoj glavni stan v okolici Gornjega grada na Štajerskem.

Teren je bilo treba razbremeniti z edinicami ter jih po nalogu Glavnega štaba NOV LRS postopoma pošiljati preko Drave na neosvobojeno Koroško v Avstrijo. Pred vodstvo partizanskih enot na Slovenskem Koroškem se je postavljala važna naloga — začeti in razširiti partizanski pokret tudi na severni strani Drave. Postopoma so odhajale preko Drave manjše partizanske edinice, po številu močne od 18—25 mož. Do 15. oktobra 1944 so odšle proti Dravi štiri takšne majhne partizanske enote, od katerih sta dosegli svoj cilj — Svinjsko planino — le dve edinici, in sicer pod vodstvom komandirja Boja in komisarja Tineta ter komandirja Belina in komisarja Februarja. Od ostalih dveh edinic je eno enoto, in to pod vod-

stvom komandirja Sajdla sovražnik že v bližini St. Danijela in Strojne zaradi neprevidnosti vodstva edinice popolnoma razbil, tako da so se od enote rešili le trije možje, medtem ko so vsi ostali morali žrtvovati svoja mlada življenja na oltar domovine. Druga enota, ki prav tako ni dosegla svojega cilja, je sicer prekorčila Dravo, toda že takoj za Dravo je sovražniku uspelo edinicu popolnoma razbiti in uničiti. K temu uspehu sovražnika so seveda tudi v tem primeru pripomogli izdajalci lastne domovine, ki jih ni nikjer manjkalo niti niso nikoli počivali. S sovražnikom je bil namreč povezan komandir te edinice, ki je štela 21 mladih koroških fantov, ki je bil sam gestapovec. Želja, škodovati narodu in domovini ter istočasno koristiti sovražniku, se je temu komandirju-izdajalcu posrečila, kar pa je pozneje plačal s svojim lastnim življenjem.

Tako sta od štirih manjših partizanskih enot dosegli svoj cilj samo dve edinici, močni okrog 20 mož. Takoj ob prihodu na severno stran Drave sta začeli z divertsantskimi in drugimi akcijami. (Podatki o akcijah navedeni v Fužinarju št. 10—12 z dne 29. nov. 1952.)

Po odhodu teh štirih edinic proti Dravi in preko nje pa prvotni namen ni bil dosežen — partizanske edinice na levi strani Drave so bile preslabe, da bi mogle uspešno opraviti in izvršiti svoje poslanstvo. Posebno sta bili ti dve edinici obsojeni na uničenje, ker sta na Svinjski planini začeli izvajati svoje akcije tako rekoč v osrčju rajhovske Avstrije, obkoljeni okrog in okrog od sovražnika. Z ozirom na

to situacijo je bilo treba računati na to, da bo sovražnik kaj kmalu zbral večje sile ter skušal dodobra uničiti naše enote na tem delu naše še neosvobojene Koroške, kar bi se mu tudi stvarno posrečilo, da ni štab IV. operativne cone tega pravočasno uvidel in ukrenil potrebno.

Treba je bilo zbrati večje sile ter jih poslati na levi strani Drave nahajajočim se edinicam na pomoč. Istočasno pa je štab IV. operativne cone tudi ugotovil, da so za materialno zmogljivost terena, kjer je operiral Vzhodno-koroški odred, edinice številčno še premočne. Zato je štab cone vzporedno z zbiranjem edinic za Svinjsko planino pristopil k razformiranju Vzhodno- in Zahodno-koroškega odreda. Najprej je bil izbran iz edinic Vzhodno-koroškega odreda bataljon najboljših in najpogumnejših fantov — borcev za svobodo. Bataljon je štel 72 mož. Nadalje je bila formirana majhna terenska četa, ki naj bi še naprej operirala na celotnem teritoriju, kjer je prej operiral cel Vzhodno-koroški odred. Razen tega je bil formiran tudi obveščevalni center z majhnim številom obveščevalcev, katerega prvotno predvideni sedež je bil v Koprivni nad Črno. Prav takšen razpored je bil narejen tudi iz Zahodno-koroškega odreda, izbrana je bila terenska četa in obveščevalni center z nekaj obveščevalci. Vsa ostala vojska iz enega kot drugega odreda pa je bila namenjena za ojačenje XIV. divizije. Bridko, a vendar veselo je bilo slovo. Krenili smo vsak na svojo stran: Borci za brigade po Savinjski dolini navzdol proti Ljubnemu, terenski četi iz obveščevalci sta ostali vsaka na svojem dotedanjem terenu, a mi smo krenili v Koprivno, kjer smo čakali nadaljnjih ukazov in povelj. Preden smo bili pripravljeni definitivno za odhod, smo se dobro opremili z nogavicami, perilom, puloverji, rokavicami, obleko, plašči, odejami in obutvijo. Tudi oborožili smo se skoro s popolnoma novim orožjem in municijo od nog do glave. Okrog 1. oktobra 1944 je bila edinica pripravljena za odhod.

Edinica se je v času čakanja na povelje za odhod preko Drave, katerega bi morala dobiti od štaba IV. operativne cone, zadrževala pri raznih kmetih v Solčavi in Koprivni, a največ pri Haderlapu v Koprivni. Po nekaj dneh čakanja in počivanja smo zvedeli, da bo edinica ojačena še z nekaterimi političnimi aktivisti na čelu s tov. Prušnikom Karlom-Gašperjem in angleškim majorjem Cinsacom s kurirji. Tudi tov. Gašper in major Cinsac s svojimi političnimi aktivisti oz. kurirji sta bila namenjena preko Drave, a priti bi morala iz štaba IV. operativne cone iz Gornjega grada.

Čakali smo še nekaj dni in tov. Gašper z aktivisti ter angleški major Cinsac s svojimi kurirji sta bila že pri naši edinici. S seboj sta prinesla povelje, da mora edinica še isti dan kreniti na pot preko Drave. Bilo je okrog 10. oktobra 1944, pust in deževen dan ter temu primerno tudi razpoloženje v bataljonu.

Še se nisem imel dovolj časa razgovarjati s svojimi najboljšimi tovariši o tem, da je končno le prišel čas, ko se bo treba posloviti od svojega rodnega kraja

ter odriniti v nepoznane kraje, ko je že sledilo povelje za zbor edinice.

Vodstvo edinice je hotelo ugotoviti, koliko ljudi od edinice manjka, kajti čakati na one, ki so bili v raznih patrolah na terenu, nismo smeli. Manjkalo je približno 15 do 20 mož. Kaj z njimi? Čakati jih ne smemo, ali naj pridejo za nami? Ali naj sploh ostanejo južno od Drave in sploh ne pridejo za nami? Ako naj pridejo za nami, kdo naj ostane od nas pri njih, da jih bo pripeljal čez Dravo? Sledila so posvetovanja in kaj kmalu je bil znan sklep vodstva. Tudi izbira ni mogla biti drugačna. Pri kmetu, kjer smo tabirili in se pripravljali na pohod preko Drave, je moral ostati tov. Modras, ki je bil prvotno določen za komandanta bataljona, kateri je bil namenjen za pohod preko Drave. Edino on je poleg tov. Mirka Ulčarja, ki je bil postavljen za zveznega oficirja pri angleški misiji pod vodstvom majorja Cinsaca, nekoliko poznal teren ob Dravi ter bil v stanju, da pripelje edinico preko Drave in na Svinjsko planino. Zato ni bilo drugega izhoda kot ta, da ostane tov. Modras še nadalje pri kmetu Haderlapu v Koprivni in čaka na patrole, ki so bile na terenu, z nalogo, da zbere vso to trenutno odsotno vojsko ter jo pozneje pripelje preko Drave na Svinjsko planino. Vlogo komandanta pa je do časa naknadnega prihoda tov. Modrasa z ostalo vojsko prevzel zvezni oficir tov. Ulčar Jože-Mirko. Za komisarja bataljona je bil imenovan tov. Veršič Avgust-Mitja.

Bataljon je bil postrojen, sledila je komanda: »Kolona po eden!« Nebo je bilo oblačno, lahen vetrič je pihljajal in dežne kapljice so nam udarjale po licih in čelih. Spustili smo se po pobočjih Raduhe v dolino, se zopet povzpeli na hrib, kjer stoji cerkev sv. Jakoba, zopet v dolino Zgornje Koprivne ter po isti dolini do bivše državne avstrijsko-jugoslovanske meje. Ko se je zmračilo, smo bili na pobočjih Pece na meji med Koprivno in Toplo. Se en pogled in rodni kraj je bil za nami. Počasi smo se spustili zopet navzdol v Toplo ter ob pozni večerni uri dospeli h kmetu Končniku. Tu smo prespali ter drugo jutro rano krenili dalje. Pri tem kmetu so se nam pridružili še trije tovariši, in sicer Matija, Matijček in še eden (imena se ne spominjam več). Bili so to kurirji Glavnega štaba NOV Slovenije s posebno nalogo, da dospejo na Svinjsko planino, tam predajo nekomu pošto, čakajo na odgovor in da se vrnejo zopet z odgovorom na Dolenjsko.

Počasi smo se dvigali po strmih pobočjih Pece ter po večurni hoji dosegli Malo Peco, kjer smo se ponovno spustili navzdol proti Heleni odn. Rišpergu. Tu bi morali dobiti vezo s kurirji, ki so vzdrževali vezo do Drave. Ker kurirjev nismo takoj našli, a noč nas je prehitela, smo bili prisiljeni prenočiti na omenjenem kraju. Enkrat ponoči so dospeli kurirji. Imeli smo vezo in od sedaj naprej smo hodili le pod vodstvom kurirjev. Bila sta dva mlada, velika in pogumna fanta. Ponovno smo krenili strmo navzdol v smeri proti Holmecu, kjer smo ponoči prekoračili glavno cesto med Mežiško dolino (Poljana) in Pliberkom. Kmalu smo bili na Dolgi brdi, se spustili navzdol ter končno

S proslave v Mežici — borci I. koroškega bataljona

dospeli okrog polnoči v Št. Danijel, kjer smo se pri nekem kmetu ustavili ter tam prenočili. Zgodaj zjutraj smo krenili dalje ter se povzpeli na visok hrib nad Strojno, kjer smo morali čakati na nadaljnjo vezo. Mislili in prepričani smo bili, da bomo še isti dan odrinili dalje proti Dravi, toda ta načrt se nam ni uresničil. Na tem vrhu smo čakali tri do štiri dni. Vzrok temu je bilo dejstvo, da kurirja, ki sta nas pripeljala do tega mesta, nista niti enkrat dobila ob Dravi vezo s kurirji z onstran Drave, kljub temu da sta dan za dnem čakala za Dravo na omenjene kurirje. Polotevala se nas je že nervoza in skrb, kako priti čez Dravo, ako kurirji sploh ne bodo dobili veze. Prav resno skrb pa je ta motnja pri funkcioniranju veze napravila vodstvu bataljona — tov. Mirku in Mitji. Kar deževalo je nešteto različnih predlogov s strani borcev, najpogumnejši so predlagali, da naj bataljon krene naprej ter poskusi prekoračiti Dravo »na slepo srečo«, najbojazljivejši pa celo to, da se bataljon vrne ter sploh ne prekorači Drave.

Po večdnevem čakanju sta se komandant Mirko in komisar Mitja odločila, da edinica krene naprej proti Dravi brez ozira na to, da kurirjem ni uspelo v tem času osigurati veze preko Drave.

Dne 15. oktobra 1944 smo krenili torej proti Dravi ter jo ob pol eni uri ponoči dosegli, in sicer nekoliko niže od izliva Bistrice v Dravo. Bila je lepa jasna noč in luna je osvetljevala le polovico Drave. Osvetljena je bila le polovica reke na naši strani, medtem ko je bila druga polovica popolnoma zatemnjena.

Eden izmed kurirjev, ki sta nas vodila do Drave, je bil zelo več ravnanja z gumijastimi čolni, zato je takoj prevzel nalogo napolniti oba gumijasta čolna, ki smo ju nosili s seboj, a drugi kurir je med tem časom privlekel še tretji gumijasti čoln, kateri je bil »zadeponiran« za

Dravo in za katerega so vedeli le kurirji. Kmalu so bili vsi trije čolni pripravljeni za prevoz ljudi preko reke. Sedaj je bilo treba pristopiti k najvažnejšemu poslu — prevažati ljudi. Kdo bo šel prvi? Vkljub temu, da smo se prav vsi, ki smo bili v bataljonu, odločili, da gremo preko Drave, je vendar bilo skoraj vsakega malo strah, da bi šel prvi. Nihče ni mogel dati garancije, da na drugi strani Drave ne čaka v zasedi sovražnik. Še tembolj smo v to sumili, ker levi breg Drave ni bil vidljiv ter stvarno ni bilo mogoče ugotoviti, ali nam je na nasprotni strani sovražnik pripravil presenečenje ali ne. Vse kar se je dalo videti na drugi strani Drave je bila le tema, sama črnina. Teren na drugi strani pravtako nepoznan, niti ga zaradi teme ni bilo mogoče oceniti. Nihče ni vedel pojasniti, ali je na drugi strani grmovje ali gozd ali travnik, močvirje ali slično. Časa za premišljevanje in ugibanje ni bilo dovolj. Brez odlašanja se je bilo treba odločiti za prehod čez Dravo, pa naj si je bil na drugi strani teren za izkrcavanje ugoden in pripraven ali ne, je tam sovražnik ali ne. To tišino in napetost med borci bataljona sta kmalu prikinila neki mitraljezec iz bataljona — Bosanec po rodu — in eden od kurirjev z izjavo, da gresta preko vode prva, pa naj se zgodi kar hoče. Niso še vedeli vsi v bataljonu, kdo pojde prvi preko Drave, ko sta že oba stala v enem izmed čolnov, mitraljezec z mitraljezom, a kurir z veslom. Komandant tov. Mirko je še dal znake za razpoznavanje in že sta odrinila od brega. Oči nas vseh so jima sledile, dokler nista prekoračila polovico Drave. Zginila sta v temi. Zavladala je grobna tišina, le udarjanje vesel ob vodo se je slišalo. Drava je bila mirna, voda je skoraj stala. Vsak od nas se je pri sebi poglobil v misli ter samo čakal na uspeh naše akcije. Ali bo šlo v redu, ali pa bo zaropotalo, da bo veselje. Le dve možnosti sta bili. Vsi smo zrl v

smeri, kamor sta izginila, a videti ni bilo nič, le tu pa tam se je še na rahlo slišalo čofotanje vesel v vodi. Še nekaj trenutkov in tudi to se ni več slišalo. Zatem smo samo še čakali na dvojce: ali bo dal dogovorjeni znak razpoznavanja sovražnik s svojim orožjem ali pa ona dva z baterijo. Eno ali drugo. Vkljub temu, da so bile to le samo minute in sekunde, nam se je zdelo, da čakamo celo večnost. Bili smo skoraj nervozni in nihče si ni upal soseda vprašati za njegovo mnenje. Dobil sem vtis, da smo vsi takšni kot žoge, napolnjene z zrakom, katere se ne smeš dotakniti z iglo, ker bi žoga v tem primeru počila. Čeprav je čas hitro minil, se nam je vsem skupaj že zdelo strašno dolgo ter si je vsak pri sebi mislil, da bi morala veslača že davno doseči levi breg Drave. Še nekaj trenutkov in na nasprotni strani se je od baterije trikrat zaporedoma zasvetilo. Srečno sta dospela čez Dravo — je bila ugotovitev nas vseh. Čeprav sta ona dva srečno prišla na drugo stran Drave, nas vse skupaj zle slutnje o morebitni sovražnikovi navzočnosti niso zapustile. Vsi smo v to dvomili. Vsakemu se je še porajala v glavi misel, da je morda sovražnik bil navzoč in da je ob ugotovitvi naše namere namenoma ostal miren zato, da nas napade šele v trenutku, ko bi bila vsa edinica na nasprotnem bregu Drave, v katerem primeru bi imel vsakor večji uspeh kakor pa, ako bi nas napadel že v trenutku; ko smo bili še vsi na desni strani Drave. Vendar je vkljub tej še edini zli slutnji prevladovala močna volja vseh v bataljonu, da prekoračimo Dravo in pojdemo na Svinjsko planino.

Mitraljezec se je izkrcal ter se s svojim mitraljezom takoj pripravil za borbo v primeru sovražnikovega napada, kurir s

čolnom pa se je vrnil. Sedaj se je začelo prevažanje vojske preko Drave z vsemi tremi čolni. Vsak čoln je vsakokrat peljal tri borce. Celoten prevoz je trajal okrog eno uro. Ko je bila ura približno pol dveh ponoči, smo bili vsi skupaj na levi strani Drave. Na nasprotni strani Drave je bil breg za pristajanje mnogo bolj neroden in nepripraven kot desni breg. Iz vode so gledale ostre skale, breg je bil zelo strm ter obrasel do vode z grmičevjem, ob robu z nizkim grmičevjem, a zgoraj z visokim grmičevjem in listnatim drevjem. Ko so dospeli na levi breg zadnji borci, smo na bregu ob vodi malo počili. Naše notranje zadovoljstvo, da smo že preko Drave, so nam kalile le še naše zadnje zle slutnje, da namreč kljub vsej tišini in sreči, da nam je akcija uspela, ni nekje nad nami sovražnik ter se pripravlja na napad, kajti v tem primeru bi sovražniku z oziranjem na terensko situacijo ne mogli nuditi prav nobenega odpora in bi verjetno vsi končali svoje življenje v valovih Drave.

Konec je bilo počitka in počasi smo odrinili v koloni eden za drugim po bregu navzgor. Strmina je bila strašna, tako da mi je moj predhodnik s čevlji butal v brado. Kmalu smo dospeli na kolovozno pot, po kateri smo nadaljevali pot. Dospeli smo na rob brega. Vsi smo mislili, da se bomo sedaj spustili navzdol, toda nasprotno, pred nami se je razprostrela ogromna ravnina — samo polje brez kakšnega gozda. Bojazen, da nas bi sovražnik morda napadel v tem trenutku, je prenehala. Čeprav smo bili na nepoznanem terenu, vendar smo se počutili bolj varne, kajti za nas najneugodnejši teren je bil za nami.

Ko smo tako stali ob robu gozda in ogromne prostrane ravnine, je komandant

Mirko poklical k sebi nekega tovariša iz Gašperjeve grupe aktivistov z namenom, da mu pojasni, kje se trenutno nahajamo in kam naj krenemo, kajti dotični se je med pokretom do Drave izjavil, da mu je tod ves teren poznan. Ob zahtevi komandanta, da mu razjasni postavljeno vprašanje, je ta brezbrizno zmajal z rameni, čez da tod še nikdar ni hodil. Komandanta in komisarja bataljona je zgrabila jeza, a prav tako tudi vse, ki so bili navzoči pri tem prizoru.

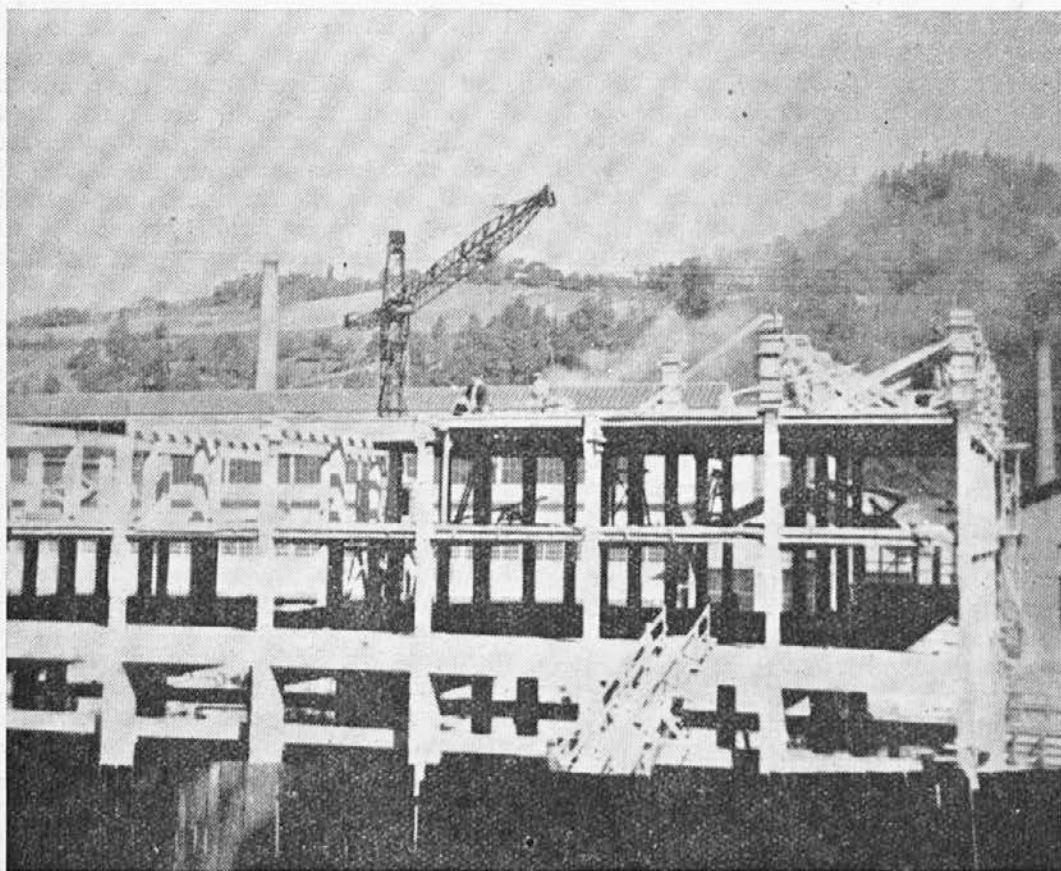
Komandantovo upanje, da mu bo dotični tovariš pomagal pri sestavljanju načrta za nadaljnji pokret, je splavalo po vodi; uvidel je, da je uspeh nadaljnje akcije odvisen le od njegove sposobnosti in zamisli. Iz svoje torbe je potegnil kompas in zemljevid ter začel s komisarjem kovati načrt pokreta.

Po kratkem počitku smo krenili dalje po polju, v razdalji 15 do 20 metrov drug od drugega. Šli smo po polju, enkrat smo zavili levo, zopet desno itd. Naenkrat je padla komanda »lezi« in preden sem se zavedel pomena komande, je pred menoj že vse ležalo, eni levo, drugi desno od poti. Šele potem, ko sem že ležal v rošni travi, mi je moj sosed povedal, da je pred nami cesta, po kateri se kreta nemška patrula, močna od 20 do 25 mož. Ko je patrula odšla naprej odn. ko je nevarnost minila, smo zopet vstali ter počasno in oprezno krenili dalje. Kmalu smo prišli na cesto, po kateri se je kretala sovražna patrula, jo prekoračili ter nadaljevali pot dalje po polju. Oprezno smo opazovali okolico na levo in desno. Na levi in desni strani smo v daljavi opazili svetlobo električnih svetilk, kar nam je dalo vedeti, da smo v bližini majhnih vasi in po vsej verjetnosti sovražnih postojank.

Proti jutru, ko se je začelo svitati, smo zagledali v daljavi pred seboj edini hrib v sredi prostrane ravnine in polja. Na srečo je bil hrib obraščen z gozdom, in to je bila edina možnost, da se čez dan skrijemo, kajti na tako ravnem terenu je bil nadaljnji pokret nemogoč. Zmučeni in utrujeni od dolgega pota ter težkega tovora smo čez pol ure dospeli na pobočje omenjenega hriba ter zavili naravnost v gozd in po njem na vrh hriba. Sem smo po težkem trudu in velikem naporu dospeli pri bellem dnevu. Na vrhu, kjer ni bilo skoraj nobene ravnine, si je vsak izbral svoje drevo, za katero je vrgel svojo opremo in se poleg drevesa še sam vlegel ter sladko zaspal.

Okrog poldne smo se drug za drugim prebudili ter začeli dvigati glave. Do 4. ure popoldne smo še ostali na hribu, nakar smo se pripravili za pokret in počasi krenili naprej. Dolga pot je bila še pred nami. V isti noči smo morali doseči Svinjsko planino. Ob večernem mraku smo se ustavili pri nekem kmetu, kjer smo po dveh dneh zaužili nekaj toplega. Ker nismo imeli dovolj časa, smo morali kaj kmalu kreniti naprej.

Noč je bila temna, nebo oblačno. Hodili smo po polju, po hribih navzgor in navzdol, skozi žitna polja in mimo manjših in večjih kmetij. Pot je bila sicer zanimiva, toda naramnice naših težkih nahrbtnikov so nas že močno žulile, kajti vsak je nosil na hrbtu približno 25 do 30 kilogramov.

Modelarna in skladišče modelov v gradnji. Sedaj je stavba že pod streho. Pri nas novogradnje res že kar komaj dofotografiramo. Ko »Fužinarja« pripravljamo, je objekt šele načrt — in je prej gotov kot naš list.

Koraki so bili vedno krajši in nesigurni. Spanec nas je ponovno začel mučiti. Noč se nam je zdela vedno bolj temna, kar v resnici ni bil primer, le utrujeni smo bili preveč. V koloni smo nekaj časa hodili tako, da je vsak snel z ramena svoje orožje in da je z eno roko držal konec orožja svojega predhodnika, a z drugo roko konec onega, ki je bil v koloni za njim. Kmalu pa tudi to ni zadoščalo, kajti zelo pogosto se je kdo iz kolone znašel izven nje ter že lomastil ob poti v hosti ali žitu. Kolono je bilo potrebno še bolj stisniti, kar je bilo sicer za primer napada s strani sovražnika zelo ugodno, a neugodno bi lahko bilo za nas. Okoliščine so nas prisilile, da smo se strnili tako blizu, da smo se drug drugega držali za nahrbtnik. Do takrat nisem nikomur verjel, da se lahko spi med hojo; toda poskusil sem sam ter se tako prepričal, da je to možno. Utrujenost in zaspanost se je vedno bolj odražala, a marša ni bilo konec. Počivali smo le enkrat in še tokrat bi kmalu pustili na mestu, kjer smo počivali, nekaj tovarišev, ki so med počitkom zaspali. Zato nismo smeli več počivati.

Proti jutru smo se začeli dvigati po pobočju Svinjske planine. Ko se je napravil jutranji svit, smo korakali mimo zadnjih kmetov na pobočju Svinje. Ponekod je bila v hišah popolna tišina, drugod pa so ljudje že vstajali. Pri vsaki kmetiji pa nas je prav glasno pozdravljala pes, brez katerega ni bila skoraj nobena hiša. In ti psi! Lajež nas je spremljal od hiše do hiše tako, da je sovražnik, kolikor se je morda nahajal nekje v bližini, lahko točno ugotovil, kod se kretamo in kam gre naša pot.

Ko se je zdaniilo, smo bili že mimo zadnjih najvišje ležečih kmetij na pobočju Svinjske planine, a psi so še dolgo lajali za nami. Počasi smo lezli korak za korakom po bregovih navzgor, dokler se nismo končno ustavili pri nekem podrtem hlevu sredi gozda ter se odločili, da ostanemo do nadaljnjega na tem mestu.

Dežurni je postavil močne straže na vseh straneh in razposlal patrolje na vse strani. Nam ostalim pa so nahrbtniki kar sami od sebe popadali z naših ramen, kajti ramen sploh več nismo čutili. Tokrat ni bilo dosti govorjenja in kramljanja. Vsak si je prav hitro našel svoje ležišče, in že se je čulo močno in glasno smrčanje po vsem logorju.

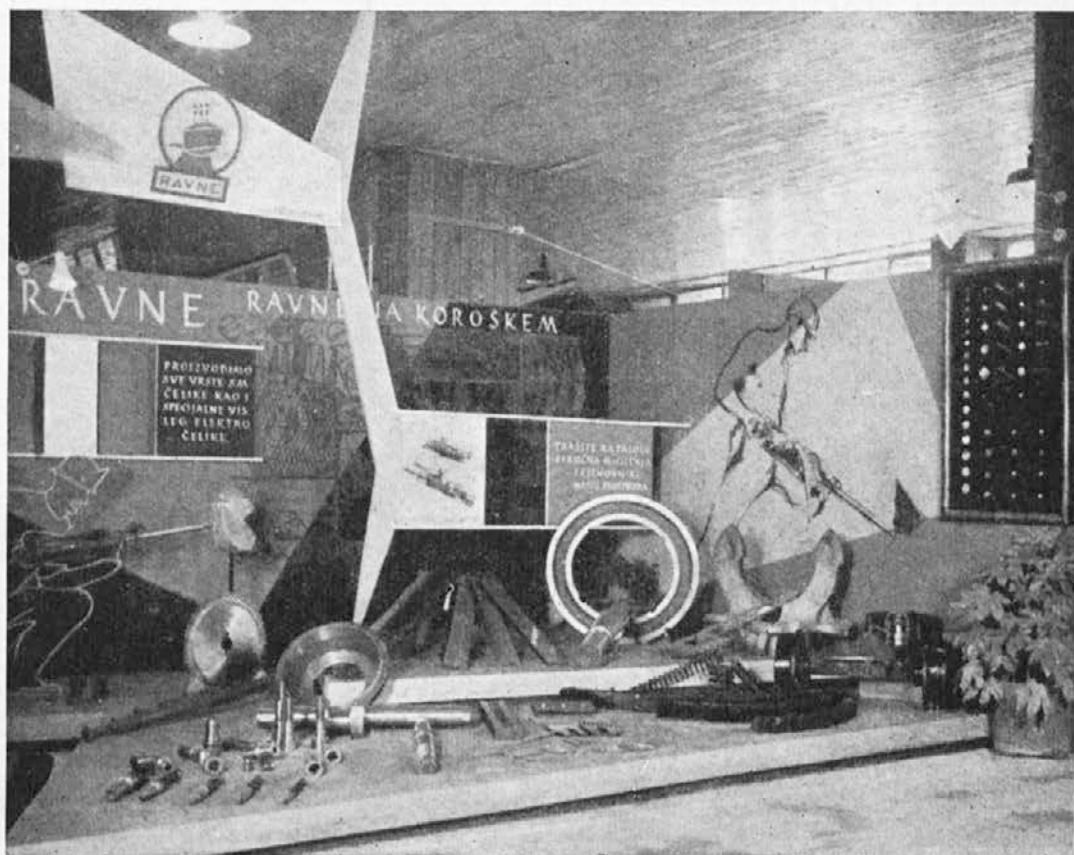
Opoldne smo bili že vsi pokonci. Za kosilo so nam naši kuharji preskrbeli jelenovo meso. Popoldne smo lenarili na soncu ter delali načrte, kakšne akcije bomo izvrševali na Svinjski planini. Prva skrb nam pa je bila, da najdemo čimprej vezo z Bojevo odnosno Belinovo četo, kajti preden smo dobili stik z edinicami, ki so že operirale nekaj časa na Svinjski planini, nam vsled nepoznavanja terena ter razmestitve sovražnikovih postojank ni bilo mogoče napraviti kakršnega koli načrta za nadaljnje akcije. Sledili so posveti in konferiranja, toda do zaključka nismo prišli. Končno smo se odločili, da pojde zvečer prva patrolja v dolino z nalogo, da se nabavi hrano in da naveže prve stike s terenom, a predvsem da dobi informacije od kmetov, če ljudje vedo, kaj govorijo in menijo o našem prihodu na Svinjsko planino.

Ob večernem mraku smo se pripravili za odhod, nahrbtnike smo spraznili ter zadeponirali svojo spremo kamor je kdo vedel in znal. Nedaleč od našega taborišča smo naleteli na majhno pastirsko bajto, kjer sta bivali dve osebi, mož in žena, ki sta bila že precej priletna. Bajta je stala na veliki »čistini« in skorajda v njeni sredini. Poleg bajte, približno 50 m vstran, je stal velik hlev. Kot smo zvedeli pozneje, so v tem hlevu stanovali neki gozdni delavci-drvarji, po rodu Štajerci.

Ko smo dospeli do omenjene bajte, jih je nekaj od nas vstopilo. Bil sem med njimi. Ko sta nas ob vstopu v kuhinjo kajžarja zagledala, smo vsi hkrati dobili vtis, da jim ta naš obisk ni bil nič novega — torej znak, da so tod že hodili partizani. Govorila sta slovensko. Ker nismo imeli dosti časa, smo jih takoj vprašali, ali hodijo kaj tod mimo partizani, ali sta jih že videla odnosno ali so se pri njima že kaj oglasili in če so se, kdaj je bilo to zadnjikrat. Dobili smo informacije, da so bili zadnjikrat na tem koncu Svinjske planine pred okrog 14 dnevi in da so njihovi obiski na tem terenu zelo redki. Zakaj se partizani tod okoli res niso dosti zadrževali, nam je bilo kaj kmalu jasno, kajti pri nadaljnjem poizvedovanju smo od pastirja zvedeli, da se nahaja nedaleč od te bajte neka lovska koča, v kateri stanuje lovec — zelo nevaren in sumljiv človek, kateri bi znal partizanom le škodovati in nič koristiti. Dalje smo zvedeli, da je približno uro daleč vstran neka tovarna celuloze, v kateri se nahaja med ostalimi tudi sovražna postojanka — močna okrog 50 do 60 policajev, kateri stalno patroljirajo v bližnji okolici. Na vprašanje, ali jima je znano, kje se partizani momentano nahajajo, odn. kdaj bodo zopet prišli tod okrog, nam nista znala dati zadovoljivega odgovora. Povedala pa sta nam, da nedaleč od kraja, kjer smo bili, delajo

gozdni delavci, ki stanujejo v zgoraj omenjenem hlevu in da bodo skoraj sigurno vedeli kaj več o partizanih.

Nismo dolgo premišljevali, zadovoljiti smo se morali s podatki, ki sta nam jih povedala. Sklep nas vseh je bil enoten. Čimprej najti vezo z drvarji. Nadaljevali smo svojo pot. Prišli smo do nekega kmeta, kjer je bilo videti precej otrok. Ko so nas domačini opazili, so se na prvi pogled zelo prestrašili, kajti takih gostov še niso imeli, kar smo zvedeli pozneje v razgovoru z gospodarjem. Otroci so bili zelo prestrašeni, toda kmalu smo jih potolažili in jim dopovedovali, da smo navadni ljudje — borci za svobodo. Ugotovili smo, da so imeli o partizanih zelo strašne in grozne predstave, katere jim je vcepil sovražnik ter našemu pokretu nasprotni ljudje. Gospodarja sta kmalu spoznala, da se da z nami lepo pogovoriti in da res nismo napadni ljudje ali celo razbojniki in ubijalci. Ni bilo dolgo, ko nam je gospodinja postregla z dobro večerjo, na mizo je postavila veliko skledo ajdovih žgancev in pred vsakega še srednje veliko skodelico sladke, bele kave. Ker smo vedeli, da se od teh žgancev ne bomo mogli vsi najesti, se je k mizi pripravila le polovica naše patrolje, medtem ko smo imeli za ostalo polovico namen, da bo jedla odn. večerjala pri prihodnjem kmetu. Kmalu je bila skleda prazna in želodci polni. Zapeli smo nekaj partizanskih in slovenskih narodnih pesmi. Domači so bili navdušeni. Proti koncu sta gospodarja dobila do nas že tako zaupanje, da sta nam le zaupala vest, ki se je razširila po terenu v zvezi z našim prihodom na Svinjsko planino, o katerem so bili točno informirani. Zvedeli smo, da se je povsod okrog govorilo o strašnem srdu in besu sovražnika in domačih nacistov, češ... »pred par dnevi se nam je zopet posrečilo pobiti okrog »50 banditov« in kmalu bomo Svinjsko planino otrebili,

Še enkrat: del razstave koroških fužin v Zagrebu.

a kaj pomaga, ko jih je pa menda pred enim dnevom ponovno prišlo čez Dravo okoli 500... Ta vest je bila za nas zelo ugodna, in skupno z nami so se radostili tudi domačini. Gospodinja nam je medtem časom prinesla na našo prošnjo še nekaj jestvin za nahrbtnike, sledili sta še dve udarni partizanski pesmi, potem smo se prijateljsko poslovili, ob slovesu so nas še povabili.

Čez dobre pol ure smo bili že pri drugem kmetu-nacistu — kot smo zvedeli pri prejšnjem kmetu — velikem sovražniku vse bližnje in daljne okolice. Bil je »Par-teigenosse«. Takoj ob vstopu v hišo smo vedeli s kom imamo opravka. Napram gospodarju in njegovi družini smo se obnašali dostojno in korektno, medtem ko nam je on z vsemi ostalimi postregel z odurnimi in nesramnimi odgovori in gestami. Ko smo si naložili nahrbtnike, zvedeli od gospodarja kar smo želeli, smo se poslovili ter mu istočasno zagrozili, da nas ne sme naznaniti policiji, sicer se mu bo to maščevalo, čeprav smo bili sigurni, da bo to storil in kljub temu, da nam je obljubil, da tega ne bo napravil.

Zgodaj zjutraj smo prispeli v svoje taborišče, kjer je bilo še vse v redu. Skoraj vsi, ki so ostali prejšnji večer v taborišču, so še spali in smrčali, le trije tovariši so se ob našem prihodu zbudili, vstali, vzeli svoje orožje ter odšli na lov na jelene. V taborišču je spet vse utihnilo, le straže so na vseh koncih bedele ter opazovale okolico.

Medtem, ko smo mi, ki smo bili ponoči v patrulji, do 10 ure dopoldne spali, so ostali, ki so bili čez noč doma, šli dopoldne v patrulje na vse strani z namenom, da čimprej najdejo vezo z drvarji, a če bo sreča preko njih tudi z Bojem ali Belinom. To se nam je tudi delno posrečilo, našli so vezo z drvarji, ki so izjavili naši patrulji, da se partizani vedno pri njih oglašijo, kadar so v njihovi bližini. Kdaj namerava priti Bojeva ali pa Belinova četa zopet na teren, jim ni bilo znano. Zvedeli pa so tudi od njih, na katero me-

sto pošiljajo na »javko« vsak drugi dan svoje kurirje, odkoder so zvedeli, da pride na Svinjsko planino še več partizanov. Ob katerem času je »javka«, niso vedeli, pač pa so vedeli, da pridejo kurirji na vezo vsak ponedeljek, sredo in petek. To nam je zadostovalo. Vsi smo se razveselili teh novic, od tega trenutka dalje smo komaj čakali na trenutek, ko bomo segli v roke svojim sotovarišem, ki so že dalj časa na Svinjski planini. Srečanje je bilo blizu.

Od tega dne dalje je komandant zaradi sigurnosti dal nalog, da se pošlje patrulja vsak dan dopoldne, ker so drvarji izjavili, da se jim po vsej verjetnosti zdi, da prihajajo kurirji na javko dopoldne. K sreči javka odnosno mesto, kamor so po drvarjevih izjavah hodili kurirji na javko, ni bilo daleč od našega taborišča, le pol ure hoda. Bil je petek. Vsi smo upali in želeli patrulji, ki je šla na javko, da ob povratku že pripelje s seboj kurirje ene ali druge čete. Poldne je minilo, patruljo smo čakali z veliko nestrpnostjo. Ura je bila že 1 popoldne, ko se je patrulja vrnila brez ostalih kurirjev s pripombo, da v bližini kraja, kamor naj bi prišli kurirji, ni bilo videti niti sledu ali znaka na travi, da bi pred kratkim tam okoli morda stopala človeška noga. Ob prvem trenutku ko smo zvedeli za to nam nič kaj povoljno novico, so se nam povesele glave, zresnili so se nam obrazi in vsak se je zamislil sam v sebe. Vendar je to trenutno nezadovoljstvo trajalo le nekaj minut, kajti svoj cilj, da smo prišli na Svinjsko planino, smo dosegli, vse drugo, kar pa je bilo še pred nami, je bilo lažje in manj naporno.

Kljub temu, da je patrulja odšla na javko tudi v soboto in nedeljo, smo naše glavno upanje dali na ponedeljek.

Sobota in nedelja brez uspeha. Prišel je ponedeljek — tisti težko pričakovani dan. Komandant je dal nalog, da naj od ponedeljka naprej pošiljajo na javko patrulje po dva moža dopoldne in popoldne. Uspeh je bil neizbežen.

Zgodaj zjutraj sta krenila na pot dva tovariša, a opoldne me je dežurni ob-

vestil, da sem na vrsti jaz in še eden po priimku Drogenik iz Črne (imena se ne spominjam več), s katerim sva se prav dobro razumela. Bil je politdelegat v I. četi. Prva sva dobila kosilo, katero nama zaradi samega težkega pričakovanja ni prav dobro teknilo, vsaj meni ne. Ob 1 popoldne sva krenila. Šla sva tam, kjer so hodile vse patrulje vsak dan pred nama in to do one pastirske bajte, kjer je vedno vsaka patrulja dobila podatke, če je kaj nevarnega ter od tam naravnost čez čistino — kolikor je bilo seveda vse varno — proti majhnemu gozdu, ki je kot nekak jezik segal od severozahodnega roba čistine daleč v njeno notranjost. Šla sva skozi ta gozd ter pod robom tega brega, na katerem je ležala čistina in gozd, in ki se je na drugi strani roba nagnila spet navzdol. Pod robom sva šla v smeri proti jugozahodu in prav kmalu sva dospela do gostega gozda, ki se je pričel ob robu čistine in sredi katerega je bila majhna jasa zaraščena z nizko travo. Vso pot do te jase sva oprezno motrila okolico na vse strani, toda opazila nisva ničesar. Tudi pastir nama je dal podatke, da je vse varno in da ni nevarnosti blizu, čeprav se je v resnici bližala, za katero pa po poznejših naših ugotovitvah niti pastir sam ni vedel niti slutil.

Tovariša, ki sta čakala na menjavo, sta naju kmalu opazila skozi drevje. Ko sta opazila, da ju že iščeva, sta stopila vsak izza svojega drevesa ter pristopila. Na kratko sta nama povedala najino nalogo ter odšla nič hudega sluteča, še tembolj, ker sva jima midva povedala, da ni nevarnosti blizu.

Ko sva ostala na jasi sama, sva si ogledala ves prostor okrog sebe ter sedla na travo. Ravno sva se začela pogovarjati o tem ali bova midva tista, ki bosta pripeljala Bojeve ali Belinove kurirje v naše taborišče ali ne, ko zaslišimo, da od zgoraj nekdo prihaja. Hitro sva zgrabila za orožje, vstala, se skrila vsak za svoje drevo ter čakala kaj bo. Drugi ne morejo biti kot Nemci. Že sem bil pripravljen, da sprožim brzostrelko, ko opazim, da je prihajajoči eden od patrulje, ki sva jo pravkar zamenjala. Bil je nasmejanega obraza. Še nisva utegnili pregnati momentalni strah, ki je naju v tem trenutku obšel, nama je došli tovariš že povedal, da sta ob povratku v onem majhnem gozdičku, ki je tako globoko segal na čistino, naletela na kurirje Bojeve čete. Veliko veselje! Takoj sva se spravila ter odšla z onim, ki naju je prišel iskat v smeri, kjer so ostali drugi trije — iz Bojeve čete sta bila namreč tudi dva kurirja. Bilo nas je šest. Ko smo prišli v sredo tistega gozdička, kjer so nas čakali, skupaj, smo se pričeli rokovati in poljubovati, objemati itd. Prvo srečanje! Vprašanja so padala sem ter tja, bilo jih je toliko, da eni kot drugi na polovico svojih vprašanj niso dobili odgovora. V tem trenutku smo pozabili na vse napore in težave, ki so bile že za nami a prav tako se nismo spomnili na tiste, ki so bile še pred nami. V trenutku je bilo vse pozabljeno. Sami še nismo vedeli, kako bi dali duška svoji radosti in veselju. Nihče se v tem hipu ni spomnil na sovražnika, ki bi nas lahko neopaženo zasledoval. In tako se je tudi zgodilo. Po pr-

Mladi strugar

vem izmenjanju obojestranskih novic smo pogumno krenili naravnost po tem gozdičku, ki je segal s spodjim jezikom skoraj do kolovozne poti, navzdol ter krenili potem kar po poti, ki je vodila, kot omenjeno, preko čistine k pastirski bajti. Bili smo zelo neprevidni, kar se nam je čez par minut že strašno maščevalo. Šli smo po cesti, kar v gruči, niti kolone nismo razvili. Po dva in dva v razdalji 1 metra med vsako dvojico smo brez skrbi korakali naprej po poti ter spraševali drug drugega o vseh novicah, ki so ene kot druge zanimale. Pred seboj smo v razdalji še kakih 100 metrov imeli pastirsko bajto, a do studenca, ki je tekkel čez cesto ter se pod cesto na čistini razlezel v veliko mlako, le še par korakov. Komaj sta prva dva prekoračila studenec, je zaropotalo iz vseh vrst avtomatičnega orožja kot da se je mislil ves svet podreti. Napadel nas je sovražnik iz gornjega roba čistine v razdalji 150 do 200 metrov. Pozneje smo ugotovili, da smo bili izdani s strani že omenjenega lovca, kateri je pripeljal okrog 80 mož močno patroljo nemških policistov iz bližnje tovarne celuloze na mesto napada ravno v momentu ko smo krenili iz gozda po kolovozni cesti navzgor. Kroggle so žvižgale in kar deževale mimo naših ušes ter se izgubljale v blatu pred našimi nogami. Ni bilo dosti časa za ogledovanje, odkod ta pozdrav, saj možnosti ni bilo druge kot od zgoraj, niti ni bilo mesta, da bi si poiskali zaklon. Vsi naenkrat smo skočili na spodnjo stran ceste ter začeli bežati po mlaki proti gozdu, ki je bil oddaljen od ceste kakšnih 200 do 300 metrov. Nobeden ni imel časa paziti na svojega soseda ali je že zadet od sovražnikove kroggle ali ne, ali še beži ali ne, ali bo odnesel življenje ali ne. Vsak po svoje! Noge so se nam udirale v blato skoraj do kolen. Teren za umik je bil zelo težaven. Kroggle so vedno bolj deževale, sovražnik je hotel imeti uspeh na vsak način. Deloma mu je tudi uspelo. Ko smo tako tekali in padali po omenjenem blatu, vsi z željo, da bi čimprej dosegli rob gozda, si je vsak izbral drugo smer bega in umika. Enkrat je padel eden, zopet drugi, oni pa, ki so tekali ter opazili, da je kdo padel, so mislili, ravno sedaj jih je dobil, nič več ne bo vstal. Tako se je ta slika pri vsakem nekajkrat ponovila, ko smo dosegli gozd, vsak na drugem mestu. Nehote smo se razleteli, nihče ni vedel kdo je ranjen, kdo je ostal živ odnosno kdo je morda že obležal v mlaki. Še večja nesreča je bila ta, da se nismo vsi kurirji med seboj dogovorili, kje tabori naša edinica odn. Bojeva četa. Kdo bi se tudi spomnil, da nas bo sovražnik tako hitro izsledil in tudi napadel oziroma da se ne bomo imeli časa med seboj dogovoriti, kje so eni in kje so drugi. Slučaj pa je nanesele ravno to, da sta kurirja iz Bojeve čete ostala skupaj ter izginila neznano kam, medtem ko je bil z menoj Fišerjev Boris iz Raven na Koroškem, naš tretji tovariš je izginil sam nekje v gozdu, a Drogenikov iz Črne je ostal zadet od sovražnikovih krogel, mrtev na položaju, kot smo se o tem pozneje sami prepričali. Zopet smo bili na istem kot pred dobre pol ure, ko še nismo prišli skupaj z Bojevimi kurirji. Niti oni niti mi nismo vedeli drug za drugega. Ko

Pogled na Ravne
od Anžika

smo bežali po gozdu, so začele nad našimi glavami eksplodirati granate iz minometalcev. Zemlja po gozdu je bila na mah postlana in pokrita s smrekovimi vejicami, pa tudi na nas so padale, kot da bi deževale iz oblakov. Kaj naj storimo sedaj? Vsi smo se razgubili! Odločitev je bila hitra. Z Borisom sta sklenila, da po najkrajši poti kreneva proti taborišču, kjer je morala biti ostala vojska bataljona, kolikor ni medtem napravila umik iz taborišča, kajti streljanje odn. napad so morali v taborišču slišati. In res! Ubrala sva po najinem mišljenju najkrajšo pot do taborišča z željo, da takoj obvestiva komando bataljona, kaj se je pripetilo. Ko sva prišla v bližino taborišča, sva opazila, da je vse prazno — nikjer več nobene partizanske duše. Kam so odšli? Ali so na položajih? Ali je tudi nje napadel sovražnik? Saj je nemogoče! Toda kam sedaj? Vzela sva vsak svoj nahrbtnik, ki sva ju pred odhodom v patroljo zadrževala ter se po partizanski navadi napotila po hribu navzgor v smeri vrha Svinjske planine. Komaj sva pričela dobro hoditi, že naju je ustavil naš stražar. Imela sva srečo. Komendant je naju takoj poklical k sebi ter hotel vedeti vse o poteku borbe itd. Med ostalim sva mu povedala tudi to — kar še ni vedel — da smo bili skupaj z kurirji iz Bojeve čete in da smo se ob napadu ponovno razleteli vsak na svojo stran, ne da bi si povedali, kje je ena in kje druga edinica.

Ko sva tako pripovedovala komandantu vse okolnosti v zvezi z napadom, je naenkrat od spodaj prišel glas, da prihaja nemška policija. Kot bi trenil so bili vsi borci bataljona naenkrat na položajih, vsak za svojo smreko ter pripravljeni tudi na najhujše. Zopet bo ropotalo. Toda tokrat si moramo vloge zamenjati, je bila misel nas vseh. Toda ne! V taborišče je dospela Bojeva četa, katere je prav tako slišala rožljanje in ropotanje sovražnikovih orožja pred dobre pol ure ter je zaradi tega napravila umik iz taborišča, ki ga je imela morda pol ure nižje na pobočju istega hriba kakor naš bataljon. Tako blizu eden od drugega smo bili pa se nismo našli.

Ko smo se premešali med seboj, je nastalo naenkrat v edinici glasno govorjenje, smejanje in krohotanje — splošno veselje. Vsi smo prav hitro v tem trenutku

pozabili, kaj se je zgodilo pred pol ure. Ko smo tako kramljali med seboj, je dospel v taborišče še naš tretji tovariš od naših 2 patrolj, ki sta bili poslani na javko. Ta je povedal, da se Drogenikov ne bo več vrnil, ker ga je videl, da je mrtev obležal na položaju. Počastili smo ga na komandantovo povelje z enominutnim molkom, z obrazov vseh navzočih pa se je dalo brati, da je vsak pri sebi sklenil maščevati njegovo mlado življenje. Komaj smo se otresli misli na preteklo borbo, že je dežurni bataljona po nalogu komandanta zbiral prostovoljce za zasledovanje in napad na sovražnika, ki nam je vzel mladega borca-politdelegata. Nekateri borci, ki niso bili ravno pri največji gruči borcev, kjer so zbiral prostovoljce, še dobro vedeli niso o čem je pogovor, ko je močna patrolja 30 mož, s 6 mitraljezi krenila na pot. Bil sem med njimi. Nestrpnost smo že čakali, kdaj bo nastopil trenutek, da bo tudi naše orožje spregovorilo in to prvič onstran Drave. Čimbolj smo se bližali kraju, kjer smo pred kratkim časom tekli, tembolj smo bili nestrpljivi in nepočakljivi. Želja po maščevanju nas je gnala naprej ter nam ni dala miru. Dospeli smo do gornjega roba čistine, pastirske bajte še nismo videli. Še smo šli malo dalje in krov koč je bil vidljiv. Vodja patrolje nas je ustavil a sam je vzel enega iz patrolje ter krenil z njim počasi in previdno naprej. Kmalu sta obstala, legla na tla ter dala znak z roko, da naj se kolona pomakne postopoma korak za korakom naprej. Sovražnik je bil še na položaju. Oprezno in nevidno smo se namestili na dolžini 50 do 60 metrov, si pripravili dober zaklon ter čakali na ukaz. Policisti so bili pod nami kakšnih 120 do 150 metrov daleč. Stali so pred pastirsko kočjo ter gledali, kako se razvija od kočje navzdol njihova kolona, v sredi katere so imeli na kmetski dvokolnici (gare) naloženo Drogenikovo truplo. Odhajali so. Še par minut pa bi ta ugoden moment in prizor zamudili. Nestrpnost smo čakali v zasedi in naši prsti so se že tresli na prožilcih orožja. Znaka za začetek ni bilo in ga ni bilo. Vkljub temu, da so bili to le trenutki, se nam je vsem skupaj zdelo neskončno dolgo. Zadnji policist je krenil od pastirske bajte. Vendar... naš vodnik je dal znak za otvoritev ognja. Kot da je sipalo iz škafa so letele naše kroggle na

Koroška kmetška hiša

Kolar Mara

Ne vem, zakaj to. Toliko jih umre teh ljudi, pa vseeno. In ona je bila še tako tiha in kar oddaljena. Ne, ni tudi njena smrt ne nekaj posebnega, čeprav je umrla premrlo.

Rojena je bila tam, kjer se pride čez most na Lužnikovo polje. Ničesar ni več danes tam. Potem so živeli z babico in dedijem pri Roknovi bajti pod Prežiham. Naš ravenški popularni obrtnik Ulc se je menda rodil pri tisti hiši. Tudi tu ni sedaj ničesar več. Še danes imam v ušesih hrušč, ko so podrli streho — enkrat julija 1914.

Roknova Micka torej ni mogla pokazati, kje je doma, včasih pa je le šla pogledat tje na tiste trate.

Spomnim se je še od Prežiha. Ko smo se selili, je stala na pragu in jokala, čeprav smo šli še bliže njim. Včasih je prišla mimo nas, ko smo hodili v šolo. Spomnim se je kot redoljubnega, ponosnega dekleta. Doma so bili še večji petlerji kot mi, a vse na njej je bilo boljše. Mater je imela nekje v svetu in v tisti pozornosti na kartice in pisma in obiske mame je doraščala bolj tiho in se navadila lepih manir, da smo jo kar gledali in spoštovali. Potem je prišlo razpotje. Nekam se je šla učiti in je tam ostala.

Čudovito, zvezo z našo materjo je držala vedno. Če ni prišla samo za njen god, spominček ali karta sta bila vedno. Vse sorte je bilo na svetu, Mara se je materi vedno oglasila. Še med okupacijo, ko niso šle pošte nikamor več in ko so našo mater pregnali, je njena karta za god prišla in jo našla.

Le vsakih toliko let sem jo kje srečal. Bila je vedno enako čedna in ponosna. Ko sem bil zadnjič pri materi, je bil prav njen god in prišla je tudi Mara. Takrat sva šla k Roknovi bajti. Hiše ni, pa sva obiskala studenec. Studenci dalje časa ostanejo in dokazujejo nekdanje bivališče. Kdo bi ne zajokal. Nikoli ni rekla kaj, oči pa so bile solzne. Že takrat ni bilo nekaj prav, kajti

občutje otožja v nemirni duši je še globlje na kraju mladostnih spominov. Kaj boš vpraševal, če ne moreš pomagati — in ona sama ni nič rekla. Takrat smo potem tudi pokopali mater. Mara se je držala kar nekje med pogrebci. Nisem tega takoj razumel, a Mara je bila taka: Mati — njena veza — so umrli, kaj hoče. »Poglej, Kolarjeva je kar tam zunaj.« Voranc, ki je na materine zveze vse dal, je zarjul nad njo, da je morala k družini. Potem je dolgo pomagala pri Vorancu in sta pozneje spet dobila zanj službo.

Ko sem se ustalil v domačem kraju, sem šel menda koj kmalu na poizkušnjo mošta k Lužniku, da »kupim« dobro stvar. Srečal sem Micko; bila je spet doma pri bolni mami. Šla je zraven. Na obronku našega doma sva se razšla. »Če mamu izgubim, bom šla... Veš, tako je, morda bom pa otopela...«

Potem je enkrat prišla k nam v črnem. Umrla ji je mati. »Ti, grem...« »Pa ne boš hodila sedaj iz domačega kraja!« »Da, grem.« Neka gospa v Ljubljani jo je rada imela. »Vedno si bila pridna in poštena, pridi!«

Sedaj so rekli, da je umrla. Bilo je baje tudi v časopisu: Mara Kolar itd. itd. Naletel sem človeka, ki je bil na pogrebu: dosti ljudi je baje bilo in fejest ljudje.

Mara, nekaj ni bilo prav v domačem kraju, da si šla umret drugam. Počivaj v miru in odpusti Katjam.

Umrl je

JOSIP MRAVLJAK

sodelavec našega lista, odlični poznavalec zgodovine naših krajev, in odlični značaj.

V prihodnji številki bomo o pokojniku napisali kaj več.

sovražno kolono policajev. Kakor da smo se dogovorili, so sedaj policisti bežali po onem nesrečnem močvirju in mlaki. Mogočno so regljali naši novi mitraljezi, ki so bili popolnoma novi in še niso spregovorili na bojnih poljanah. Vmes so regljale naše brzostrelke. Nemški policaji so padali kot snopi in se kopali v blatu močvirja. Odpora nobenega! Še so rezgljali naši mitraljezi. To je bil za njih pravi krst. Mislili smo že, da nam bodo policisti pobegnili brez odgovora, ko so začeli regljati tudi njihovi mitraljezi. Začeli so nuditi odpor. V nadaljno borbo se nismo hoteli spustiti, kajti svoj cilj smo dosegli — maščevali smo edino zgubo tega prvega srečanja s sovražnikom na levi strani Drave, Drogenika. Napravili smo umik ter se vrnili k svoji edinici.

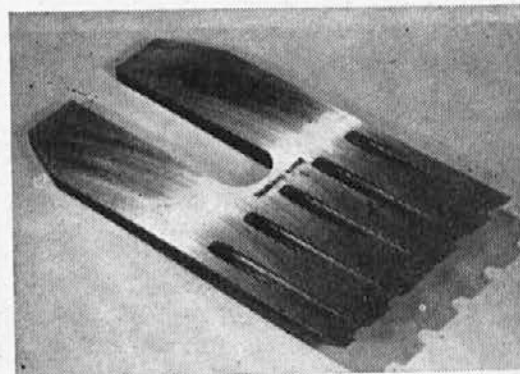
Po nekaj dneh, ko smo ponovno šli mimo pastirske koče, smo zvedeli, da jih je na položaju obležalo 26 mrtvih, a 19 teže in laže ranjenih so odpeljali drugi dan odn. Še isti dan znosili v dolino. Začetek borbe je bil dober, kar nam je dajalo ponos in moralo v poznejših mesecih v borbah s sovražnikom na Svinjski planini vse do osvoboditve naše domovine izpod jarma okupatorja in domačih izdajalcev.

ALI JE TO PRI NAS?

Neka komisija je pri neki tovarni ugotovila, da so na razpolago zadovoljive in celo moderne higijenske naprave, pa da se jih poslužuje od več sto staleža le 5 (pet) sodelavcev. Toliko se jih dnevno tam umije in uredi po delu. Do te ugotovitve je prišla komisija menda zato, ker so bile higijenske naprave vse v prečudno lepem stanju. Ne, pri nas ta primer po vsej priliki ni in ni ne more biti, če pa je, je pa to čudna stvar.

TUDI TRGOVINE VEČKRAT IZPADEJO

Nihče ne more koga siliti, da bi kar naprej delal. Ne bi bilo prav. Na drugi strani pa so trgovine tudi tisti kraj, kjer se dobijo stvari za obleči in pojesti, kamor že iz potrebe, nekoliko pa še iz strašne radovednosti, kdo bo kaj dobil, tembolj gledamo, zato je potrebno vedno sproti kaj urejati. Toda prav pa bi le bilo, da bi bila možnost nakupa vsaj ob delavnikih. Menda ni treba tega šele dokazovati, povsod je tako na svetu, kar znači, da je ta potreba že preštudirana in ugotovljena. Če ni mogoče drugače, pa naj bi se posamezne trgovine izmenoma zapirale tako, da bi bila v mestu ena vedno odprta. To bi se dalo napraviti in bi zelo ustreglo. Posebno našim oddaljenim prebivalcem bi bilo to všeč, pa tudi bližnji večkrat v hipu kaj potrebujejo in so se naveličali dobe, ko si moral tako trmasto paziti na urnike. Ta predlog ni neizvedljiv.

Izdaja: upravni odbor Zvezarne Ravne — Urejuje: uredniški odbor — Tiska: Mariborska tiskarna v Mariboru
Odgovorni urednik: Avg. Kuhar